

Sosyoloji / **Journal of**
Araştırmaları / **Sociological**
Dergisi / **Research**

Cilt / Vol.: 5

şayı / Nr.: 1

Bahar / Spring 2002

ISSN: 1302-4426

SOSYOLOJİ DERNEĞİ, TÜRKİYE/SOCIOLOGICAL ASSOCIATION, TURKEY

TEŐEKKŐRLER

Dergimizin bu sayısına, gelen makalelere hakemlik yaparak katkıda bulunan ve soyadları alfabetik sıra ile aşağıda verilmiş olan meslektaőlarımıza teőekkőr ederiz.

Yayın Kurulu

Vildan AKAN (H.Ön.)

Yıldız ECEVİT (ODTŐ)

Birsen GŐKŐE (H.Ön.)

Adnan GŐMŐŐ (Őukurova Ön.)

Ahmet İÇDUYGU (Bilkent Ön.)

Gönöl İŐLİ (Pamukkale Ön.)

Aytöl KASAPOĞLU (A.Ő. DTCF)

İhsan SEZAL (G.Ön.)

Helga TILIŐ (ODTŐ)

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Sayfa/Pages

Gülhan DEMİRİZ

The Unfinished Story: A Case Study Of Homeworkers

in Denizli (Turkey) Textile and Clothing Industries..... 5

Müzeyyen GÖNÜLLÜ

Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Sorunları ve

Beklentileri: Pamukkale Üniversitesi Örneği 29

Müzeyyen GÜLER

Yağlıdere, Zeytinburnu, Brooklyn Köprüsü: Tarihsel ve

Güncel Olarak Karadeniz'den ABD'ye Göç 55

Bilhan KARTAL

Serap SUĞUR

Almanya'da Yaşayan Türk İşçi Ailelerinin Sosyal ve Eğitsel

Sorunları Üzerine Bir İnceleme: Tübingen Örneği..... 85

Zuhal GÜLER PARLAK

Kerem ile Aslı Hikayesinin Semiotik Açıdan İncelenmesi 109

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Yakın ERTÜRK (ODTÜ)

Prof. Dr. Birsen GÖKÇE (H.Ü.)

Prof. Dr. Aytül KASAPOĞLU (A.Ü. D.T.C.F.)

Prof. Dr. Faruk KOCACIK (C.Ü.)

Prof. Dr. Enver ÖZKALP (Anadolu Ü.)

Prof. Dr. Sevinç ÖZEN (Akdeniz Ü.)

Prof. Dr. A. Yaşar SARIBAY (Uludağ Ü.)

Prof. Dr. Önal SAYIN (E.Ü.)

Prof. Dr. İhsan SEZAL (Gazi Ü.)

Prof. Dr. Barlas TOLAN (Galatasaray Ü.)

Doç. Dr. Müzeyyen GÜLER (Mimar Sinan Ü.)

Sosyoloji Derneği
Adına Sahibi, Genel
Yayın Yönetmeni,
Yazı İşleri Müdürü
ve Editör/General
Director

Birsen GÖKÇE

Yayın Kurulu/
Editorial Board

Ayşe GÜNEŞ –
AYATA
Nilgün ÇELEBİ
Yusuf Ziya ÖZCAN
Ali ÇAĞLAR
Ayşe GÜNDÜZ
HOŞGÖR

Yazışma Adresi/Address

Sosyoloji Derneği
Mareşal Fevzi Çakmak Cad. No:
9/7 Nur Apt.
Beşevler / ANKARA
Tel: 0312. 222 12 52
e-mail:
sosder@sosyolojiderneği.org.tr
<http://www.sosyolojiderneđi.org.tr>

THE UNFINISHED STORY: A CASE STUDY OF HOMEWORKERS IN DENİZLİ (TURKEY) TEXTILE AND CLOTHING INDUSTRIES

Gülhan DEMİRİZ*

ABSTRACT

*This article presents the profiles of homeworking women in Denizli Textile and Clothing Industries, their working conditions, and the reasons behind women's decision to work at home rather than working outside home. In addition, one of the main objectives of this research is to identify the impact of export-oriented industrialisation under the 1980 Structural Adjustment and Stabilization Programs on female labour in Denizli, a city which has become a very important export centre in the Aegean region of Turkey. The paper argues that a significant effect has been that of an increase in the informal sector employment (increase in subcontracting arrangements and homeworking) and women's involvement in it. The study consists of in-depth interviews with 116 homeworkers** and three focus group discussions (Demiriz, 2000). The paper is based on a field research carried out in Denizli Textile and Clothing Industries from July to October, in 1997. Since there was no available data on the number of homeworkers in Denizli, the technique of snowballing was employed in the sampling procedure in order to reach homeworkers. Every homeworker who was visited and had no objection to being interviewed is included in the sample.*

Key Words: *Homeworking (piecework), Structural Adjustment and Stabilisation Programs, Female Labour Force, Working Conditions.*

ÖZ

Bu makale, parça-başı işlerde çalışan kadınlar, çalışma koşulları ve evin dışında bir iş aramak yerine evde çalışmaya karar vermelerinin gerisinde yatan nedenleri ortaya koymaktadır. Buna ek olarak, bu

* Assist. Prof., Adnan Menderes University, Department of Sociology, Aydın, Turkey

** In this study, the term 'homeworker' is used to describe the pieceworker who is subcontracted by textile firms (or workshops) only to carry out a specific part of the production at their homes.

araştırmanın temel amaçlarından biri de 1980 Yapısal Uyum ve İstikrar Programları çerçevesinde ihracata yönelik endüstrileşmenin Türkiye'nin önemli bir ihracat merkezi haline gelen Denizli'de kadın işgücü üzerine olan etkilerini araştırmaktır. Bu araştırma, 116 parça-başı iş yapan kadınlara uygulanan yüz yüze görüşme ve üç odak grup görüşmelerini kapsamaktadır. Bu makale, Denizli Tekstil ve Konfeksiyon Sanayii'nde Temmuz-Ekim 1997'de gerçekleştirilen alan araştırmasına dayanmaktadır. Evde parça-başı işlerde çalışanlara dair herhangi bir verinin olmaması nedeniyle kartopu örneklem tekniği kullanılmış ve araştırmada yer almak isteyenler örnekleme dahil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Parça-başı İş, Yapısal Uyum ve İstikrar Politikaları, Kadın İşgücü, Çalışma Koşulları.*

1. INTRODUCTION

This paper presents a detailed outcome of the study of homeworkers in Denizli Textile and Clothing Industries. In the study, the main focus has been on the employment conditions, domestic situations and the characteristics of homeworkers. The extent of informal sector in Turkey, particularly homeworking in Denizli and women's involvement in it have not received sufficient attention from researchers. This particular study argues that researching homework in Denizli textile is important for two main reasons. First, it provides a valuable information on the close relationship between structural changes in Turkish economy since the 1980s and the New International Division of Labour (NIDL). Second, looking at the changes in female labour and the labour market structure, it provides information on the patriarchal structure of society, capitalist development and women's economic participation.

Homeworkers in Denizli are clearly a group of minority within the total textile labour force, but this study suggests that they deserve further attention since women's labour is exploited not only by their employers but also by their husbands. In this study, as it will be discussed in the following parts of this paper, the research findings show that women prefer homework rather than trying to find a job outside home mainly because of their husbands' objection to their outside employment. However, since women's earnings were crucial for the survival of their families, many of them had no other choice but to work at home in poor working conditions and for a little money.

*The Unfinished Story: A Case Study of Home-workers in Denizli (Turkey)
Textile and Clothing Industries*

Under the protection of structural adjustment policies which created a market where the legal protection for workers was reduced and the power of unions was weakened it was easy for the capitalist to exploit the labour (Standing, 1989; Lim, 1993). Employers particularly in labour intensive industries started exploiting female labour in order to reduce the production costs and to be more competitive in the international arena. In an attempt to examine the reasons behind this increase in female labour force in informal and export-oriented sectors it is important to take into account both the supply and the demand. On the side of supply, female labour was readily available at lower wages (Chant, 1991; Lordoğlu, 1990; Çınar, 1991). In this paper although, the main focus will be on the factors related to the supply with respect to the reasons behind women's involvement in homeworking and the role of the patriarchal society in determining this, the effects of export-oriented industrialisation on Denizli textile and clothing industries will be discussed, too, in order to provide an understanding of the general portrait.

1.1. The Effects of the 1980 Structural Adjustment and Stabilisation Programs on Labour Market: A Case of Denizli Textile and Clothing Industries

1980 Structural Adjustment and Stabilisation Programs were made up of short-term measures to solve the growing problem of inflation and the difficulties associated with the balance of payments. The programme was gradually extended towards export-oriented industrialisation strategies and the liberalisation of foreign commerce in subsequent years. There was a sharp devaluation of the currency and an exchange rate policy was introduced in order to increase the competitiveness of Turkish products in the international market. This measure was supported by others, such as providing commercial loans, export commercial credits and the reduction of export taxes. Hence, exporting became more profitable for enterprises. In order to 'maximise the export opportunities', the labour intensive sectors, and particularly the textile and clothing, food and consumer durables were given the most support by the state.

In the case of Denizli, the history of textile as an economic activity goes far back in time. However, it did not develop as an industry until the 1950s, and particularly the 1980s. The reason for its late development is mainly related to the industrialisation policies adopted by the state.

The first textile factory in Denizli was opened by the public sector in 1953 and the first private sector textile factory started its production in 1957. The Third Five Year Plan (1973-1977) was specifically a turning point in industry. Denizli was included among a number of cities that were given

priority in their industrialisation process. The result was a significant increase in industrial investment. 33 industrial establishments, of which 24.2% was in the textile sector, were opened in this period (Mutluer, 1995). With the Structural Adjustment and Stabilisation Programs, the 1980s become a turning point in the development process of the textile and clothing industries in Denizli. Table 1 shows this significant development in terms of the number of industrial establishments.

Table 1: The Number of Textile and Clothing Establishments in Denizli by Years and Size

Years	Size			Total
	10-24	25-99	100+	
1980	14	9	6	29
1985	10	20	7	37
1987	9	11	9	29
1988	10	13	14	37
1991	7	8	15	30
1992	32	29	22	83
1995	60	59	41	160
1996	127	97	51	275

Source: DIE, various years.

Despite this increase in number, the effects of export-orientation were mainly negative for the small local producers and family businesses (Ayata,1990). Some producers started accepting subcontracted work in order to survive in a highly competitive market. In Denizli, there are four types of subcontracting arrangements:

1. from large and medium sized factories to workshops
2. from large and medium sized factories to homeworkers (rare)
3. from workshops to homeworkers (very common)
4. from one factory to another

The advantage of subcontracting is clear. The main advantage is that it allows employers to gain access to a pool of flexible labour that can be hired and fired at need. It also allows the transfer of employment towards informal segments. By doing so, it provides a way of escaping from state regulations,

The Unfinished Story: A Case Study of Home-workers in Denizli (Turkey)
Textile and Clothing Industries

taxes, fringe benefits and insurance. Subcontracting is also used as a strategy for the enterprise to cope with the fluctuations in the market.

Beneria and Roldan's study (1987) in Mexico shows that among the reasons given for subcontracting work to homeworkers, the most common was the lowering of labour costs. The lowering of labour costs in outwork is done in a number of ways.

1. It provides access to cheap resources of labour force, which are not unionised and in many cases would not be available outside the system, such as housewives.
2. Because the payment is based on the piece-rate, it reduces labour costs mainly in highly labour-intensive parts of the production process.

This part of the paper has dealt with the developments in Denizli textile and the reasons behind an increase in subcontracting and so informal sector. As mentioned earlier, the primary aim of this paper is to discuss the reasons behind women's engagement in homeworking. The next part of the paper will deal with the background characteristics of homeworkers, Which may help to draw an image of those women in the mind of the reader.

2. DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF HOMEWORKERS

In terms of age, the research findings reveal that the homeworkers in Denizli were predominantly in the 21-30 age group (44.8%) which was followed by 31-40 age group (35.3%). A percentage of 6.9 was below 20 and 12.9 was over 41. This shows that the average age for homeworkers was 30. The youngest homemaker was a 15 year-old high school student who was doing vacation work in order to earn some pocket money. The oldest homemaker was 50 years old and had started piecework with her daughter-in-law.

Eighty five per cent of homeworkers were married (a total of 99 homeworkers), 9.5 per cent were single, 4.3 per cent were widowed and 0.9 per cent (one homemaker) was separated and did not receive any financial support from her ex-husband for herself and her children. Statistics and some case studies from developed and developing countries show that homeworking women are more likely to be married compared with other working women (Beneria and Roldan, 1987; Allen and Wolkowitz, 1987). This is related to the fact that homeworking is assumed not to interfere with

women's family responsibilities. Although these women work for an income as do their husbands, they still undertake almost all responsibilities including childcare. Therefore, they are double burdened with family responsibilities on the one side and economic participation on the other.

In terms of those who have educational level, homeworkers can be classified into four general categories: no school attendance, those with primary education, those with secondary education and those who have post-secondary education. Twelve homeworkers in our study had no schooling although 4 could read and write. 66.4% of the women (77 in all) had some primary school education although six of them did not complete this level. Seventeen homeworkers had some secondary school education, but five had left school early. Only 10 homeworkers had post-secondary education. This number also includes 2 homeworkers who were still continuing their education at high school.

Another background characteristics we need to examine is the place of birth. There has been a continuous debate about the relationship between migration from rural to urban areas, and the expansion in informal sector that involves female employment. At this stage the question to be answered is how significant the migration of homeworkers in Denizli textile and clothing industries is. Data shows that 69 homeworkers (59.5%) moved to Denizli mainly from rural areas and surrounding cities. 47 Homeworkers (40.5%) had lived in Denizli since birth. An interesting and a very important point here concerns the reasons behind migration. The main reason given by homeworkers was the husband's intention to find a job in the city (almost 50%). This also included a number of women who were also looking for a job for themselves. Other reasons behind migration to Denizli included family problems, changes in the husband's occupation, marriage, and the education of children.

Household characteristics of homeworkers studied can be examined in terms of size and composition. The majority of homeworkers lived in nuclear families (76%) whereas 24% lived in extended households based on kinship relations. Among the 28 extended families only three included the wife's relatives (the wife's mother and father in two cases and her brother in one case) and the rest lived with the husband's relatives. This finding is not surprising considering the strong patriarchal tradition in Turkish society. As for the household size, slightly more than half of the families (54.3%) consisted of 3 to 4 family members. This figure is followed by 43% where 5 to 7 people lived together under the same roof.

3. THE NATURE OF WORK DONE

A further critical look shows that although the export-oriented industrialisation opens up new employment opportunities, the labour force, particularly women take up the burden. Many researches clearly show that the export-oriented industrialisation has opened up new employment opportunities for women in the newly industrialised countries. However, it is also well-documented that the long working hours and terrible working conditions, too, characterise female employment, particularly in manufacturing industries (Fuentes and Ehrenreich, 1987; Grossman, 1978-1979 Elson, 1983; Fernandez-Kelly, 1983; Rosa, 1989; Humphrey, 1985; Çınar, 1991). Correspondingly, a concern for the exploitative relations in the labour markets in developing countries was expressed. The main problem could be defined as the erosion of job security and the increase in informal economic activities. Investors and employers continuously seek to accumulate capital and increase their profits while workers, particularly the female are pushed into insecure and low-paid jobs with poor working conditions. Therefore, we will try to explore and explain the work experiences and working conditions of pieceworkers in Denizli.

3.1. How Homework is Obtained

The number of years women have done piecework varies. The majority of women were involved in homework for less than 3 years (almost 75%). This was followed by women who were involved in homework for 4 to 8 years with 16% . A total of 11 homeworkers (9.6%) worked for more than 9 years. Regarding the regularity of piecework, the majority of women (57%) said that they had been doing this work continuously since they first started. Twenty-six homeworkers (22.4%) stated that although they wanted to do piecework regularly, they depended highly on the employer to continue working. In other words, they hoped to continue to work as long as the employer offered them some work. Only 8 women (7%) were involved in homework on a seasonal basis. Some of them accepted the work only in winter while others preferred spring or summer.

The informal recruitment methods are typical of homeworking in Denizli. The majority found out about the work through their neighbours and friends. Seventy-two of the 116 homeworkers were introduced to the work by their neighbours, who themselves were doing the same work. Fifteen women (13%) had got their jobs after they heard about it from their friends who were engaged in or had done homework. Eleven women said that the employers themselves came and asked the women if they wanted to work for them at home. There was no kind of advertisement for homeworking in the

local paper or the shops. Therefore, obtaining homework was mainly based on word of mouth for almost 77 per cent of the sample. In brief, it seems that informal community networks circulate job information regarding the recruitment of labour. Networks of neighbours and friends play an especially important role in the distribution of this information.

3.2. The Range of Work and Skills

Studies from many countries report a wide range of industries and services featured by homework, including electronics, shoe manufacturing, textile and garment manufacturing, and clerical work (Allen and Wolkowitz, 1987; Lever, 1988). With regard to the textile and clothing industries in Denizli, we came across a large variety of products for which part of the production process was carried out by homeworkers. Blouses, trousers, shorts, skirts, bathrobes, towels, curtains, cushion covers and bedclothes, all of them featured in homeworking. In most cases, however, homeworkers were engaged in assembling parts and finishing work rather than being engaged in the main production process. Materials are machine-produced in workshops or factories by in-workers and are sent to homeworkers for trimming, labelling, cleaning the yarn from the fabric, opening holes in the material with tools, and for packing. Women tend to specialise in one or two parts of the whole process of production and there seems to be an unspoken but very intricate division of labour amongst so many disparate homeworkers. A high proportion of homeworkers were engaged in cleaning the yarn from the fabric (59%).

A small number of women in our sample were involved in embroidery, which is comparatively a work that needs some skill. This includes not only sewing but also a variety of other operations. Women firstly cut the material into different sized pieces according to the model, which might be bed linen, a pillowcase, a tablecloth or a curtain. Then, the ends and the corners are hand stitched and sewn. Before embroidering, women draw the design on the fabric. Employers provide the designs so the working women do not have any control over them. Thus, it may be a sophisticated design or a simple one. However, the majority of women in this group were paid according to the number of pieces they completed rather than the difficulty of the work.

One homeworker who used a sewing machine to make embroidery stated that she learned to sew at the age of 15. Interestingly, the majority of women doing this type of homework did not start sewing in order to prepare themselves for employment. It was rather thought to be a talent that would one day be used to prepare their own and (later on) their daughters' dowry. From the point of view of women this skill is related to being a good wife and a good housekeeper rather than being a worker. This could be one rea-

*The Unfinished Story: A Case Study of Home-workers in Denizli (Turkey)
Textile and Clothing Industries*

son why women who sew for an income continue to view their work as a natural activity of a housewife and themselves as housewives instead of workers. It seems that the capital takes advantage of a skill for which it does not pay. Gendered notion of skill force women to develop certain skills and the capital takes advantage of it without contributing anything to their generation.

3.3. Changes in Work Intensity by Season

The quantity and the intensity of homework tended to alter according to the season. There were some contradictory answers given by homeworkers about the role of seasonal changes in work intensity. Twenty-nine homeworkers said that the work intensified in winter, and 19 said that it decreased in winter. The reason for the decrease in the amount of work in winter might be related to general seasonal changes in the industrial production. Some workshop owners visited during the fieldwork confirmed that the amount of subcontracted work they received decreased during the winter months. Parallel to this trend it would be natural to expect that the work given to the homeworker also decreases during the same months. However, the majority of women claimed that homework increased more during the winter months. They argued that this was because not many women want to work in winter. While the number of homeworkers available decreases, employers tend to give more work to those who still want to do piecework. As can be seen, the interpretation of seasonal changes might be affected by individual circumstances.

Some women argued that summer was more suitable for piecework because they could work on their doorsteps and the 'house stays clean'. This preference was also related to the long hours of daylight in summer. Women said that in summer they could manage housework more easily and more time was left for piecework. Some women received more help with the housework from their daughters because schools were closed during the summer months. Therefore, they were willing to receive more work from the employers.

In contrast, some women claimed that the autumn and winter months were more suitable for them to take up homework. These are the women whose families still had close connections with the land and who left Denizli in summer to go to the village to work in agriculture. One woman explained her situation as given below:

I feel that there is nothing to do when I come back to Denizli in autumn. I have no children, therefore, I get bored easily and

want to do something that I like and earn an income at the same time.

The workload thus intensifies for some homeworkers in winter and for others in summer. Bearing in mind the experiences of the women presented earlier, it seems that this variation occurs in accordance with both demand for and the supply of work.

3.4. The Organisation of Homework and the Ownership of Means of Production

Production tools may belong to either the homemaker or the employer. It depends on the type of tool used as well as the special agreement made between the homemaker and the work provider. It seems that tool ownership is not a major issue for homemaker women because of the simplicity of the tools, which are mainly scissors and a tool to open holes in material, except for a few cases where the homemaker used a sewing machine. The employer owned the tools in 32 cases (28%). The homeworkers who sewed embroidery exclusively owned their sewing machines.

The employer had absolute control over many aspects of the work. The contractors determined the quality and the quantity of the piecework. There was also strict control over the deadline for the work to be completed and returned. In the majority of cases materials were distributed and the work of the previous evening was collected at around 10 o'clock in the morning. The second collection and distribution occurred at 4 or 5 o'clock in the afternoon. Women had to obey these times and return their finished work on time. Otherwise, women told, the employer would not give them work anymore and would find some other women to work with. Therefore, it created stress on women from time to time, especially when they tried hard not to let this work interrupt their family responsibilities.

3.5. Working Days and Hours

Homework is hard and time-consuming work and the very long hours put in by women reflect their families' economic needs. The majority of homeworkers (58%) allocated 7 days a week to piecework. There was no homemaker working less than 2 days in a typical working week. Regarding the hours spent on homework, it was not easy for women to give exact hours of work because homework and housework largely overlapped with each other. During a normal day total labour time spent on homework averaged 7 hours and 40 minutes for our sample of homeworkers. Considering that payment was calculated according to the piece-rate, it is not surprising that women spend a great deal of time homemaker. Long working hours were

*The Unfinished Story: A Case Study of Home-workers in Denizli (Turkey)
Textile and Clothing Industries*

extremely important for them in order to earn extra money because payment was calculated according to the pieces completed by the women.

Time allocation and the actual time spent on homework also varied according to family circumstances (the number of adult women and girls in the household) and the presence of children. There are differences in the time allocated to homework between women who have children (particularly young children) at home and single homeworkers or women without children. Married women spend an average of 7 hours and 45 minutes on homework. Surprisingly, unmarried homeworkers spent less time on average. Widowed women allocated the highest average time to homework, with 8 hours and 20 minutes on a typical working day. We can find an explanation for this pattern in family structures. All widows in the sample were living in extended families. Having a daughter-in-law living in the same household makes a lot of difference in Turkish society. Traditionally, it is the daughter-in-law who takes care of all household work. Therefore, mothers-in-law in this sample had more time to spend on piecework compared to other homeworking women. In two cases the widowed women were living in their fathers' houses together with the other family members. One woman had two daughters who were attending school and the other had no children. For these women the reason for allocating 9 to 10 hours a day to homework seemed exclusively related to economic difficulties that their families were experiencing. Both women indicated that they did not want to be a burden to their families and said that their fathers' salaries were not enough to feed them all.

The economic status of a family can have an effect on the time spent on homework since financial difficulties may force women to increase the piecework in order to earn more. For example, one homeworker said:

Sometimes I have to stay up very late at night so that I can earn a bit more. I do not do that very often but especially when there is some extra spending coming up. I have two kids in school and they need new shoes, books and new uniforms when the term starts, which is a big burden for us. So these times I have to work long hours.

Homeworking both during the daytime and in the evenings was widespread in our sample. Some women, however, did not work in the evenings mainly because of their husbands' opposition. Therefore, these women arranged their working times according to their husbands' presence at home. For example, one woman made the following arrangements:

My husband has the habit of going to a coffee-house at a certain time in the evenings. As soon as he leaves I start sewing

and stop before he returns. But most of the time I try to work as much as I can during the day.

In brief, women allocated long hours to homework and economic necessity and/or family circumstances determined the amount of time spent on that work. Consequently, women, particularly married women with children, combined paid work with family responsibilities. The following section illustrates this point clearly.

3.6. Fitting Homework into the Domestic Life

Women were asked to draw a diagram of their typical working day, including a list of all-household activities. It is evident from the descriptions of the women that household work is mainly concentrated in the early hours of the morning and after 5 or 6 in the evening. These are the times that all members of the family are at home. In the morning homeworkers prepare and serve breakfast, prepare the children for school, do the washing up, sweep and dust the house. The majority of homeworkers start piecework around 10 or 10.30 in the morning. Most of the time they continue until 4 in the afternoon. Around that time they start preparing dinner, and after dinner they wash the dishes.

Women claimed that daytime provided the most productive hours for homework since husbands, and sometimes children, were generally not at home. What emerges clearly from this analysis is that women are still expected to perform all the household tasks even though they too work for an income. Therefore, women have to arrange their working hours according to household circumstances and their husbands' expectations.

In brief, there is no clear separation between household work and the activities of women to earn an income. Women organised their day in such a way that they combined housework with homework, and made the best use of their working time at home. Only in a few cases husbands and/or the other members of family were reported as helping women with their piecework.

3.7. Relations with the Employer

In most cases, it was not, In most cases, the employer himself but the delivery man who delivered and collected the piecework. Therefore, most of the women did not have the name or address of their employers and had no direct relations with them. So, it was impossible for them to reach their employers if anything went wrong with the work or if they were not paid. Although it was a rare experience, a number of women claimed that they had not been paid for the work they had completed. The employer told them that

*The Unfinished Story: A Case Study of Home-workers in Denizli (Turkey)
Textile and Clothing Industries*

he was going to pay later, so they carried on working, however, he disappeared without paying anything.

A large number of homeworkers (112) had no written contract with the employer and four women did not answer this question. Some women said that even though they did not have a contract, their relations were based on trust. These women in fact had known the employer for many years because of family ties or previous work connections. However, for others desperation took the place of trust. In other words, knowing that they could not do anything about it, women had no option but to 'trust' the employer.

One of the significant findings was that homeworkers were aware of their low pay rates, but because they feared the employer's reaction if they mentioned that, they preferred not to say a word. Some of them said that when they claimed an increase in their payments it was not only rejected but also they were threatened by not being given any work. In other words, the attitude towards the employer was affected by the fear of losing work.

3.8. Payment Arrangements and the Income from Homework

In 112 cases payment for homework was calculated according to the piece-rate. In the remaining four cases where women wove textiles in their homes, the payment was calculated according to metric measures. The employer made the payment monthly in 79 cases (68%) while 23 employers (20%) paid on a weekly basis. Only two homeworkers were paid directly after they completed a particular piece of work. Eight women preferred other payment arrangements which included irregular payments determined by the employer. Sometimes women asked the employer to pay weekly and sometimes monthly depending on their changing financial circumstances in the household.

Almost all homeworkers said that it was the employer that determined the piece-rate. There were, however, 5 cases where the rate was a result of the negotiations between the homemaker and the employer. It is important to note that in these cases women were involved in comparatively skilled work that also required using a sewing machine. In two cases women had worked for the same employer for some years as workshop assistants. Therefore, they stated, they were privileged and felt more comfortable bargaining on the piece-rate.

Data shows that income levels of homeworking women varied widely. Skilled workers in particular were paid relatively higher rates. Some women

earned as much as 30 million TL* per month while it could be as low as 1 million TL per month for others.** The average monthly income from homework for this sample was an estimated 11 million TL. This is less than half of the legal minimum wage.

Earning is only one part of the picture. We also have to look at other issues in order to understand the discriminatory practices and exploitation faced by homeworkers. Issues such as the security of woman's work and the benefits enjoyed are very important. None of the homeworkers received any sick pay or had pension rights. Only in one case was the homeworker's insurance paid by the employer. In brief, the findings regarding income and the social benefits support the argument that the relationship between the employer and homeworker is an exploitative one.

4. CIRCUMSTANCES SURROUNDING WORKING AT HOME: A PROPER WORK FOR WOMEN?

The findings, as we mentioned in the previous part, show that homework is poorly paid, but takes much of women's time at home. But then the following question arises: why do women in increasing numbers still seek work at home? Additionally, one other question to be answered is why some women seek job opportunities outside home while others prefer working at home. To be able to answer these questions, we need to examine the circumstances surrounding homework.

Domestic circumstances of female homeworkers might be a contributing element to the decision to work at home rather than work outside. Therefore, we examined women's motivations to take on homework. This has been the focus of our research since it has been argued that there is a close relationship between the pattern of female employment and cultural (or traditional) and patriarchal definition of gender roles within Turkish society. In this part of the paper, the effects of economic circumstances, the husband's attitude towards the wife's outside employment, and the role of women's family responsibilities in giving the decision to take up piecework will be examined.

4.1. Husbands' Attitudes towards Women's Paid Work

A great number of studies on female labour show that husbands' opposition to wives' paid work outside home is one of the important factors that

* In July 1997 (during the fieldwork) 1 US\$ was equivalent to 147,970 Turkish Liras.

** The minimum wage in 1997 was around 25 million Turkish Liras a month.

*The Unfinished Story: A Case Study of Home-workers in Denizli (Turkey)
Textile and Clothing Industries*

constrains women's employment (Allen and Wolkowitz, 1987; Youssef, 1972; Humphrey, 1987; Pleck, 1985). The findings from this current study agree with the argument that the objection of husbands is a crucial factor in understanding women's employment patterns. 52 per cent of homeworkers encountered opposition to their employment outside home. The household responsibilities of women were given as the predominant reason for this opposition. The next most common reason was the jealousy of the husband, which was followed by the husband's claim that there was no need for the woman's income. One woman told that:

Even if we need money, he (her husband) would not allow me to look for a job outside. He says that he would not let anybody say that he could not feed his family and he had to send his wife out to work.

It is obvious that the main concern of some husbands was that their ability to look after their family would be questioned. The husband's opposition often seemed to be related to his prestige in the household and the gender division of labour. One homeworker said that when she asked her husband for permission to find a job his reply was:

'Why? Am I not able to supply food and clothes for you and for my children? Or do you want to be the man of the house? You do your work and let me do mine'.

As a number of women said, the 'man of the house' is a very significant expression used by the husbands of most women. It shows that husbands see women's paid work as a direct threat to their autonomy and as something that leads to the questioning of their breadwinner role by their wives. As Walby (1986) argues, some husbands prefer to maintain their authority and position at home rather than have their wives in outside employment. They think their prestige might be challenged when the woman earns an income.

Despite the 52% of homeworkers experiencing opposition to paid work outside home, only a few women had to contend with objections to homework. Homework was opposed in 17 households (around 15%) and the main reason for that was that husbands claimed that their wives did not need to work since they were able to provide for their families. The second reason was that the husband thought that the wife would spend less time on homework and childcare.

Some women complained about their husbands' attitudes to piecework, one example of which can be seen below:

My husband thinks that I am doing this work for leisure and to pass the time. He says that what he earns is enough for all the household expenses. But a 'necessity' for the household has a different meaning for him than for me. For example, when the kitchen needs new plates, a pan or anything else I ask him for some money and he often refuses saying that we can manage without new ones. So, I buy them from the money I earn. Therefore, he does not realise that piecework is very helpful.

4.2. Economic Reasons Behind Homework

The financial difficulties many households face is one of the main factors that leads women, who cannot work outside the house for a variety of reasons, to undertake homework. The low income of households influences many women's decision to work for an income to supplement their family budgets (Standing, 1989; Sen and Sen, 1985). During the fieldwork there were many stories told by women regarding the financial difficulties their families had experienced (or were still experiencing), which underlied their need for paid work. A detailed description of all these cases is not possible here. However, it will be helpful to refer to the experience of a 50 year old homemaker. This is a noteworthy case because it was not common for a woman at her age to work for an income in Turkish society. This case history focuses on the determinants behind her involvement in homeworking.

The woman in the example was the oldest homemaker in the fieldwork sample. The only male in the house was her husband (aged 60) who was not working and had no other source of income. Eight years ago the family moved to Denizli from a nearby village because of a family dispute as a result of which they lost their land which used to be their only source of income. She stated that it was a very difficult decision but they had no other alternative. She explained the family situation and the reason behind her decision to start working at home:

After we moved to Denizli, first my son and later my daughter-in-law found jobs in a factory. Those days were not bad. At least we did not need any financial help from outside. Problems started when we first lost our son-in-law and my son shortly after. My daughter moved into our house with her three children. Our daughter-in-law was already living with us with one child. My husband cannot work. He has health problems because of his old age. So, we were all dependent on my daughter-in-law's income, which was not sufficient to feed us. Therefore, we decided that I was going to look after the children and my daughter was going to find a job.

*The Unfinished Story: A Case Study of Home-workers in Denizli (Turkey)
Textile and Clothing Industries*

The family found it difficult to live with the total income of the household. Then, having already heard knew about homework from her neighbours, she started homeworking. Her daughter and her daughter-in-law also helped her with the piecework after they came home from work and at weekends. Even though the income from this work was low, she explained it was a great support and at least payed the house rent. Even though the background and family circumstances of that woman are different, her experience is not much different than the experiences of other women.

As research findings display there were a number of reasons behind women's involvement in homework, but the overwhelmingly dominating one was economic. In their research, standing (1985), Robert (1983), and Foo and Lim (1989) also emphasise the importance of economic factors. Although taking up homework was adopted as a survival strategy by many households, it was not always the inadequacy of family income that had pushed women into the labour market. Sometimes the personal satisfaction women get from earning an income of their own encourages them to undertake paid work.

4.3. The Impact of Childcare Responsibilities on Women's Paid Work

Childcare is a major domestic responsibility and is seen in Turkish society almost exclusively as a female task. Women with children (particularly with young children) are sometimes expected to feel constrained to take on outside employment because of their family responsibilities. To some extent, this argument is to some extent, supported by our findings.

One of the hypotheses to be tested is whether women's childcare responsibilities determine the extent and the nature of women's engagement in income earning activities. It is also hypothesised that the presence and the age of the youngest child influence the patterns of women's employment. Many studies on homework support the argument that women with dependent children tend to work at home because this type of work allows them to combine childcare easily with income earning activities (Cragg and Dawson, 1981; Hakim and Dennis; 1982).

In our research 26% of women with children presented their obligation to look after children as their only reason for working at home. When we add the number of women who indicated childcare as one of the main reasons to prefer work at home beside other reasons, the percentage increases even further. In fact, childcare was cited as the reason for homeworking by a total of 56 (55%) women with children. Findings from our focus group discus-

sions display many similarities with the survey findings, an example of which is below:

I cannot work outside because I have small children who need me to be there all the time. There is nobody to look after them and I cannot leave them alone at home. When they start going to school I might start working outside again if I can find a job.

Although some women may choose to work at home, in reality household and childcare responsibilities limit women's 'choice'. Discussions with homeworkers in the focus group revealed that while women argued that it was their 'choice' to stay at home and look after the children this, was in fact based on the awareness that no-one else in the family would take on these responsibilities. It was also based on the fact that childcare facilities outside home were absent or inadequate. Therefore, it is difficult to distinguish their 'choice' from the reality which leaves a limited range of options, for women who want to work.

A brief review of the literature shows that the relationship between the number of children at home and women's employment is not clear-cut. On the one hand, it has been argued that the employment participation of the mother is affected positively by the large number of children living in the same household. This tendency is explained in terms of the increasing household expenditures since it will put pressure on women to undertake paid work. On the other hand, this argument might be challenged by evidences from other studies which show that the tendency for women to take up employment decreases as the number of dependent children at home increases (Walby, 1986). According to this argument, this is a natural outcome since a large number of children need their mothers to spend more time with them and this, negatively affects a woman's readiness to accept employment negatively.

In our case study of Denizli the average number of children was 2. In consequence, we can argue that the number of children does not seem to be the main determinant of whether or not women take up paid work outside the house or at home. Another variable we have to examine in addition to the number of children at home is the age of the youngest child. Taking care of young children obviously requires more time allocation from their mothers. In our sample almost half of the women (47.5%) with children had a dependent child in the 0 to 5 age group. This was followed by the 6 to 12 age group and finally, in 21.8% of households the youngest child was 13 years of age or over. The following statement by one homemaker shows that the

*The Unfinished Story: A Case Study of Home-workers in Denizli (Turkey)
Textile and Clothing Industries*

decision involving the paid work is taken according to the presence of pre-school children:

I am thinking about finding a job in a factory after my kids start primary school. It will be easier then to manage my life. But now I cannot just leave them alone at home because they cannot look after themselves.

Some women think that a mother's first priority should be taking care of her children no matter how old they are. Moreover, their understanding of taking care is being available to their children at any time they need their mothers. This responsibility, they argue, does not diminish even after the children are grown up.

5. CONCLUSION

A feminist analysis of female employment and the informal sector focuses on the fact that evidence from many countries, and particularly from labour intensive sectors, show that there is an over-representation of female labour among informal sector employees and mainly among industrial homeworkers. The data explained in this paper show that homeworking for women is usually the result of constrained options. They reflect gendered ideologies of society which give woman the role of being a good housewife and a good mother, while describing man as the 'breadwinner' for his family. They also reflect the effects of the husband's attitude towards the wife's employment pattern.

It is generally argued that informal activities are taken up when formal job opportunities are limited or are not available. Although this argument is true to some extent, our research shows that there is more to it. Husbands' opposition to their wives' employment outside home, childcare and household responsibilities were regarded as the main reasons for married women to take up homework. This finding, particularly the husbands' control over women's labour power, suggests a close relationship between capitalism and the patriarchal structure of society. As in the case of Denizli, homeworkers are confined to the house and spend long hours at home in order to earn 'pocket money', because of their husbands' opposition to outside employment.

Many homeworkers were aware of the invisibility of homework in Denizli. When they were asked who could help them to improve their situation as homeworkers, women stated that they were expecting the employer to change the situation. None of them looked for help from trade unions, possibly because they were aware that unions could not do anything about it,

but also because they themselves had no knowledge about the functions of these unions. One homemaker, who had some knowledge about trade unions and was also working in a factory explained that:

The unions do not even support the factory workers so how can you expect them to help homemakers. Also, homemakers are not officially registered and they have no legal rights. At the same time, the majority are housewives, and what can a housewife do on her own to change the situation?

A number of women involved in embroidery seemed aware of their skills and the unequal treatment they received from the employer. Some women demanded that rates be paid according to the difficulty of the design, but the employer insisted on paying standard piece-rate. Women receive little response to their complaints. They fear that if they complain too much their names might be struck from the list and they may not be given any work in the future. Therefore, they feel that the only choice they have is to accept whatever the employer says.

The capitalist analysis and the modernisation approach see the capitalist development as having positive effects on the standards of living, particularly for women since they increasingly participate in paid employment. However, as our research on the experiences of female homemakers in Denizli textile industry and the other examples from different societies display, it is only the employer who gains most out of homework. Female labour in the Third World and developing countries only receive the lion's share of exploitation.

In sum, the problems women face today cannot be solved only by addressing the role that the patriarchal system or capitalist system plays on the exploitation of women. Instead, an effective solution lies in the development of empowerment strategies in which both the patriarchal and the capitalist system are evaluated and treated together on the same platform. Equality and women's involvement in social and political planning are also of importance.

ÖZET

Bu çalışmanın konusu, evlerinde parça başı iş yapan kadınların içinde buldukları sosyo-ekonomik koşullardır. Çalışmanın temel amacı, bu tarz bir üretim sürecinde yer alan kadınların iş tecrübeleri, dışarıda ücretli bir iş yerine evde parça-başı işe yönelme nedenleri ve çalışma konuları üzerine odaklanarak onların karşılaştıkları sorunlara dikkat çekmektir.

Ülkemizde tekstil ve konfeksiyon sanayii 1980 sonrasında Denizli'de büyük bir atılım göstermiştir. Bu ekonomik gelişme sürecinde parça başı iş üreten kadınların ekonomik hayata katılımları yeni bir sosyal olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte bu kadınların istatistiki verilerde yok sayılması ve araştırmalarda dikkate alınmaması acı bir gerçektir. Bu eksikliğin giderilmesi yönünde bir adım olmasını dilediğimiz bu çalışmada elde ettiğimiz bulgular kısaca şöyle özetlenebilir:

Çalışma esnasında elde ettiğimiz veriler doğrultusunda aile içi ilişkilerde ataerkil bir düzenin egemen olduğu, çocuk bakımı dahil diğer bütün ev işlerinin yine kadının sorumluluğunda kaldığı, kadınların çoğunlukla kocalarının dışarıda çalışmaya izin vermediği için ve ekonomik gereksinim sonucunda bu işe yöneldikleri açığa çıkmıştır. Bu bağlamda geleneksel aile çatışmasının sürüp gittiği gözlenmiştir.

BIBLIOGRAPHY

- ALLEN, S. And C. Wolkowitz (1987) *Homeworking: Myths and Realities*. London: Macmillan Education.
- AYATA, S (1990) "Aile İşletmelerinin Krizi: Serbest Piyasa Ortamında BuldanDokuma Sanayii". *Toplum ve Bilim*, 48/49, pp.163-186.
- BENERIA, L. and M. Roldan (1987) *The Crossroads of Class and Gender: Industrial Homework, Subcontracting and Household Dynamics in Mexico City*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- CHANT, S (1991) *Women and Survival in Mexican Cities: Perspectives on Gender, Labour Markets and Low-Income Households*. Manchester: Manchester University Press.
- CRAGG, A. and T. Dawson (1981) *Qualitative Research among Homeworkers*. Department of Employment, Research Paper, No. 21, London.
- ÇINAR, M (1991) *Labour Market Opportunities for Adult Female and Homeworking Women in Istanbul, Turkey*. Working Paper No.2, The G.E von Grunebaum Center for Near East Studies, University of California, Los Angeles.
- DEMİRİZ, G (2000) *The Impact of Women's Economic Participation on Gender Relations in the Household: A Case Study of Homeworkers in the Textile and Clothing Industries in Denizli (Turkey)*, Unpublished PhD Thesis, The University of Leeds, UK.
- DİE (various years) *Denizli Yıllık İmalat Sanayi Anketi*, Denizli.
- ELSON, D (1983) "Woman Worker, Working Woman", in, Chapkis and Enloe (eds.) *Of Common Cloth: Women in the Global Textile Industry*. Transnational Institute.
- FERNANDEZ-KELLY, M. P (1983) *For we are sold, I and my People-Women and Industry in Mexico's Frontier*. State University of New York Press.
- FOO, G. H. C. and L. Y. C. Lim (1989) "Poverty, Ideology and Women Export Factory Workers in South-East Asia", in, H. Afshar and Agarwal (eds.) *Women, Poverty and Ideology in Asia*. Macmillan.
- FUENTES, A (1987) "Women in the Global Factory", in, R. Peet (ed.) *International Capitalism and Industrial Restructuring*. Boston: Allen and Unwin.
- GROSMAN, R (1978-1979) "Women's Place in the Integrated Circuit", in, Joint Issue of *Pacific Research*, 9, 5-6 and *Southeast Asia Chronicle* 66.
- HAKIM, C. and R. Dennis (1982) *Homeworking in Wages Councils Industries: A Study Based on Wages Inspectorate Records of Pay and Earnings*. Department of Employment, Research Paper, No. 37, London.

*The Unfinished Story: A Case Study of Home-workers in Denizli (Turkey)
Textile and Clothing Industries*

- HUMPHREY, J (1985) "Gender, Pay and Skill: Manual Workers in Brazilian Industry", in H. Afshar (ed.) *Women, Work and Ideology in the Third World*. Tavistock: London.
- HUMPHREY, J (1987) *Gender and Work in the Third World*. London: Tavistock.
- LEVER, A (1988) "Capital, Gender and Skill: Women Homeworkers in Rural Spain", *Feminist Review*. Vol. 30, pp. 3-24.
- LIM, L (1993) "The Feminization of Labor in the Asia-Pacific Rim Countries: From Contributing to Economic Dynamism to Bearing the Brunt of Structural Adjustment", in, N. Ogawa, G. Jones and J. Williamson, *Human Resource in Development along the Asia-Pacific Rim*. Oxford University Press, Oxford, New York.
- LORDOĞLU, K (1990) *Eve İş Verme Sistemi İçinde Kadın İşgücü Üzerine Bir Alan Araştırması*. Friedrich Ebert Vakfı, İstanbul.
- MUTLUER, M (1995) *Gelişimi, Yapısı ve Sorunlarıyla Denizli Sanayii*. İzmir: Denizli Sanayi Odası Yayınları.
- PLECK, J (1985) *Working Wives, Working Husbands*. London: Sage Publications.
- ROBERT, A (1983) "The Effects of the International Division of Labour on Female Workers in the Textile and Clothing Industries". *Development and Change*, 14:1, pp. 19-37.
- ROSA, K (1989) "Export-Oriented Industries and Women Workers in Sri Lanka", in, H. Afshar and Agarwal (eds.) *Women, Poverty and Ideology in Asia*. Macmillan.
- SEN, G. and C. SEN (1985) "Women's Domestic Work and Economic Activity: Result from National Sample Survey", *Economic and Political Weekly*, Vol. 10(17), pp. 49-56.
- STANDING, H (1985) "Resources, Wages and Power: The Impact of Women's Employment on the Urban Bengali Household", in H. Afshar (ed.) *Women, Work and Ideology in the Third World*. Tavistock: London.
- STANDING, G (1989) "Global Feminisation Through Flexible Labour", in, *World Development*. Vol. 17 (7), pp. 1077-1095.
- WALBY, S (1986) *Patriarchy at Work*. Oxford: Polity Press.
- YOUSSEF, N. H (1972) "Differential Labour Force Participation of Women in Latin America and Middle Eastern Countries: The Influence of Family Characteristics", *Social Forces*, Vol. 51, pp. 135-153.

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYO-EKONOMİK SORUNLARI VE BEKLENTİLERİ: PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Müzeyyen GÖNÜLLÜ*

ÖZ

Bu çalışma, Denizli ilindeki Pamukkale Üniversitesi öğrencilerine ilişkindir. Çalışmada soru kağıdı (anket) tekniği uygulanmıştır. Soru kağıtlarında, öğrencilerin genel özelliklerini, aile yapılarını, sosyal çevrelerini, sosyo-ekonomik koşullarını araştırmaya yönelik sorularla birlikte, öğrencilerin sorun alanlarını ve beklentilerini de ortaya koyucu sorulara yer verilmiştir. Çalışmanın evrenini dört yıllık fakülte ve yüksekokul öğrencileri oluşturmuştur. Bunların içinden seçilen 1218 öğrenciden oluşan örneklem üzerinde çalışılmıştır. Oluşturulan soru kağıtları, daha önce konu hakkında bilgilendirilen akademik personel aracılığı ile uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Pamukkale Üniversitesi, Öğrenci Gençlik, Gençlik Sorunlarını Etkileyen Faktörler, Gençlerin Beklentileri

ABSTRACT

This study is about Pamukkale University students in Denizli.

As this study is an empirical one, questionnaire forms have been administered to the drawn sample of 1218 by some of academic staff who was given information about the study and questions. Prepared questions aimed to analyze some of the important characteristics of the student's life namely, their general characteristics, family structures, social environments, their problems and future expectations.

Key Words: University of Pamukkale, Student Youth, Factors Effecting Youth Problems, Expectations of Youth.

* Yrd.Doç.Dr.,Cumhuriyet Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, SİVAS

1.Giriş

Bu çalışmanın amacı, Pamukkale Üniversitesi öğrencilerinin sosyo-ekonomik koşullarından hareketle sorunlarını belirlemek ve gelecek beklentilerini saptamaktır. Bu çerçevede amaç, öğrenci gençlerin ailesinin gelir durumu, ebeveynlerinin mesleği, eğitim düzeyi, konut durumları, aile içi ilişkileri ile, kendi gelişimlerinden kaynaklanan bazı süreçlerden (cinsel sorunlar, arkadaşlık ilişkisi vb.) ne ölçüde etkilendiklerini ortaya koymaya çalışmak, buradan hareketle de geleceğe nasıl baktıklarını anlamaya çalışmaktır.

Toplumsallaşma yaşam boyu devam edegelen bir süreç olduğundan, gençlerin bu süreç içinde nasıl etkilendikleri anlaşılmalı çalışılmıştır. Bir ülkenin geleceğini ve itici gücünü gençlerin oluşturduğu tartışmasız kabul edilen bir gerçektir. Uluslar, geleceklerinin güvence altına alınabilmesi için tek çıkar yolun, gençlerin iyi eğitilmeleri ve geleceğe hazırlanmaları olduğunu bilirler . Eğitim sisteminin en üstünde yer alan bireylerin topluma yararlı olmak üzere yetiştirildikleri üniversiteler bu anlamda çok önemli işlev görürler. Yakın bir gelecekte çeşitli kademelerde sorumluluk yüklenecek gençlerin iyi yetişmeleri, sorumluluklarını yerine getirebilmeleri, öncelikle yetişkinlerin, gençlere ilişkin görev ve sorumluluklarını yerine getirmelerine bağlıdır.

Öte yandan çağdaş eğitimde amaç, yapıcı, yaratıcı, üretken insan yetiştirmektir. Bu da ancak kendini gerçekleştirebilen, sağlıklı gelişebilen, sorunsuz bireylerin yetiştirilmesiyle olanaklıdır. Bu anlamda bireyin önce kendisi için yetiştirilmesi, bu yolla topluma kazandırılması esastır.

Üniversite eğitimi, gençlerin arayış içinde olduğu, kişiliklerini tanıma olanağı bulduğu, geleceklerini yönlendirebilecek kararlar aldığı bir dönem olmanın yanında, ergenlikten erginliğe/yetişkinliğe geçişin güçlüklerinin de birlikte yaşandığı bir süreçtir. Sorunların yoğun olduğu bu güç dönemde, gençlere üniversite kapsamı içinde, bilginin yanında belki daha fazla sosyo-kültürel hizmetin verilmesi , onların sağlıklı gelişebilmeleri , topluma aktif ve yaratıcı katkı/uyum sağlayabilmeleri için son derece gerekli bir sorumluluktur.

Bunalımlı gençlikten üretken yetişkinliğe ulaşmak, üniversitede gençlere gerekli kültürel ve psikolojik yardımları sağlayarak olanaklı olabilir. Bilindiği gibi eğitim toplumsallaşmanın en etkin ve en verimli aracıdır. Toplumsal açıdan da, kalkınma planlarımızda, vurgulandığı gibi "her gencin üyesi olmaktan övünç duyacağı çağdaş bir toplum yaratma" amacına ancak böyle ulaşılabilir.

Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Sorunları ve Beklentileri: Pamukkale Üniversitesi Örneği

Bu çalışmada, Pamukkale Üniversitesi öğrencilerinin, sosyo-ekonomik koşullarından kaynaklanan sorunlarını betimlemek ve geleceğe ilişkin beklentilerini saptamak amaçlanmıştır.

Bunun için sorular hazırlanmış, bir grup öğrenci üzerinde ön deneme yapılmış, daha sonra bu anket örneklemini oluşturan öğrencilere uygulanmıştır.

2. Materyal ve Yöntem:

2.1. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, Eğitim Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Hemşirelik Yüksek Okulu, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksek Okulu ve Çivril Sağlık Yüksek Okulu oluşturmaktadır. Evreni oluşturan öğrenci sayısı 3670 dolayındadır. Çalışma kapsamına yalnızca dört yıllık fakülte ve yüksek okullar alınmış, dört yıllık bile olsa ikinci öğretim öğrencileri ve iki yıllık yüksek okullar kapsam dışı bırakılmıştır. Çünkü bazı dört yıllık okulların ikinci öğretimi varken, bazılarının yoktur. Örneğin H.Y.O. Çivril Meslek Yüksek Okulu, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksek Okulu ikinci öğretimi olmayan okullardır. Pamukkale Üniversitesi'nde araştırmanın yapıldığı 1999-2000 eğitim yılı bahar döneminde işlevsel olan dört yıllık okulların, birinci öğretim yapan fakülte ve yüksek okulları evren olarak seçilmiştir.

Çalışma evrenini oluşturan okullar önce yüksek okul ve fakülte düzeyinde yedi kategoriye ayrılmış, sonra her bir kategoriye oluşturan öğrenci sayısının 1/3'ü o kategorinin örneklemini olarak seçilmiştir. Bu sayı da 1223 tür. Araştırmanın örnekleme seçiminde basit tesadüfi tabakalı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Bu örnekleme tekniğinin kullanılmasının nedeni, evreni oluşturan kategoriler arasındaki farklılığı ortaya koyabilmesidir (Kurtkan, 1982: 223-224).

2.2. Araştırmanın Uygulanışı:

Örnekleme oluşturulduktan sonra, soru kağıtları konu üzerinde yetkili kişilere verilerek güvenilirlikleri araştırılmıştır. Ön deneme için bir grup öğrenciye uygulanmıştır. Soru kağıtları, uygulama öncesi bilgilendirilen hocalar aracılığıyla öğrencilere uygulanmıştır. Geri dönen soru kağıdı sayısı 1218'dir.

2.3. Soru Kağıtlarının Değerlendirilmesi:

Anketler toplandıktan sonra veriler SPSS istatistik programı kullanılarak bilgisayarda değerlendirilmiştir.

3.Kavramsal Çerçeve:

Araştırma bulgularına geçmeden önce, konuyla ilgili kimi kavramların açıklanması yararlı olacaktır.

3.1.Gençlik: Gençlik her toplumda önemle üzerinde durulan, kayıtsız kalmamayan, az ya da çok ilgi odağı olan bir toplum kesimidir. Olgun yaşa gelmiş her insanın zorunlu olarak geçtiği bir aşamadır. Ergenlik (gençlik) kavramının sözlük karşılığı, “Cinsel örgenlerin fizyolojik olgunluğa erişmesiyle başlayan, erinlikle yetişkinlik arası çağ” olarak verilmiştir (Enç, 1980:73).

Gençliğin konumu ve özellikleri öteden beri düşünürlerin ilgisini çekmiş, geliştirilen açıklayıcı görüşler gençlik teorilerine kaynaklık etmişlerdir. Örneğin , ergenlik ve bunu önceleyen erinlik özellikleriyle ilgili çalışmaları Aristo’ya kadar götürmek mümkündür. Aristo bu dönemde, kız ve erkek çocuklarda farklı farklı fiziksel ve davranışsal değişikliklerin olacağına işaret ederek, “.....bu dönemde kızlarındaha çok kontrol gerektirir olduklarını” yazmıştır (Bühler ,1985:105).

Burcu’nun da belirttiği gibi, gençlik teorilerinin gelişmesinde “...insan doğası ve gelişimi ile ilgili sorular üzerinde yoğunlaşmış olan Platon, Aristo, J.J. Rousseau, J. Locke gibi filozofların düşüncelerinin önemli etkilerine rastlanmaktadır”(1998:105).

Gençliği sistematik bir biçimde açıklamak üzere oldukça farklı ve çok sayıda teoriye rastlamak mümkündür. Bu teoriler çeşitli biçimlerde sınıflandırılabilir. Burcu, belli yaklaşımlar çerçevesinde yaptığı sınıflandırmada: Biyolojik, Kültürler Arası, Tarihsel, Psikolojik ve Sosyolojik Yaklaşım içinde geliştirilen Gençlik Teorileri sınıflamasını yapmıştır. Söz konusu yaklaşımlar içinde gelişen gençlik teorileri, açıklamalarını da temellendikleri yaklaşımlara göre gerçekleştirmişlerdir (1998:109-131).

Gençliği belli yaş dilimleri içinde ele almak, istatistiksel olarak kolaylık sağlasa da, yaş sınırlarını belirlemek konusunda da bir uzlaşma olmadığı görülmektedir. Kimi kaynaklarda 15-24 yaş arası gençlik dönemi olarak alınırken (Tanilli, 1994: 118), kimi kaynaklarda 12-24 yaş arası gençlik dönemi olarak kabul edilmektedir (Atabek, 1990: 18).

*Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Sorunları ve Beklentileri:
Pamukkale Üniversitesi Örneği*

Gökçe de gençlik çağının yaş sınırlarının kesin olarak çizilemeyeceği görüşünü paylaşır. "Bireyin gelişiminin son dönemi olan ergenlik, Erikson'a göre on dokuz yaşa kadar sürer; Hurst ve Parsons'da ise ilkokuldan sonra yani on iki-on üç yaşlarında başlamakta ancak kesin bir bitiş noktası da belirtilmemektedir. Bu veriler bize gençlik çağının, yaş bakımından, kesin sınırlarının çizilemeyeceğini açıkça göstermektedir" (Gökçe,1971:19).

Gençliğin ayrı bir sosyal grup olarak tanımlanmasının ani sosyal değişmelerin meydana geldiği döneme rastladığına dikkat çeken Akan'a göre, "Son derece hızlı değişmelerin gerçekleştiği kent ortamında toplumun sosyal kontrol mekanizmaları gençler üzerinde yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda gençlik alt kültürü ortaya çıkmaktadır"(2001:1).

"Gençlik özünde biyolojik bir kavramdır. Yaşamın belli bir dönemini içerir.....Bu biyolojik gerçek bütün canlılar için geçerlidir" (Gökçe, 1984:4) diyen Gökçe, gençlik döneminde; beden gelişimi, sosyal gelişim ve ekonomik olanakların etkileşim içinde olduğunu belirterek gençliği "...bireyi sosyal olgunluğa hazırlayan bir geçiş dönemi" olarak tanımlamaktadır (1971:17).

Köknel, Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları adlı yapıtında, gençliği 12-25 yaş dilimleri arasına uyan bir çağ olarak görmekte "... bir arayış içinde kim olduğunu, neye değer vereceğini, bağlanıp inanacağını, amacını bulmaya çalışır" diye tanımlamaktadır (1981:67).

Gençliğin toplumsallaşma ve sorumlu bir birey olmaya yönelik bir kategori oluşturduğunu vurgulayan tanımda ise 'insanların yaşamında bağımlı çocukluktan bağımsız ve sorumlu yetişkinliğe geçişi belirten bir aşama olan gençlik, yalnızca bir bio-psikolojik kategoriye değil, ayırdedici bir sosyotarihsel kategoriye de temsil eder, diye nitelenmektedir (Steletov, 1977:60).

Çocukluk, gençlik, yetişkinlik, yaşlılık adı verilen, birbirinden farklı özellikteki dönemler, insan yaşamında bir süreklilik gösterir, önceki dönemler ardından gelen dönemi etkiler. "Bu devrelerin birinden diğerine geçiş, kişinin sadece fizyolojik durumu ile ilgili olmayıp, psikolojik, sosyokültürel ve ekonomik etkenlerin de rol oynadığı bir oluşum ve gelişme dönemidir"(Yavuz,1986:1).

Gençlik, çocuklukla erişkinlik arasında yer alan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir. Ergenlikle başlayan hızlı büyüme, gençlik çağının sonunda bedensel, cinsel ve ruhsal olgunlukla biter (Yörükoğlu, 1989:3).

Gençliğin, kişilik gelişiminde kritik dönemlerden biri olduğuna işaret eden Ekşi'ye göre bu dönem kimlik bunalımının da yaşandığı bir dönemdir “... Kimlik bunalımı her gencin değişik yoğunlukta yaşadığı doğal bir süreçtir” (1990:65).

Gençlik denince, genellikle ya örgün eğitim kurumlarında yer alan ya da okul dışı gençlik anlaşılır. Ancak okuyan gençlik kesimi bile homojen bir yapı göstermez. Lise öğrencisi genç ile üniversiteli genç farklı nitelikler taşıdığı gibi, okul dışı gençlik içinde de niteliksel farklılıklar vardır. Bütün gençlik kesimlerini içeren bir sınıflamayı Kulaksızoğlu

I) Okullu Gençlik, II) Okul Dışı Gençlik, III) Özel Eğitime Muhtaç Gençlik olarak vermektedir. Her bir kategori içinde de niteliksel farklılıklara yer veren alt ayrımlara gitmiştir (1999:36).

Araştırma konusu olan üniversite gençliğidir. “...öğrenci gençlik, toplumdaki diğer gençlik grupları arasında özel bir konuma sahiptir” (Kışlalı,1974:16). Bilindiği üzere üniversite gençliği eğitimin üst basamaklarına ulaşmış, sosyo-kültürel çevresi görece zengin, kendisi de iyi sosyalleşme yapabilmiş bir kesim olarak düşünülür. Diğer gençlik kesimlerinden farklı olarak toplumsal olaylara daha duyarlı ve kararlarında daha akılcı olması beklenir.

3.2 Sosyalleşme (Toplumsallaşma): Sosyalleşme bireysel, sosyal, kültürel etkenlerin etkileşimi sonucu geçirilen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Birey toplumsallaşma sürecini bir toplum içinde gerçekleştirir. “İnsanoğlu doğduğu andan itibaren kendini bir topluluk içinde bulur. Bir ailesi vardır. Bu ailenin yaşadığı köyde ya da kentte büyür.....Kısaca insanların bir arada yaşamalarından doğan topluluklara ‘toplum’ adı verilir. Toplum, insanı insan yapan, inandığı değerleri belirleyen, davranış ve düşüncesini etkileyen bir gerçekliktir” (Gökçe, 1996:10). Sosyalleşme, bireyin yaşamında belli bir dönemde olup biten bir değişim olmayıp, çevresiyle olan sürekli etkileşim sürecidir. “Sosyalizasyon kişinin çevresindekilerle arasındaki etkileşim sürecidir” (Fichter,1994:22) diyen Fichter, sosyalizasyonun birey üzerinde eylemde bulunan toplum açısından ve topluma tepkide bulunan birey açısından betimlenebileceğini söyler.

Kağıtçıbaşı da sosyalleşmenin “...insanın doğuştan taşıdığı biyolojik potansiyelle, ekoloji ve toplumu da içine alan çevre etkenlerinin arasındaki karşılıklı ilişkiyi içermesi gerekir” (1991:64) demektedir.

Sosyalleşme, bireyin yalnızca biyolojik bir varlık olmaktan çıkıp, belli bir toplumla ve belli kümelerle bütünleşmesi sürecidir. Diğer bir deyişle toplumsallaşma, doğduğunda yalnızca biyolojik bir varlık olan bireyin, bir

*Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Sorunları ve Beklentileri:
Pamukkale Üniversitesi Örneği*

toplumsal benlik kazanmak üzere belli alışkanlıklar, bilgiler, konular, değerler öğrenmesi, toplumun kurallarını, uygulamalarını kavraması ve bunlara uygun beceriler elde etmesi süreçlerinin tümüne verilen addır (Ozankaya, 1982: 103).

Toplumsallaşma, yeni doğan çocuğun ilk andan başlayarak yaşamının sonuna kadar sürdüreceği bir öğrenme sürecidir. "Bireyin mutlak anlamda biyolojik bir varlık olmaktan çıkıp bu evren içinde yaşamayı başarması, belli bir kültürün maddi ve manevi öğelerini öğrenmesi ile olanak kazanır. İşte bu öğrenme sürecine 'sosyalleşme' adı verilmektedir" (Tolan, 1991:347).

Sosyalleşmenin farklı bilimlere göre farklı tanımlarının verilebileceğini vurgulayan Sayın'a göre sosyolojik bir tanımla sosyalleşme: "Bir insanın tüm yaşamı boyunca, ortamının sosyo-kültürel öğelerini öğrenmesi, içselleştirilmesi, deneyimlerin ve anlamlı toplumsal ajanların (aile, okul gibi) etkisi altında kişilik yapısıyla bunları bütünleştirilmesi ve bu yolla da yaşamak zorunda olduğu toplumsal çevresine uyması"dır (1985:136).

Toplumsallaşma, kişiliğin kazanılmasında temel süreçtir. İnsanın kişiliği ve içinde yaşadığı ilişkiler, onun ruhsal davranışlarını ve bilincini belirler. Toplumsallaşma süreci içinde çevremizdeki insanlarla ilişkilerimiz birincil ve ikincil kümelerde gerçekleşir. Birincil kümelerde özellikle ailenin rolü ve önemi büyüktür. "Genç bağımlı ve çocuksu olmaktan özgür bir erişkin olmaya doğru geçiş yaparken, sosyalleşme süreci büyük oranda içinde yaşadığı ailenin yapısına bağlı olarak yönelir" (Özbay, Öztürk, 1995:75). Bu kümeler çocuğun yaşadığı ilk toplumsal etkiler ortamıdır. Çocuk çevresindekileri taklit ederek aile, akraba, komşu, ve oyun çevresi içindeki her türlü davranışı kendi açısından yorumlayarak, kendisini değerlendirir. Çocuk ikincil kümelere üye olmaya başlamakla, kendisi hakkındaki izlenimlerini elde edeceği yeni bir ortama girer. Başka kümelerdeki üyeliği aracılığıyla kendisine ilişkin yeni değerlendirmeler yapar. Kendisi hakkındaki değerlendirmesi grubun değerlendirmesine uyduğu müddetçe yani, çevresindeki uyarıları doğru okuyabildikçe normal bir kişiliğe sahip olur. "Cooley, bireyin toplum içerisinde diğer insanlarla etkileşimde bulunurken oluşan benliğini 'ayna benlik' kavramı ile açıklamaya çalışmıştır" (Bühler vd., 1985: 69). Ancak kişilik oluşumu yalnızca başkalarının, bireyin üzerindeki etkisi ile açıklanamaz.. İnsanın kendi kendisine ilişkin bilinci, yaşadığı nesnel çevre koşullarıyla etkilenmesi yoluyla da olmaktadır. "Sosyal kökenli güdüler, etkileşim ortamlarında başlangıçta bireyin dışında olan sosyal etkilerin birey tarafından özümsemesiyle oluşur. Bu nedenle, sosyal etkileri içselleştirmesine ve böylece bu etkileri 'kendi tercihleri, zevkleri ve arzuları olarak algılamasına yol açan gelişim ve öğrenme süreçlerini incelememiz gerekmektedir.

dir. 'Sosyalleşme' ile kastedilen de büyük ölçüde budur" (Şerif ve Şerif,1996:389).

Bir toplumda herkes eşit ölçüde ve özdeş olarak toplumsal çevreye hazırlanmaz. Değişik düzeyde, değişik toplumsal düzeylere hazırlanma söz konusudur. Sosyolojinin de temel sorunlarından biri, çevrenin ürünü olan insanların, çevreyi nasıl değiştirebilmekte olduklarını açıklayabilmektir (Bu konular için bkz. Ozankaya, 1982: 103-107, Tan: 1981:35-61, Kağıtçıbaşı, 1976: 245-284, Kocacık, 2000: 111-115).

3.3. Eğitim: Eğitim de sosyal bir olgudur. Eğitimi gerektiren toplumsal yaşamdır. Eğitim sosyal bir olgu olmasına karşılık, psikolojik bir yaklaşımla da ele alınmıştır. "Psikolojik görüşe göre eğitim, her bireydeki yetenekleri en yüksek derecede geliştirmelidir ve bu geliştirme, bireyin gelecekteki başarılarını sağlamalıdır" (Wallon H.'den aktaran Ergun,1987:15).

Doğduğunda biyolojik bir varlık olan insan, eğitilerek toplumsal bir varlık haline dönüşür.

Eğitim de çeşitli biçimlerde tanımlanmıştır. Ertürk'e göre eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme yaratma sürecidir (Akt. Başaran,1983: 17).

Her kuşak eğitim aracılığıyla kendinden öncekilerin birikimlerini devralır, onları geliştirir, sonraki kuşaklara aktarır. Selçuk, toplumların varlıklarını sürdürmeleri için, meydana getirdikleri okulun bireylerin ortak birikimlerini sağladığına işaret eder. Hızlı sosyal ve teknolojik değişmelerin kurumsal eğitime ihtiyacı arttırdığından söz ederek, temel becerilerin kazanıldığı okul öncesi dönemin de önemini belirtir (1996: 1).

Eğitim yaşamın her döneminde yer alan toplumsal bir süreçtir. Tezcan da eğitimi bu yönüyle tanımlar. "Eğitim her toplum için geçerli davranış kalıplarının sosyalleşme ve sosyal denetim aracılığıyla gerçekleştirilmesidir. Eğitim çocuğun ailesi içinde başlamakta, çevresiyle sürdürülmekte, okul dönemini de içermek suretiyle mesleki eğitimi de kapsayan yaşam boyu sürüp giden bir etkinlik olmaktadır" (1984:57).

"Eğitim bir toplumun ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel koşullarına göre belli bir özellik kazanır veya kazanmak zorundadır" (Öztürk, 1993: 26).

Eğitimin demokratik olması gerektiğini vurgulayan Batuhan, "fikir aşılama" ile "demokratik eğitim"in birbirinden farklı olduğunu belirtir. "Fikir aşılama", herhangi bir otoriteye dayanılarak, doğru olduğu bilinmeyen veya yanlış olduğu bilinen bir fikir, görüş veya öğretinin retorik, propaganda veya beyin yıkama gibi akıldışı yollarla kafalara sokulmasıdır. Demokratik bir

*Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Sorunları ve Beklentileri:
Pamukkale Üniversitesi Örneği*

eğitimde ilkin çocuklara doğru düşünme yöntemleri öğretilmelidir" (1997:162).

Bir toplumun sosyal yapısı, o toplumda uygulanacak eğitimin niteliğini de belirleyici rol oynar. Söz gelimi tarım toplumlarında uygulanan eğitim alınıp, sanayi toplumunda aynen uygulanamaz. "Bütün toplumlarda olduğu gibi, sanayi toplumunda da, gençliğe nelerin öğretilmesi gerektiği tartışma konusu edilmektedir...Bir meslek hayatı boyunca bilginin hızla değişmesi ve büyümesi gerçeği göz önünde tutulunca eğitimde, belli bir dereceye kadar, bir genellik (temel eğitim)in sağlanması kaçınılmaz olur" (Kerr, Dunlop vd.,1995:87).

En ilkelinden en gelişmişine kadar her toplumda uygulanan eğitimin, gerek formel gerek informal yolla, bireylere olumlu nitelikler kazandırmak, kültür aktarımını sağlamak ve sağlıklı bir kişilik oluşumunu gerçekleştirmek gibi işlevleri olduğu söylenebilir.

3.4. Üniversite: Üniversiteler, temel görevleri bilim üretmek, bunun için özerk çalışma koşulları sağlayarak araştırma yapma olanağı vermek olan eğitim kurumlarıdır. Aynı zamanda üniversiteler gençlerin yetiştirilmelelerinde başat görevi olan eğitim kurumlarıdır. Özellikle teknolojinin günden güne hızla değiştiği günümüzde, bu değişimin gerisinde kalmamak ve gelişmiş ülkelerle yarışabilmek için, bilgili, yetenekli, üretken, nesnel düşünmeyi gerçekleştirebilen gençliğin yetiştirilmesinde çağdaş üniversitelerin rolü büyüktür.

"Çağdaş üniversite, insanlığı, bilimi ve ülkeyi ilgilendirenler başta olmak üzere, bilimsel ve teknik sorunları çözmek için gerekli çabayı gösteren, bunun için de kendi üniversiteleri ve diğer ülkelerin üniversiteleri ile işbirliği içinde çalışan üniversite olacaktır. Çağdaş üniversite, aynı zamanda ülkenin insan gücünü ve maddi kaynaklarını çağdaş bilim ve teknoloji gerekleri ve kalkınma hedefleri doğrultusunda akılcı, etkili, verimli ve ekonomik biçimde kalkınmaya ağırlık vererek ülkeye ve insanlığa yön veren, yüksek düzeyde bilgi, teknoloji ve elit insan yetiştiren kurumdur" (Ertuğrul,1992:81).

Üniversiteler, öğrenim yapılan kurumlar olmalarının yanında bu işlevlerini araştırma ile de birleştirmek durumundadırlar. Üniversitelerin fonksiyonları şöyle sistemleştirilebilir:

1.Üniversitenin etkin bir yükseköğretiminin olması ve bu eğitimin demokratikleşme sürecinde verilmesi.

2. Üniversitenin bilgileri, değerleri ve kültürel kimliği koruması.

3. Üniversitenin saf ve bağımsız bir düşünce sistemi oluşturması (Rebaul,1991:83).

Kocacık, üniversiteyi, eğitim sistemimizin en üstünde yer alan, bireylerin en geniş anlamda topluma yararlı olmak üzere yetiştirildikleri kilit kurumlar olarak niteler (1987:3).

Üniversiteler genellikle soyut nitelikte daha uzun bir eğitim veren ya da sınırlı bazı mesleklere hazırlayan bilim dalları ekseninde kabul edilmektedirler (Ekşi , 1982: 337).

Yükseköğretim her ülkede en çok önem verilen toplumsal kurumlardan biri olma özelliğini gösterir. Her toplum öğrenimin en üst basamağını oluşturan yüksek öğrenim düzeyini daha da yükseltmeye ve daha çok toplum kesimlerine yaymaya çalışır. Ancak, her toplumda buna ulaşma ve yararlanma eşit düzeyde değildir.

“Yükseköğretim, ortaöğretimden sonra gelen bir eğitim , öğretim ve araştırma aşaması olarak, kimi nitel farklılıklar gösterir . Bir yandan toplumda geçerli olacak bir uzmanlık alanında meslek edindirme; bir yandan, gençliğin coşkunluğunu ve özlemlerini doyurucu bir kültür ve sanat ortamı yaratmak; bir yandan da, bilginin ve deneylerin üretildiği , bilgi ve deney üretme yöntemlerinin aktarıldığı bir çevre olma...” (Tanilli, 1994: 122).

4. Araştırma Bulguları* :

Araştırma bulguları, altı alt başlıkta sınıflandırılmıştır. Önce öğrencilerin okulları, geldikleri coğrafi bölge, ikamet ediş biçimleri vb. genel ve çevresel bilgiler başlığı altında toplanmış, sonra sırasıyla aile yapısı, ebeveynlerin sosyal özellikleri vb. aile ile ilgili bilgileri oluşturmuştur. Ardından öğrencilerin sosyo-ekonomik koşulları, sosyalleşme biçimleri, tutumları, gelecek beklentileri diğer alt başlıkları oluşturmuştur.

4.1.Genel Bilgiler: Pamukkale Üniversitesi'nde örnekleme oluşturan 1218 öğrenciden % 49.7'si Eğitim Fakültesi, % 17.9'u Fen-Edebiyat Fakültesi, % 17.6'sı Mühendislik Fakültesi, % 8.9'u İktisat Fakültesi, % 2.5'i Hemşirelik Yüksek Okulu, % 2.1'i Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksek Okulu, % 1.5'i Çivril Sağlık Yüksek Okulu öğrencisidir. Sınıf Öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, Tarih, Fen Bilgisi, Beden Eğitimi, Müzik öğretmenliği vb. bölümleri olan Eğitim Fakültesi öğrencilerinin, örneklemin neredeyse yarıya yakını oluşturduğu, Mühendislik ve Fen-Edebiyat

* Fazla yer kaplamaması için, tablolara yer verilmeyip sadece sonuçlar sunulmuştur.

*Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Sorunları ve Beklentileri:
Pamukkale Üniversitesi Örneği*

Fakültlerinin de eşit oranda örnekleme girdikleri gözlenmektedir. Doğal olarak , farklı bölümleri olmayan yüksek okulların oranı ise düşük düzeydedir.

Öğrencilerin % 55.7'sini erkekler, % 44.3'ünü kızlar oluşturmaktadır. % 23'le 20 yaşındaki öğrenciler büyük çoğunluğu oluştururken, 21 yaşındakiler % 20.5, 22 yaşındakiler % 19.5 oranda örnekleme yer almışlardır. Genel olarak bakıldığında 20-22 yaş arasındaki öğrenciler örneklemin % 63'ünü oluşturmaktadır. Zaten üniversite öğrencileri de çoğunlukla bu yaşta-kilerden oluşur. 20 yaşından küçük olanların toplam oranı % 15.2, 23 ve yukarı yaşta olanların oranı % 17.4'tür. Bekar öğrenciler % 92.4 oranında iken bunları % 5.3'le sözlü ve nişanlılar izlemektedir.

4.2. Çevre İle İlgili Bilgiler: PAÜ'nin % 37.5 oranında Ege bölgesinden öğrenci aldığı daha sonra sırayla % 18.1 Akdeniz, % 10.3 İç Anadolu, % 8.8 Karadeniz, % 8.7 Marmara bölgesinden öğrenci aldığı gözlenmektedir. Örnekleme oluşturan öğrencilerin % 7.6'sı Denizlidir. Böylece Ege bölgesinden gelenlerin oranları % 45.1'e ulaşmaktadır Akdeniz Bölgesinin, bölgeye yakın oluşu oranının yüksek olmasında etkili olmuştur. .

Nitekim, Malatya İnönü Üniversitesi'nde Bayhan tarafından yapılan başka bir çalışmada, öğrencilerin daha çok (% 34.9) Doğu Anadolu'dan geldiği dile getirilmiştir (1997: 314).

Örnekleme oluşturan öğrencilerin % 37.8'i daha çok kentte % 18.6'sı ise büyük kentte (Ankara, İstanbul, Bursa, İzmir Adana) yaşayanlardan oluşmakta, bunların toplam oranı % 56.4'e ulaşmaktadır. İlçede uzun süre yaşayanların oranı ise % 28.7'dir.

Yukarıdaki verilerden PAÜ'ye gelen öğrencilerin, bireye sosyo-kültürel yönden daha fazla olanaklar sunan kent yaşamından ve oransal olarak da daha çok gelişmiş coğrafi bölgelerden geldikleri görülmektedir. Yine bu veriler örnekleme oluşturan kız öğrencilerin de yüksek öğrenimde oldukça önemli ölçüde yer almalarını açıklayacak niteliktedir.

Öğrencilerin % 38.7'si arkadaşı ile, % 5.7'si ise tek başına kirada oturmaktadır. Böylece % 44.4 oranında öğrenci kirada oturmayı yeğlemektedir. Yurtta kalanların oranı % 30.9, ailesi ile kalanların oranı % 22.7'dir. Yurt sıkıntısının fazla yaşanmadığı Denizli'de, kirada oturanların oranının, yurtta kalanlara göre fazla olması gelişmiş bir sosyo-ekonomik düzeyi (SED)'i gösteriyor denilebilir. Öğrencilerin % 66.4'ü resmi liselerden, % 16.3'ü Anadolu liselerinden gelmekte, bunu İHL, Ticaret lisesi, Endüstri Meslek Lisesi gibi meslek liseleri küçük oranlarda izlemektedir.

4.3.. Aile İle İlgili Bilgiler: Aile durumlarına bakıldığında, öğrencilerin % 88.5 oranında çekirdek (küçük) aileye sahip oldukları, % 5.7'sinin ailesinde ise babaanneyle birlikte oturduğu, ve % 31.5 oranında iki çocuklu aileden geldikleri, üç çocuklu aileye sahip olanların % 27.6, dört çocuklu aileye sahip olanların ise % 15.9 olarak yer aldığı görülmektedir. Öğrencilerin önemli ölçüde Ege ve Akdeniz bölgesinden gelmiş oldukları göz önüne alınırsa, gerek çekirdek aile oranının yüksek olması, gerekse nispeten az çocuklu ailelere mensup olmaları Türkiye koşulları açısından anlaşılabilir bir durumdur (Gökçe,1996:167-168). İnönü Üniversitesi öğrencilerinde de çekirdek aileye mensup olma oranı % 83.8'dir (Bayhan,1997:314).

Anne-babası sağ olan öğrenciler % 92.5, anne-babası birlikte yaşayan öğrenciler % 90.5 oranındadır. Baba ölümü % 5.8 oranıyla, anne ölümünden (% 1.4) fazladır.

Daha önce Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde Yüksek Lisans Tezi olarak yaptığım benzer bir çalışmada öğrencilerin % 48.3 oranında altı ve daha çok sayıda kişiden oluşan aileden geldikleri, ancak çekirdek aile oranının yine yüksek olduğu (% 92.7) gözlenmişti. Aile bireyi sayısının yüksek oluşu, adı geçen çalışmada örnekleme oluşturan öğrencilerin % 54.5 oranında Sivas ve İç Anadolu'dan gelmiş olmaları ve aradan geçen süre içinde toplumumuzda nüfus planlamasının oldukça yaygınlaşmış olmasına bağlanabilir (Gönüllü, 1986: 76-82).

Öğrencilerin annelerinin öğrenim durumlarına bakıldığında, % 45.8 oranında ilk öğrenimli, % 14.4 oranında lise, % 9.1 oranında yüksek öğrenimli oldukları, okur-yazar olmayanların ise % 11.4 oranda olduğu anlaşılmaktadır. C.Ü.'ndeki anılan çalışmada annelerin % 32.6 oranında ilk öğrenimli, % 7.3 oranında lise öğrenimli oldukları, okur yazar olmayanların ise % 29.8 oranında olduğu gözlenirken, İnönü Üniversitesi'nde anneler % 42.7 oranında ilk öğrenimli, % 4.9 oranında lise öğrenimli olarak yer almakta, okur yazar olmayan anne oranı ise % 26 olarak gözlenmektedir (1997:315).

Çalışma yönünden bulgulara bakıldığında, ev kadını annelerin % 79.5 oranında işçi annelerin % 4.9 oranında, memur annelerin % 7.7, öğretmen annelerin ise % 5.7 oranında yer aldığı görülmektedir. İnönü Üniversitesi öğrencilerinin annelerinin oldukça yüksek oranda ev kadınlarından oluştuğu (% 91.8), öğretmen annelerin % 4.2 oranında yer aldığı belirtilmektedir (1997:315).

İnönü Üniversitesi'nde; gerek annelerin öğrenim durumları, gerekse çalışmalarlarıyla ilgili ulaşılan sonuçlar, C. Ü.'nde 1986 yılındaki sözü geçen çalışma ile oldukça tutarlıdır, (C.Ü.'nde de ev kadını anne oranı % 90.4'tür).

*Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Sorunları ve Beklentileri:
Pamukkale Üniversitesi Örneği*

Bulgular karşılaştırmalı olarak gözden geçirildiğinde; Doğu Anadolu Bölgesi, hem okullaşma olanağı, hem çalışma yaşamına girme bakımından, hala kadınlar açısından pek de elverişli gözükmemektedir, denilebilir.

Baba öğrenim durumlarına bakıldığında % 35.7 oranında ilkokul % 18.7, lise, % 25.7 oranında yüksek öğrenimli oldukları, okur-yazar olmayanların ise % 1.3 gibi çok az bir oranda olduğu görülmektedir. İnönü Üniversitesi'nde yapılan çalışmada da benzer biçimde görüldüğü gibi, baba öğrenim durumu annenin öğrenim durumundan oransal olarak yine de yüksektir (Bayhan,1997:315).

Baba öğrenimi açısından ulaşılan sonuçlar, 1966 yılında Ankara Üniversitesi öğrencileriyle yapılan çalışma ile karşılaştırıldığında; (Ozankaya,1966:22) üniversite mezunu (% 28.1) ve lise mezunu (% 21.1) baba oranlarının çok farklı olmadığı ancak, öğrenimsiz baba oranının (% 12.3) geçen zaman içinde oldukça azalmış olduğu görülmektedir.

İşsiz baba % 1.5 oranında görülürken % 27 oranında orta ve üst düzeyde memur, % 18.4 oranında işçi, % 14.0 oranında çiftçi, % 12.8 oranında esnaf, % 10.5 oranında öğretmen baba yer almaktadır.

C.Ü.'ndeki anılan çalışmada geleneksel meslekler dediğimiz esnaf ve çiftçi babaların toplam % 43.8 oranında yer aldığı görülmektedir. PAÜ öğrencilerinin hem geldikleri bölge, hemde geçen süre gözönüne alındığında, işçi memur baba oranında belirgin bir artış olduğu anlaşılmaktadır.

4.4. Sosyo-Ekonomik Koşullar: Öğrenciler ailelerinin ekonomik durumlarını daha çok orta halli olarak (% 86.9) nitelerken yoksul diyenler % 6.5, zengin diyenler % 5.9 olarak görülmektedir. Öğrencilerin % 21.6 oranında 100 milyondan fazla, % 17.1 20-40 milyon arası aylık gelirleri olduğu, % 36.7 oranında 50-80 milyon arası aylık geliri olan öğrenci yer aldığı görülmektedir. Bu da, (araştırma yapıldığı zamanki ekonomik koşullarda) öğrencilerin orta halli gelir grubuna mensup ailelerden geldiklerini göstermektedir. % 45.1'i ailesinden gelir sağlarken, % 41.4'ü hem burs/kredi almakta hem de ailesinden gelir sağlamaktadır. % 54.9'u az/çok ekonomik sorunu olduğunu söylerken, % 45.1'i sorunu olmadığını dile getirmektedir.

Beslenme sorunu olmadığını söyleyenlerin oranı % 54.6, okulda iyi beslenemeyip dışarıda telafi edenlerin oranı % 12.3, iyi beslenemediğini belirtenlerin oranı ise % 24.7' dir.

Sosyo-ekonomik koşulların belirlenmesinde gelir, meslek ve öğrenim durumu yanında konut durumunun da önemli etkisi vardır. Bu nedenle öğrencilerin ailelerinin konut durumuna bakıldığında, kentin merkezi bölge-

sinde kendi evleri olanların oranı % 45.9 , banliyöde kendi evi olanların oranını % 14.4'tür. Kendine ait gecekondusu olanların oranı ise % 5.5, merkezi semtlerde kirada oturanlar % 13.3 oranında yer almaktadırlar. % 15.7 oranında ise köyde oturulmaktadır. Bu veriler örnekleme oluşturan öğrencilerin ailelerinin konut yönünden, oldukça gelişmiş düzeyde olduklarını gösteriyor, denilebilir.

Sosyo-ekonomik koşullara ilişkin veriler toplu halde değerlendirildiğinde, öğrencilerin daha çok orta sosyo-ekonomik koşullardaki ailelerden geldiği, çok kısıtlı ya da çok elverişli sosyo-ekonomik koşullara sahip olmadıkları, kendilerinin de orta düzeyde gelire sahip oldukları söylenebilir.

4.5. Tutum: Ailede eşlerin yeri konusunda, % 78.8 oranında, kadın-erkek eşit olmalı, yönünde görüş bildirilmiştir. Son söz erkeğin olmalı, diyenler % 16.9, son söz kadının olmalı diyenler % 1.1 oranındadır. Geri kalanlar cevap vermemiştir. C.Ü'nde, anılan önceki çalışmada, eşitlikten yana görüş bildirenler, % 66.9, erkeğin son sözü söylemesinden yana olanlar ise % 30.3 oranındadır. Son söz kadının olmalıdır, diyenler % 1.1'dir. Aradan geçen süre ve elbetteki bölgesel farklılık kadın-erkek eşitliğini kabullenme yolunda önemli bir gelişmeye neden olmuştur denilebilir.

Gençliğin en önemli sorunu olarak % 42.4 oranında işsizlik % 14.3 oranında eğitim % 12.5 oranında meslek seçimi, % 11.4 oranında karşı cinsle arkadaşlık ve cinsel sorunlar, % 4.7 oranında ana-baba baskısı gösterilmiştir. C.Ü.'nde yapılan önceki çalışmada da işsizliğin % 57.9 oranla en önemli sorun olarak yer aldığı görülmektedir. Aradan geçen süre içinde işsizliğin hala başat bir sorun olarak algılandığı görülmektedir. Bayhan'ın çalışmasında da gençlerin en önemli sorunu % 58.4 oranla işsizlik olarak yer almaktadır (1997:349). Öte yandan, K. Adenauer Vakfı tarafından yaptırılan araştırmada da gençler, işsizliği % 70 oranında en önemli sorunlardan biri olarak belirtmişlerdir (1998:103). Toplumdaki en önemli sorunlardan biri olan işsizliğin, öğrenci gençlik tarafından da en önemli sorun olarak hissedilmesinden daha doğal bir durum olamaz. Bu soruda sorunların önem sırası da, C.Ü.'nde yapılan çalışmadaki yerini aynen korumaktadır.

Anne ve babanın tutumunu değerlendirdiklerinde, annelerini daha anlayışlı ve olgun (% 56) gördükleri, (baba % 50.8) ve yine annelerini görece daha koruyucu ve şefkatli gördükleri (% 27.3), (baba % 25.6) izlenmektedir. Buna karşılık baba daha güçlü ve yeterli (% 6.7), (anne % 3.0) görülmektedir. Otoriter olma yönünden de baba (% 10.1) ağır basmaktadır. Çünkü anneyi otoriter bulanlar (% 2'dir).

*Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Sorunları ve Beklentileri:
Pamukkale Üniversitesi Örneği*

Bulgular önceki çalışmayla karşılaştırıldığında, önceki çalışmada % 48.3 oranında babanın anlayışlı, % 45.5 oranında annenin anlayışlı olarak nitelendiği, koruyucu ve şefkatli olarak % 34.8 oranında annenin, % 17.4 olarak babanın kabul edildiği görülmektedir. Geçen sürede hem anne hem de babaların daha anlayışlı ve olgun diye nitelenmeleri dikkat çekicidir.

Sıkıntıları olduğunda ilk defa ne yaptıkları sorulduğunda % 30 oranında düşünüp çözüm aradıklarını, % 28.3 oranında arkadaşlarıyla konuştuklarını, % 12.8 oranında sigara içtiklerini, % 10.3 oranında ağladıklarını, % 9.7 oranında gezdiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin kişisel sorunlarını aşmak isterken, kendilerinin çözüm aramalarının yanında, oldukça önemli oranda arkadaşlarına da başvurmaları, akran gruplarının birey üzerindeki etkisine örnek oluşturmaktadır, denilebilir. Ancak tek bir seçenekte çok büyük bir yığılma olmaması da dikkat çekicidir.

4.6. Toplumsallaşma: Öğrencilerin % 33.1'i Kişiliğini geliştirmede en önemli etken olarak ailelerini göstermekte, arkadaşlarını % 16.4, kendilerini % 16.2 ile kişilik gelişiminde etkili olarak düşünmektedirler. Burada, sosyalleşmede küçük grupların (aile, arkadaş gibi) önem ve etkisinin öğrenciler tarafından da önemli ölçüde hissedildiği ve dile getirildiği görülmektedir.

Boş zaman etkinliği konusunda geniş yelpazeli bir dağılımla karşılaşmaktadır. Kitap-dergi okuyanların oranı % 28.2 ile başta yer almakta, arkadaşlarla birlikte olmak % 20.8, sinemaya-tiyatroya gitmek % 19.5, bilgisayar-internetle uğraşmak % 12.2, danslı toplantılara gitme % 3.2 oranında görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin, (ders kitabı dışında) en çok kitap okuması arzulan/beklenen kesimi oluşturmasına karşın okuma oranının düşüklüğü oldukça düşündürücüdür. Bu durum sıkça sözü edilen C.Ü.'ndeki çalışmayla karşılaştırıldığında, okuma alışkanlığının ne kadar azaldığı açıkça görülebilir. Çünkü okuma alışkanlığı o araştırmada % 47.2 oranında en başta gelmektedir. Sosyo-ekonomik koşullar açısından daha elverişli, Batı'da yaşayan, çalışma konusu öğrenci gençliğin okuma alışkanlığının bu denli düşük oranda çıkması oldukça anlamlıdır. Öte yandan Güler'in çalışmasında kitap-dergi okuma oranı, üniversiteli gençlik kesiminde % 57 olarak yer almaktadır (1998:42). Çalışmanın İstanbul'daki üniversite öğrencileriyle yapıldığı göz önüne alınırsa, okuma lehine olan bu farkın, zengin sosyo-kültürel çevrenin etkisiyle açıklanması söz konusu olabilir.

Öğrencilerin kendi sorun alanları saptanmaya çalışıldığında, % 24.9 oranında ekonomik, % 14.3 oranında eğitim, % 10.9 oranında sosyal çevre ve kentle uyumsuzluk, % 8.6 oranında okulla uyumsuzluk, % 7 oranında beslenme yer alırken, barınmanın % 2.2 oranında sorun olarak dile getirildiği görülmektedir. İMV-SAM tarafından İstanbul'da "...asıl kitle olarak üniver-

site gençliğinin” (1996:5) alındığı çalışmada da gençler başat sorun olarak hayat pahalılığı ve enflasyonu (% 40) işaret etmektedirler (İMV-SAM,1997:13).

Eğitim sorunu olarak en başta derslerin ezbere dayalı ve teorik olması (% 47.4) yer almakta, eğitimin iyi uygulanmadığını söyleyenler ise % 12.2 oranında görülmektedir. Sınav sistemini beğenmeyenler % 11.2 oranında yer alırken, hiç sorunun yok diyenler % 11.9 oranındadır.

Öğrencilerin kötü alışkanlıklarının olup-olmadığına bakıldığında sigara içenlerin % 22.4, içki ve sigara alışkanlığı olanların % 14.0 oranında, yalnız içki kullananlar % 5.2 oranında yer aldığı görülmektedir. İçki, sigara, uyuşturucu, teskin edici ilaç, uyku ilacı vb. hiç bir kötü alışkanlığı olmayanların oranı ise % 53.3’tür. Diğerleri bu soruya cevap vermemiştir. Önceki çalışmayla karşılaştırıldığında, sigara içenlerin oranında bir azalma olduğu (önceki çalışmada % 31.5) ancak içki (% 1.7), içki ve sigarayı birlikte kullanma alışkanlığında (% 8.4) bir artma olduğu görülmektedir.

Sigaranın zararlarının eskiye oranla daha fazla önemsendiği ve medyada da sigaraya karşı tutumların daha belirginleştiği bir gerçektir. Öte yandan gözlemler de gençlerin, alkol tüketme eğilimlerinde artış olduğunu destekler niteliktedir. Bu iki durum araştırma sonucu olarak da somut bir biçimde karşımıza çıkmaktadır, denilebilir.

Karşı cinsle ilişkilerine bakıldığında; karşı cinsle arkadaşlık etmem, diyenler % 5.6 oranında, duygusal olarak düşündüğüm var ama flört etmem, diyenler % 51.9 oranında, flörtüm olmuştur, diyenler % 24 oranında ve arkadaşlığım flört düzeyini aşmıştır, diyenler % 18.6 oranında yer almaktadır.

Gençlerin anne-baba öğrenimleriyle, kendilerinin karşı cinsle ilişki kurmaları arasında ilişki olup olmadığı analiz edilmiş, ebeveynlerin öğrenim durumlarının oldukça etkili olduğu gözlenmiştir (Tablo 1, 2).

Tablo-1: Annenin Öğrenim Durumu ve Karşı Cinsle Arkadaşlık İlişkisi

KARŞI CİNS	Arkadaşlık Etmem		Flörtüm Yok		Flörtüm Olmuştur		Flörtü Aştı		SATIR TOPLAMI	
	n	%	N	%	n	%	N	%	n	%
ANA ÖĞRENİMİ										
Sadece Okur Yazar ya da Okur Yazar değil	24	8,7	161	58,3	52	18,8	39	14,1	276	100
İlk Öğretim Mezunu	35	5,3	346	52,8	158	24,1	116	17,7	655	100
Lise Mezunu	8	4,6	79	45,1	46	26,3	42	24,0	175	100
Yüksek Okul Mezunu	1	0,9	46	41,1	36	32,1	29	25,9	112	100
TOPLAM	68	5,6	632	51,9	292	24,0	226	18,6	1218	100

Kİ-KARE	DEĞER	S.D.	ANLAMLILIK
Pearson Chi-Square	31,729	9	0,000

Tablo 1'deki veriler değerlendirildiğinde, annelerin eğitim durumu ile, karşı cinsle arkadaşlık etme sıklığı arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir. Sadece okuma yazma bilen ya da okuma yazması olmayan annelerin çocuklarında, flörtüm yok, diyenler % 58,3 oranıyla ilk sırayı alırken, ilk öğretim, lise ve yüksek okul mezunu annelerin çocuklarında da flörtü olmayanların oranı sırasıyla % 52,8, % 45,1 ve % 41,1 olmaktadır.

Flörtüm olmuştur, diyen gençlerin annelerinden yüksek öğrenimi bitirenler % 32,1 oranıyla ilk sırayı alırken, Lise mezunu anneler % 26,3, İlk öğretim mezunu anneler % 24,1, yalnızca okuma yazma bilen ya da okuma yazması olmayan anneler (% 18,8) saptanmıştır. Annenin öğrenim düzeyi yükseldikçe karşı cinsle arkadaşlık ilişkisinde artma gözlenmektedir.

Tablo-2: Babanın Öğrenim Durumu ve Karşı Cinsle Arkadaşlık İlişkisi

KARŞI CİNS	Arkadaşlık Etmem		Flörtüm Yok		Flörtüm Olmuştur		Flörtü Aştı		SATIR TOPLAMI	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
BABA ÖĞRENİMİ										
Sadece Okur Yazar ya da Okur Yazar değil	11	15,5	35	49,3	14	19,7	11	15,5	71	100
İlk Öğretim Me-zunu	34	5,6	335	55,5	136	22,5	99	16,4	604	100
Lise Mezunu	15	6,6	109	47,8	58	25,4	46	20,2	228	100
Yüksek Okul Me-zunu	8	2,5	153	48,6	84	26,7	70	22,2	315	100
TOPLAM	68	5,6	632	51,9	292	24,0	226	18,6	1218	100

Kİ-KARE	DEĞER	S.D.	ANLAMLILIK
Pearson Chi-Square	27,820	9	0,001

Tablo 2'deki veriler değerlendirildiğinde, babaların eğitim durumu ile, karşı cinsle arkadaşlık etme sıklığı arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir. Flört etme (% 26.7) ve flört düzeyini aşan arkadaşlık kurma (% 22.2) oranları yüksek okul mezunu babaların çocuklarında en yüksek oranda yer alırken, arkadaşlık etmeyeceğini belirtenlerin oranı, okur yazar olmayan ya da yalnızca okur yazar olan babaların çocuklarında % 15.5'tir.

Öğrencilerin % 49.2'si ailelerinin kendilerinin sorumluluk taşımalarına çok önem verdiğini, % 37.2'si önem verdiğini, % 5.9'u fazla önem vermediğini, % 1.1'i hiç önem vermediğini, % 6.5'i bu konuda kararsız olduğunu dile getirmiştir. Kendilerinin sorumluluk taşımalarına ailelerinin önem verdiğini belirtenlerin toplam oranı % 86.4'tür. Yine ailelerinin kendilerini topluma iyi/kısmen iyi hazırladığına inananların toplam oranı % 91.6'dır. Bulgulardan, öğrencilerin aileleri ile ilişkilerinin oldukça iyi olduğu, kendilerine sorumluluk taşıma ve geleceğe hazırlama yönünden ciddi biçimde önem verildiğini düşündükleri anlaşılmaktadır.

*Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Sorunları ve Beklentileri:
Pamukkale Üniversitesi Örneği*

4.7. Geleceğe İlişkin Beklentiler: Okudukları bölümün seçiminde kendi kararlarının geçerli olduğunu belirtenler % 58.3, hem kendisi hem ailesinin kararının geçerli olduğunu belirtenler % 20.3 oranındadır. Yalnız ailesinin kararıyla okuduğu bölümde olanlar % 6.3 oranındadır. İlk iki seçenek birlikte düşünüldüğünde % 78.6 oranına ulaşılmaktadır. Verilerden öğrencilerin bölüm seçimlerinde en etkin olan kişi ya da kişilerin aile bireyleri olduğu çıkarılabilir. Ancak bölüm seçiminde tek başına karar verdiğini belirtenlerin çoğunluğu oluşturması, meslek seçiminde belli bir özgürlüğün bulunduğu, olumlu bir toplumsallaşma yaşandığını gösterebilir.

Geleceklerine ilişkin bir sorunla karşılaştıklarında öğrenciler, öncelikle % 66.7 oranında aile bireyelerine danıştıklarını, % 16.6 oranında kendilerinin karar verdiklerini, % 11.4 oranında arkadaşlarından görüş aldıklarını belirtmişlerdir. Akraba ve öğretmenler % 2.6 ve % 2.5 oranla oldukça düşük düzeyde yer almaktadır. Burada ciddi sorunlarda aile bireyelerine olan güven/önem ortaya çıkmaktadır.

Öğrenciler ileride seçecekleri eş konusunda da bölüm seçimlerindeki tutumlarıyla tutarlı cevaplar vermişlerdir. Eş seçiminde % 65.6 oranında kendilerinin, % 32.2 oranında kendileri ve ailelerinin birlikte karar vereceklerini dile getirmişler, % 2.2 oranında ise ailenin bu seçimi yapacağını belirtmişlerdir. Güler'in çalışmasında, üniversiteli gençlerin % 93.2'si eş seçiminde kendilerinin, % 0.8'i ailelerinin karar vereceğini belirtirken, % 5.9'u ailesiyle birlikte karar vereceğini belirtmiştir (1998:73).

Tablo-3: Anne Öğrenimi ile Eş Seçiminde Karar Verme İlişkisi

EŞ SEÇİMİ ANA ÖĞRENİMİ	Ailem Karar Verir		Ben Karar Veririm		Ailemle Birlikte Karar Veririm		SATIR TOP-LAMI	
	n	%	N	%	n	%	n	%
Sadece Okur Yazar ya da Okur Yazar değil	10	3,6	167	60,5	99	35,9	276	100
İlk Öğretimi Mezunu	12	1,8	436	66,6	207	31,6	655	100
Lise Mezunu	3	1,7	118	67,4	54	30,9	175	100
Yüksek Okul Mezunu	2	1,8	78	69,6	32	28,6	112	100
TOPLAM	27	2,2	799	65,6	392	32,2	1218	100

KI-KARE	DEĞER	S.D.	ANLAMLILIK
Pearson Chi-Square	6,529	6	0,367

Tablo 3'te anne öğrenimi ile eş seçiminde karar verme ilişkisinin analizinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak eş seçiminde karar vermede,

yüksek okul mezunu anneleri olanların daha yüksek oranda oldukları gözlenmektedir.

Tablo-4: Baba Öğrenimi ile Eş Seçiminde Karar verme İlişkisi.

EŞ SEÇİMİ BABA ÖĞRENİMİ	Ailem Karar Verir		Ben Karar Veririm		Ailemle Birlikte Karar Veririz		SATIR TOP-LAMI	
	n	%	N	%	n	%	n	%
Sadece Okur Yazar ya da Okur Yazar değil	8	11,3	43	60,6	20	28,2	71	100
İlk Öğretimi Mezunu	11	1,8	397	65,7	196	32,5	604	100
Lise Mezunu	2	0,9	148	64,9	78	34,2	228	100
Yüksek Okul Mezunu	6	1,9	211	67,0	98	31,1	315	100
TOPLAM	27	2,2	799	65,6	392	32,2	1218	100

Kİ-KARE	DEĞER	S.D.	ANLAMLILIK
Pearson Chi-Square	29,805	6	0,000

Tablo 4'te baba öğrenimi ile eş seçiminde karar verme ilişkisinin analizinde anlamlı bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Eş seçiminde ailesinin karar vereceğini belirtenlerin oranı, yalnızca okur yazar olan ve okur yazar olmayanlarda en yüksek oranda yer alırken (% 11,3), kendi karar vereceğini belirtenlerin oranı, yüksek okul mezunu babaları olanlarda % 67,0 oranla en üst düzeydedir.

Mezuniyet sonrasında iş bulacaklarına inananların oranı % 44,8, bulamayacaklarına inananların oranı % 28,4'tür. Torpil olursa belki iş bulurum, diyenler % 18,1, bu konuyu düşünmemiş olanlar % 8,6 oranında yer almaktadır.

Alınan cevaplar C.Ü.'nde yapılan çalışmayla şaşırtıcı bir benzerlik göstermektedir. Sıralama aynı, oranlar oldukça yakındır. O çalışmada da % 44,9 oranında iş bulacağına inananlar, % 24,2 oranında bulamayacağına inananlar, % 21,9 oranında torpille iş bulacağına inananlar yer alırken, bu konuyu düşünmeyenler % 6,7 oranında yer almaktadırlar. Kışlalı'nın çalışmasında öğrencilerin % 19,1'i iş bulacağı, % 28'i ise bulamayacağı inancında iken

bu konuyu düşünmeyenler % 47.3 gibi yüksek bir oran oluşturmaktadırlar (1974:148).

Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin yarıya yakınının iş bulma konusunda iyimser bir beklenti içinde oldukları görülse bile, azımsanamayacak/ihmal edilemeyecek bir bölümü de (% 28.4) iş bulamayacaklarına inanmaktadır. Zaten öğrenciler daha önce de en önemli sorun olarak işsizliği işaret etmişlerdir. Dolayısıyla kendilerinin iş bulma konusunda neredeyse 1/3 oranında kötümser olmaları doğaldır. Öğrenciler bu konuda ihtiyatlı davranmaktadırlar.

Yaşama düzeyi bakımından gelecekteki olası durumlarının ailelerinden biraz daha yüksek olacağını düşünenler, % 51.6, çok daha yüksek olacağını düşünenler % 14 oranındadır. Aileleri ile aynı düzeyde olacaklarını dile getirenler % 27.2'dir. İlk iki seçenek bir arada düşünüldüğünde % 65.6 oranında, gelecekte ailelerinden az ya da çok daha iyi durumda olacaklarını düşünmektedirler. K. Adenauer Vakfı tarafından yaptırılan araştırmada ise üniversiteli gençlerin % 82.9'u kendilerini anne babalarından daha şanslı saymaktadırlar (1998:107). Demek ki öğrencilerin büyük çoğunluğu sosyo-ekonomik yönden olumlu/iyimser bir beklenti içindedirler, denilebilir.

Son olarak geleceklerinden umutlu olma konusunda düşünceleri sorulduğunda; umutlu olanlar % 64, çok umutlu olanlar, % 16.8 oranındadır. Umutsuz olanlar % 13.4, çok umutsuz olanlar % 1.9'dur. Bu konuda ilgisiz olduğunu belirtenler ise % 3.9'dur. Gelecekte az/çok umutlu olanların toplam oranı % 80.8'dir. Önceki çalışmayla karşılaştırıldığında, gelecekte az/çok umutlu olanların oranında bir artma vardır (önceki % 71.3'tür). Bu durumda her ne kadar örnekleme oluşturan hemen 5 öğrenciden birisi geleceğe ilgisiz/umutsuz olsa da geriye kalan kesimin giderek gelecekte daha umutlu oldukları, iyimser bir beklenti içinde oldukları söylenebilir. Ancak Güler'in araştırmasında gelecek konusunda iyimser olanlar % 61.5, aldırış etmeyenler % 9.8, kuşkulu olanlar % 27.4 oranında yer alırken, kötümser olanlar % 1.3 gibi çok düşük bir oran oluşturmaktadır (1998:85). Bu çalışmada gelecek konusunda kötümser olanların oransal olarak azlığı dikkat çekicidir.

5. SONUÇ

Araştırma bulgularına göre PAÜ'nin öğrencilerini daha çok Ege ve Akdeniz bölgesinden aldığı, kentten gelenlerin çok büyük oranda olduğu, aileleriyle oturmayan öğrencilerin daha çok kirada oturmayı tercih ettikleri, çekirdek aileye mensup olanların çoğunlukta oldukları anlaşılmaktadır.

Öğrenimli ve meslekli anne oranının görece olarak yüksek olduğu, ancak öğrenimli baba oranının her zaman olduğu gibi daha yüksek olduğu görülmektedir.

Aileler gelir, meslek, konut yönünden birlikte gözden geçirildiğinde orta SED'e sahip oldukları söylenebilir. Öğrencileri, gençliğin en önemli toplumsal sorunu olarak işsizliği, ardından da eğitimi işaret etmektedirler. Ekonomik sorunu olduğunu belirten öğrencilerin oranı, ekonomik sorunu olmadığını belirten öğrencilerden daha fazladır. Ayrıca beslenme sorunu olduğunu söyleyen öğrencilerin oranı da oldukça düşüktür. Öğrenciler eğitim sorunu olarak en çok derslerin ezberine dayalı ve teorik olmasına işaret etmektedirler.

Kişilik gelişiminde diğer etkenlere göre en çok ailenin etkin olduğu görülmektedir. Sigara içme oranının görece olarak düşük olduğu, yeterli arkadaşlık ilişkileri kurabildikleri, aileleriyle olumlu ilişki kuranların önemli ölçüde yüksek olduğu gözlenmektedir. Ailelerinin kendilerine sorumluluk verip, topluma iyi hazırladığına inananların oranı çok yüksek görülmektedir.

Annelerini babalarına göre daha olgun, şefkatli ve koruyucu olarak gördüklerini, bölümlerini seçmede daha çok kendi kararlarının geçerli olduğunu, eş seçiminde de daha çok kendilerinin karar vereceklerini, buna karşılık gelecekleriyle ilgili bir sorunla karşılaştıklarında ailelerine danışacaklarını/danıştıklarını belirtmişlerdir.

Mezuniyet sonrası iş bulma konusunda iyimser olanların (torpili de hesaba katarak) oranı fazla görünse de kötümser olanların varlığı da ihmal edilemeyecek düzeydedir. Ancak gelecekteki olası düzeylerinin şimdiki durumlarından daha iyi olacağı konusunda ve geleceklerinden umutlu olma konusunda, olumlu beklenti içinde olanlar önemli düzeyde yüksektir.

Gençlik; özde öğrenci gençlik, bir toplumda en önde gelen potansiyel zenginliği oluşturan toplumsal gruptur. Diğer toplumlarla kıyaslandığında, büyük bir şans sayılabilecek bu potansiyeli gerçek bir itici ve yaratıcı güç olarak kullanabilmek, onları her bakımdan doyumsuz, umutlu ve mutlu kılabilmek için planlı bir eğitim, istihdam için radikal, acil, akılcı önlemler alınması gerekmektedir..

Bu kadar olumsuz koşula rağmen hala gelecekte umutlu olanların oransal olarak çokluğu; onlara güvenmenin haklılığına en güzel kanıt oluşturmaktadır, denilebilir.

SUMMARY

This research was carried out at the University of Pamukkale in Denizli. For the aim of the research, the drawn sample represented those who were students of faculties and vocational schools with four years programs.

The main aim of this study is to find out the general characteristics of socio-economic problems of students and expectations or hopes in relation to their future.

Our findings clearly indicate that the most important social problems are the quality of education, unemployment and friendships and family matters. Their concerns about the future also show a great deal of pessimistic expectation. For example, only a small group of students believe that they can find a job related to their education in future.

KAYNAKÇA

- AKAN,V. (2001) “Gençliğin Değerlendirilmesinde Yeni Sosyolojik Bir Yaklaşım”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı: Güz 1-2, ss.1-10.
- ATABEK, E.(1990) *Kuşatılmış Gençlik*, (3. Basım), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- BAŞARAN, İ. E. (1983) *Eğitime Giriş*, Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- BATUHAN, H. (1997) *Bilim, Din ve Eğitim Üzerine Düşünceler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- BAYHAN,V.(1997) *Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma*, Ankara:Kültür Bakanlığı Yayınları No 195, Filiz Matbaası.
- BURCU, E.(1998) “Gençlik Teorilerinin Sınıflandırılmasına İlişkin Bir Açıklama”, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1-2, ss.105-136.
- BÜHLER, C. SPIEGEL, K.V.D.(1985) *Ergenlik Psikolojisi* (Der. B. Onur), Ankara:Hacettepe Taş Kitapçılık LTD.ŞTİ
- EKŞİ, A. (1982) *Gençlerimiz ve Sorunları*, İstanbul: İ.Ü.Yayınları,Yayın No:2790.
- EKŞİ, A. (1990) *Çocuk, Genç, Ana Babalar*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- ENÇ, M. (1980) *Ruh Bilim Terimler Sözlüğü*, (2.Basım), Ankara: TDK Yayını A.Ü. Basımevi.
- ERGUN, D. (1987) *Sosyoloji ve Eğitim*, Ankara: V Yayınları.
- ERTUĞRUL, H. (1992), “Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite”, *Çağdaş Eğitim Çağdaş Üniversite*, Ankara: Başbakanlık Basımevi, ss. 81-99.
- FICHTER, J. (1994) *Sosyoloji Nedir?* (2. Baskı), (Çev.N. Çelebi), Ankara: Attila Kitabevi.
- GÖKÇE, B. (1984) *Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları*, Ankara: M.E.G.S.B. Yayınları, No 19.
- GÖKÇE, B. (1971) *Gecekondu Gençliği*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi . Yayınları.
- GÖKÇE, B. (1996) *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, Ankara: Savaş Yayınevi.

*Üniversite Öğrencilerinin Sosyo-Ekonomik Sorunları ve Beklentileri:
Pamukkale Üniversitesi Örneği*

- GÖNÜLLÜ, M. (1986) **C.Ü. Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Sorunları Üzerine Bir İnceleme**, Sivas: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- GÜLER, M. (1998) **Kentleşme Sürecinde Gençlik**, Ankara: Ümit Yayıncılık.
- İMV-SAM (1996) **Türkiye’de Gençlik**, İstanbul: Yeni Yüzyıl Kitaplığı.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1976) **İnsan ve İnsanlar**, Ankara: Sos.Bil.Derneği Yayını.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç. (1991) **İnsan Aile Kültür**, (2. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KERR, C., DUNLOP, J. T. (1995) “Sanayileşmenin Mantığı”, iç. **Sosyoloji Yazıları**, (Der. İ.Sezal), (3. Baskı), s. 82-97, Ankara: Ekin Kitabevi.
- KIŞLALI, A. T. (1974) **Öğrenci Ayaklanmaları**, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- KOCACIK, F. (1987) “C.Ü. Öğrencilerinin Sorunları Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma”, **C.Ü. Sos.Bil.Dergisi**, Sayı: 9s. 3-9.
- KOCACIK, F. (2000) **Toplumbilim (Ders Notları)**, Sivas: C.Ü.Yayımları, Yay No: 84.
- KONRAD ADENAUER VAKFI, (1998) **Türk Gençliği 98 Suskun Kitle Büyüteç Altında**, İstanbul: İMV-SAM Araştırması.
- KÖKNEL, Ö. (1981) **Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları**, İstanbul: Cem Yayınevi.
- KULAKSIZOĞLU, A. (1999) **Ergenlik Psikolojisi**, (2.Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KURTKAN, A. (1978) **Sosyal İlimler Metodolojisi**, İstanbul: İ.Ü. Yayınları, Fakülteler Matbaası.
- OZANKAYA, Ö. (1966) **Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri**, Ankara: AÜ SBF Yayınları, No 209-191, Sevinç Matbaası.
- OZANKAYA, Ö. (1982) **Toplumbilime Giriş** (4.Basım), Ankara: S Yayınları.
- ÖZTÜRK, E., ÖZBAY, H. (1995) **Gençlik**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÖZTÜRK, H. (1993) **Eğitim Sosyolojisi** (8.Basım), Ankara: Hatiboğlu Yayınları.
- REBAUL, O. (1991) **Eğitim Felsefesi** (Çev. I. Gürbüz), İstanbul: İletişim Yayınları.

- SAYIN. Ö. (1985) **Sosyolojiye Giriş**, İzmir: Erdem Kitabevi.
- SELÇUK, Z. (1996) **Eğitim Psikolojisi**, Ankara : Şafak Matbaası.
- STOLETOV, V.N. V.D. (1977) **Toplum ve Gençlik** (Çev.Ş.Keleş), İstanbul: Konuk Yayınları.
- ŞERİF, M., ŞERİF, C. (1996) **Sosyal Psikolojiye Giriş**, (Çevirenler M. Atakay, A. Yavuz), İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- TAN, M. (1981) **Toplumbilime Giriş**, Ankara: A.Ü. Eğitim Fak. Yayını, Yay.No:97.
- TANİLLİ, S. (1994) **Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?** (7.Basım), İstanbul: Cem Yayınları.
- TEZCAN, M. (1984) **Eğitim Sosyolojisi**, Ankara: Çağ Matbaası.
- TOLAN, B. (1991) **Toplum Bilimlerine Giriş** (3.Basım), Ankara: Adım Yayıncılık.
- YAVUZ, H. (1986) **Ergenlik Çağında Gelişmeyi Etkileyen Güçler**, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- YÖRÜKOĞLU, A. (1989) **Gençlik Çağı** (6. Basım), İstanbul: Acar Matbaacılık.

YAĞLIDERE, ZEYTİNBURNU BROOKLYN KÖPRÜSÜ: TARİHSEL VE GÜNCEL OLARAK KARADENİZ'DEN ABD'YE GÖÇ

Müzeyyen GÜLER*

ÖZ

Bu araştırma, Giresun'un Yağlıdere İlçesinden Osmanlı'nın son dönemlerinden başlayarak ABD'ye göç eden insanları incelemektedir. Bu kasabanın insanları, bugün vize alarak, Green Card piyangosuna katılarak veya kaçak olarak ABD'ye giriş yapmaktadırlar. Araştırma, işçi veya işveren olarak yabancı bir ülkede çalışan Yağlıderelilerin oraya gidiş nedenlerini ve yollarını, orada yerleşme veya dönme düşüncelerini, aile hayatlarını, çalışma koşullarını ve uyum problemlerini açıklamaya çalışmaktadır. Çoğunlukla köylerden giden Yağlıdereliler daha çok Connecticut, New York, New Jersey gibi eyaletlerde çalışmaktadırlar. Bu göçmenler, gelirleri, çalışma alanları ve yaşam standartları bakımından da incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Göç, kaçak işgücü, kültürel kimlik, sosyal uyum

ABSTRACT

This research aims at studying the immigrant peasants to the USA from Yağlıdere, a town in Giresun, during the latest time of Ottoman and today. They have entered the USA illegally or with a visa and Green Card Lottery. The reasons and means of migrating to this country, settling down and returning plans, family life, working conditions and adoption problems of these employee or employer Yağlıdere people have been examined. These peasants, who have settled mostly in Connecticut, New York and New Jersey, have been studied in terms of their occupations, income and living standards.

Key Words: Migration, Illegal Labor-Force, Cultural Identity, Social Adoption.

* Doç. Dr. Müzeyyen Güler, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.

I. GİRİŞ

Göç olayı, bugün olduğu gibi tarihte de ekonomik ve politik nedenlerle birlikte görülmüştür. Yerleşik toplumun vatani sınırlı olduğu halde göçebenin vatani **A. Toynbee'nin** deyişiyile bütün dünyadır. Göç, daha çok ekonomik zorunluluklar sonucu ortaya çıkan, uzun soluklu, çok yönlü ve karmaşık bir olaydır. Bu sürecin açıklanması oldukça zordur. **Göç edenler için dinamizm ve muhafazakarlık diyalektik bir biçimde içiçedir** (Saldivar, 1999) Bir tür **yaklaşma-uzaklaşma çatışması** yaşanmaktadır. Gidilen yerin cazibesi dinamizm yaratırken geride kalan vatanın, değerlerin ve herşeyin hasreti ve korunması her zamankinden daha çok ön plana çıkmaktadır. Doğaldır ki çatışmanın azalması bireysel düzeyde **kabullenme, sentez yapma** veya **değişim ve uyumla** olmaktadır (Kates, 1984: 240-256)

Nereden gelirlerse gelsinler, göçmenler mümkün oldukça memleketlerindeki, kendileri için anlamlı veya değer verdikleri yerlerin aynısında oturmak istemişlerdir. **Antony Giddens'in** "Yapısallaşma Teorisi"ne göre kentleri, kentsel bölgeleri ve mahalleleri anlamak için sadece teoriyi bilmek; yetmez ayrıca bölgesel tarihi, kaynakları ve yerel yerleşimleri de bilmek gerekir. Sıradan mahallelerin **görsel sosyolojisi**, insanoğlunun bilinçli çabalarıyla, düşünmesi ve eylemleriyle, tek başına veya grup halinde, olsun ortak alanlar yarattığını göstermektedir.

Giddens bunun gerekçesini şöyle açıklıyor: "Bildik toplumsal ve maddi çevrelerle ilgili deneyimler bir tür doyum sağlar. Günlük yaşamdaki küçük alışkanlıklar ve mekanlar güvenlik duygusuyla yakından ilgilidir." (Giddens, 1994; 85-91). ABD'de İtalyanlar "**Little İtaly**" veya Çinliler "**Chinatown**" larını yaratmışlardır ve daha çok kendi mekanlarında yaşamaktadırlar. Çünkü onların bu ülkeye gelişleri 19.yüzyılda başlamıştır (Topp, 1999). **Çok kültürlülük**, ABD'nin kendi alanında bile tüm beklentilere rağmen sürüp gidiyor (Henry 2001).

Küreselleşme insanları, göçedilen alanlarda ve **tüm dünyada tek düze bir kültür ortamında yaşamaya** itiyor. **Ulus – devlet çerçevesinde oluşan ulusal kültürleri ortadan kaldırmaya uğraş**ıyor. Ekonomik küreselleşme tüm dünyayı ortak bir yaşam biçiminde birleşen tek kültürlü bir alan haline getirebilecek mi? Çok zor (Önal, 1996: 477-486)

Bugün küreselleşen dünyada Doğudan Batıya, Güneyden Kuzeye yetenekli-egitimli veya yeteneksiz-egitimsiz insanlar kitleler halinde göç etmektedirler. Dünya nüfusunun yaklaşık % 2,5 oranı doğdukları ülkenin dışında yaşamaktadır (Martin, 2001).

*Yağlıdere, Zeytinburnu Brooklyn Köprüsü: Tarihsel ve Güncel Olarak
Karadeniz'den ABD'ye Göç*

Bu göçte Uzakdoğu ülkeleri gibi bazı ülkeler daha çok kaynak oluşturmaktadır. Bu ülkelerde ekonomik fırsatların yeterli olmayışı, nüfus artışının hızlı oluşu, doğal afetler ve politik tutumlar, insanların yurt dışına göçünü etkilemektedir (Lieu, 1999; Endo, 1999). Bazıları Avrupa ve Kuzey Amerika gibi alıcı ülkelerdir (Saldivar, 1999). Bazı ülkeler de (Mexico, Türkiye gibi) hem kaynak hem de geçiş ülkeleri durumundadır (Kirişçi, 2000).

Anadolu toprakları tarih boyunca hem göç almak hem de vermek durumunda kalmıştır. Bugün yaklaşık 3,5 milyon Türk yurtdışında yaşamaktadır. Bir o kadar da Türkiye'de yaşayan yabancı bulunmaktadır. Yurtdışında yaşayanların % 70'i Avrupa ve özellikle Almanya'da bulunmaktadır. Avrupa Birliğine katılım, Türkiye'den yeni bir göç dalgasına neden olacağı için Avrupa Devletlerini korkutmaktadır (Martin, Midgley and Teitelbaum, 2001: 597-608).

Yılda 500.000 kaçak göçmen Amerika'ya girmektedir. Bunların çoğu Meksikalıdır. Çünkü Meksika sınırı 2.500 mil tutmaktadır. ABD, **7 ile 12 milyon arasındaki kaçak göçmene** ev sahipliği yapmaktadır. Onlar iş- meslek, sağlık, eğitim gibi konularda kendi başlarının çaresine bakmaktadırlar. Düşük ücretle çalışma, bilinen ve en çok kullanılan yoldur. "**Under the table**" (vergisiz ve düşük ücretle insan çalıştırma), işini bilen işverenler tarafından olumlu karşılanmaktadır. Kaçak göçmen işçiler, onlar için kolay bir av gibidirler. Bu durum Amerika'yı da zorlamaktadır (Hayes, 25, 2000: 46) Nitekim, **6 Eylül 2001'de Meksika ile ABD arasında kaçak göçmenlerle ilgili**, onlara yaşama ve çalışma hakkı tanıyan antlaşma imzalanmıştır (Daily News, 6 Sep 2001: 26). Yaklaşık 3 milyon Meksikalının oylarının kazanılması da politik bir hesaptır.

Öte yandan dünyanın her yerinde bu göç macerası çeşitli trajedilerle sonuçlanmaktadır. Fransa'da Calais sahillerinde ölü bulunan **52 Çinli**, İtalya'ya gemilerle sığınmaya çalışırken yakalanan **Iraklılar** gibi (Turkish Daily News, Oct. 17, 2001). ABD'ye Eylül 2001'de sağ ulaşan ama 29 gün gemi ambarında yolculuk yapan **18 Yağlıdereli** de bu kaçak göçmenler grubunda yer alıyor.

Doğal afetlerle mücadele konusunda yapılan bir araştırmada (1984), ilkel toplumlarda, örneğin **Tanzanya'da**, insanlar kuraklık olduğunda "**iş ve gıda aramak için göç etmelidir**"i benimserken, ABD'de gibi gelişmiş toplumlarda "**Sula, teras yap, toprağın özelliğini değiştir**" ifadesi tercih ediliyor. Farklı kültürlerde, aynı olaya karşı farklı tutum ve davranış özellikleri görülüyor (Keleş, 1984).

Türk kültüründe de göç etmeden yana bir tavır vardır. Olduğu yerde mücadele etmek, çevresini düzenlemek ve değiştirmek yerine, Türkler tarihte hep göç etmişlerdir. Göç macerası yakın tarihte de gözlenmektedir. Araştırdığım göç olayının Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarındaki nüfus mübadelesiyle yakından ilgisi vardır.

Osmanlının son döneminde I. Dünya Savaşının yarattığı politik ve ekonomik kargaşa Anadolu'daki insanların hareketine yol açmıştır (Karpaz, 2001). Savaş koşulları dolayısıyla güvenli bölgelere göç eden veya ettirilen azınlıklar olmuştur. "Rum Pontus Devleti" kurma ideali ve bölgedeki Rum nüfusu artırma politikasıyla Sinop'tan Hopa'ya kadar olan bölgeye özellikle Samsun'a Yunanistan tarafından 500.000 kadar göçmen getirilmiştir. 1916'da Trabzon'u işgal eden Ruslar, bölgedeki Rumların çeteler oluşturma ve Türk köylerine saldırma hareketlerini yönetmişlerdir. 1917'de Rusya "Bolşevik İhtilali" nedeniyle savaştan çekilince, İngiltere ve arka planda da ABD, Rumları destekleyen ülkeler olmuşlardır.

Yunanistan, Kurtuluş Savaşı yıllarında, kuruluşunun 100.yıldönümüne rastlayan 6 Nisan 1921 tarihinden itibaren Fener Patrikhanesi ile işbirliği yaparak Anadolu'daki Rumları örgütlemeye çalışmıştır. "Etniki Eterya Derneği" Doğu'da çıkarları olan Avrupa Devletlerine güvenerek Rumların bağımsızlığı için faaliyet göstermiştir (Kurt, 1995: 31-51). Zaten Yunanistan, İzmir'den askerlerini Anadolu'ya çıkarırken bir yandan da Karadeniz'de Rumların çete savaşlarını kışkırtıyor, tüm Anadolu'yu ele geçirme hayalleri kuruyordu (Kafesoğlu, 1980; 81-94).

Bu olaylar Karadeniz bölgesi halkının büyük tepkisine yol açmıştır (Tunaya, 1986:301). Trabzon'da kurulmuş olan "Müdafaa-yı Hukuk-u Milliye Cemiyeti" de bölgeyi Rum çetecilerden kurtarma kararı almış, 23 Şubat 1919'da düzenlenen bir kongreyle 15. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir'in desteğini sağlayarak harekete geçmiştir (Kalkavanoğlu, 1957: 12; Yavuz, 1990: 40-51). 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgal edilişi Giresun'da büyük bir tepki yaratmış, mitingle kınanmış ve Rum çetecilere karşı faaliyet başlatılmıştır. Giresun ve çevresinde kurulan "Topal Osman Çetesi" bölgesel çeteciliğin en güzel örneklerindedir (Dağ, 1987; 3-16). Onun başarılı mücadelesi sonunda Rumlar bölgeden kitleler halinde göç etmişlerdir.

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması Anadolu ve Balkanlardaki etnik grupların sorunlarını çözüme kavuşturmak üzere İstanbul'da yerleşmiş olanların dışında Anadolu'daki azınlıkların göçünü karara bağlamıştır. 19. yüzyıl sonlarında (Hirschon, 2000). Anadolu'da, Kayseri, Amasya, Antakya, İzmir, Trabzon, Sivas, Kastamonu, Konya, İzmit gibi kentlerde, Türk nüfustan sonra ikinci büyük grubu Rumlar oluşturmaktadır.

Yağlıdere, Zeytinburnu Brooklyn Köprüsü: Tarihsel ve Güncel Olarak Karadeniz'den ABD'ye Göç

lar. Ermeni nüfus üçüncü sırada yer almaktaydı (Stathis, 1999: 51-64). İran, Suriye, Yunanistan vb. ülkelere göç eden Rumlar, Ermeniler ve Süryaniler Avrupa ve Amerika kıtalarına dağılmışlardır (Karacan, 1943; Aktar, 2000: 77-111). Kanada ve ABD bu yıllarda dünyanın her tarafından gelen göçmenlerle dolup taşmıştır.

1900'lü yılların başında Yeni Dünya'ya gelen on beş milyon insanı İrlanda, Ukrayna, Macaristan, İtalya, Yunanistan vb. pek çok ülkeden gelenler oluşturmuşlardır. Onların arasında elbette Türkiye'den gelenler ve Türkler de vardır.

Anadolu insanının ABD'ye gelişi Osmanlı'nın son yıllarından bu yana gözlenen bir olaydır (Levinson and Ember, 1997: 909-915; Altschiller, 1975: 1364-1371) Karadeniz'den Yunanistan'a zorunlu olarak göç eden **Rumların Selanik, Drama, Kavala gibi Batı Trakya kentlerinde yerleşenleri** olmuştur. Anadolu'dan Yunanistan'a göç eden Rumlar, genelde eski Helen Medeniyetinin seçkin merkezlerinden (Efes, İzmir (Smyrna), Bergama, Trabzon gibi) geldikleri için, yerli halkı yoksul ve cahil bularak kendilerini gelişmiş bir kimlikle, mülteci olarak adlandırmışlardır (Harschon, 2000: 40) Yunanistan'da barınamayanlar veya Yunanistan'ı beğenmeyenler fırsatlar ülkesi Amerika'ya geçmişlerdir.

ABD'de Connecticut Eyaletinin Norwalk, Bridgeport vb. bölgelerinde yerleşen Rumların, Karadeniz'den gelenler olduğu bilinmektedir. "**Laz's peoples**" denilen bu insanlar (üç kuşak öncesi daha çok olmak üzere) az da olsa Türkçe konuşuyorlar, kemeçe ve buzuki çalıp, Yunanca türküler söyleyerek horon tepiyorlar, kısacası Pontus müziği ile eğleniyorlar, diğer Rumlarla da pek karışmak istemiyorlar (Harschon, 2000: 7-14).

İşte bu insanlardan olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında **halkların değişimiyle**, Giresun'un küçük bir ilçesi olan Yağlıdere'nin dağlık bölgelerindeki köylerden önce Yunanistan'a, daha sonra da ABD'ye giden Rumlar, 1960'lı yıllardan itibaren çocukluklarının geçtiği bölgeleri ziyaret ederek bazı gençleri ABD'ye gelip çalışmalarını konusunda cesaretlendirmişlerdir.

Yağlıdereliler önce az, ama giderek artan bir biçimde, **Brooklyn'den** başlayarak, **New Haven (Connecticut), New Jersey, Long Island (New York)** bölgelerine vizeli, Green Cardla veya kaçak olarak akın etmişlerdir. İstanbul'a geliş gibi "**zincirleme göç**" ile, hemşehrilerinin desteğinde, yeni bir dünyada "**New Yağlıdere**"yi oluşturmuşlardır. Bugün yaklaşık on beş bin kişiye ulaşan sayılarıyla artık **hemşehri günlerini** buralarda yapar hale gelmişlerdir.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Araştırmanın amacı, yurt dışına göç eden işçilerden bir grup olmak üzere ABD'ye giden Yağlıdere'lileri incelemektir. **Örneklemedeki** kişilerin memleketi olan Yağlıdere, dağların arasına sıkışarak dere boyunca yerleşmiş küçük bir kasabadır. Giresun'un diğer yakın kasabaları gibi (Tirebolu, Espiye Görele vb.) sahilde değildir. Geçimini sadece fındık üretiminden sağlamaktadır. Bu üretim **kısmi işsizlik** demektir. Kasaba halkı bu yetersizlik nedeniyle, ekonomik ihtiyaçları, sağlık ve eğitim hizmetleri için yakın kasabalara, uzak illere ve **uzak ülkelere bağımlıdır**.

1980'lerde Almanya'da başlayan ve giderek daha yoğun hissedilen Avrupa'daki **yabancı düşmanlığı**, Türk işçilerinin çoğunun çalıştığı bu ülkelerden geri dönüş sürecine yol açmıştır (Özdemir, 1999; Can, 1995). Artık bu ülkelere giriş ve kaçak çalışma koşulları da zorlaşmıştır. "Yağlıdere" için, çalışılacak yeni bir ülke arayışında ABD'ye göç 1990'lı yıllarda daha çok ön plana çıkmıştır.

Bu çalışmada, **2001 yılı Temmuz-Ağustos** aylarında, halen ABD'de yaşayan, Yağlıdere İlçesinden ve çevresinden gelen işveren veya işçi durumdaki çalışanların demografik, ekonomik ve sosyal şartları araştırılmıştır. ABD'nin **Connecticut, New York, New Jersey** gibi eyaletlerine yerleşmiş olan Yağlıdere'lilerin gidiş nedenleri ve yolları, oraya yerleşme ve dönme planları, aile hayatları, çalışma koşulları, uyum ve uyumsuzluk sorunları anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmacı iki ay süreyle hem anketleri uygulamış hem de ABD'deki Yağlıdere'lilerle yaşayarak, **onlara katılarak gözlem yapmıştır**. Bu bildiride 150 kişiye uygulanan 95 soruluk bir anket formuyla elde edilen sonuçlar ve gözlemler hakkında bilgi verilmektedir. Üç bölgede yaşayan Yağlıdere'liler meslek grupları, gelirleri, yaşam standartları bakımından karşılaştırılmaktadır.

Veriler SPSS programıyla analiz edilmiş, yorumlamada **frekans değerleri ve karşılaştırma (cross table) tabloları** kullanılmıştır.

2. 1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın **evrenini** Yağlıdere İlçesi ve çevresinden ABD'ye göç edenler oluşturmaktadır. Araştırmanın **örneklemini** ABD'deki 150 Yağlıdere'lidir. Özellikleri Tablo 1'de belirtilmiştir.

*Yağlıdere, Zeytinburnu Brooklyn Köprüsü: Tarihsel ve Güncel Olarak
Karadeniz'den ABD'ye Göç*

Tablo 1 : Örneklemdaki Deneklerin Çeşitli Değişkenlere Göre Durumu

Araştır- maya katılan Yağlı- dereli- ler	Cinsiyet		Medeni Du- rum		Eğitim				
	Kadın	Erkek	Bekar	Evli	İlkokul bitir- memiş	İlkokul bitir- miş	Orta okul	Lise ve dengi okul	Yük- sek okul
Sayı	24	126	29	121	9	44	19	53	25

Tablo 1'de görüldüğü gibi örneklemdaki deneklerin çoğunluğu erkek, evli ve lise ve dengi okul bitirmiş olanlardır.

Örneklemdaki deneklerin eğitim durumu Tablo 2'de görülmektedir.

Tablo 2 : Eğitim Durumunun / Cinsiyete Göre Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
Hiç Okula Gitmedim	-	-	4	16,67	4	2,67
Okuma - yazma biliyorum	3	2,38	2	8,33	5	3,33
İlkokul	42	33,33	2	8,33	44	29,33
Ortaokul	15	11,90	4	16,67	19	12,67
Lise	37	29,37	4	16,67	41	27,33
İmam Hatip Mezunu	4	3,17	-	-	4	2,67
Meslek Lisesi	7	5,56	1	4,17	8	5,33
Yüksek okul	18	14,29	7	29,17	25	16,67
Genel Toplam	126	100,00	24	100,00	150	100,00
Toplam %		84.00		16.00		100.00

χ^2 : 32.50

sd: 7

p<.00

Tablo 2'de görüldüğü gibi % 29.33 oranla ilkököl bitirenler çoğunluğdadır. % 27.33'le lise bitirmiş olanlar ikinci sırada yer almaktadır. % 16.67 ile yüksek okul bitirenler azımsanmayacak bir oran teşkil etmektedirler.

Örneklemdaki deneklerin yaşları ve eğitim durumları göç edenler hakkında temel bilgileri vermektedir. Tablo 2 yaşın eğitim durumuyla etkileşimini göstermektedir.

Tablo 3 : Yaş Değişkenine Göre / Eğitim Durumunun Dağılımı

	20		20-29 yaş		30-39 yaş		40-49 yaş		50 yaş ve üzeri		Toplam	
Hiç okula gitmedim	-	-	-	-	-	-	1	2,27	3	18,75	4	2,67
Okuma yazma biliyor	-	-	-	-	-	-	3	6,82	2	12,50	5	3,33
İlkokul mezunu	-	-	6	14,29	12	26,67	17	38,64	9	56,25	44	29,33
Ortaokul mezunu	-	-	7	16,67	9	20	3	6,82	-	-	19	12,67
Lise	2	66,67	15	35,71	16	35,56	8	18,18	-	-	41	27,33
İmam Hatip Mezunu	-	-	2	4,76	-	-	2	4,55	-	-	4	2,67
Meslek lisesi	-	-	2	7,76	1	2,22	3	6,82	2	12,50	8	5,33
Yüksekokul	1	33,33	10	23,81	7	15,56	7	15,91	-	-	25	16,67
Genel Toplam	3	100	42	100	45	100	44	100	16	100	150	100
Toplam %			2		28		30		29,33		10,67	

χ^2 . 61.92

sd: 25

$p < .00$

Tablo 3'de görüldüğü gibi yirmi yaşından elli yaşına kadar olan otuz yıllık yaş diliminde yaş gruplarında dağılım eşit sayılabilir. Kırk yaşın üzerinde olanlarda % 38,64 ve elli yaşın üzerindekielerde % 56,25 ile ilkökul bitirmiş olanlar yüksek oran göstermektedirler. Lise bitirmiş olanlar, % 35,71 oranla yirmili ve otuzlu yaşlarda daha fazladır. 50 yaşın üzerinde hiç okula gitmemiş kadınların oranı % 18,75'tir. Ortalama yaş 37'dir.

III. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde analizi yapılan veriler dört alt başlık halinde sunulmuştur.

1. Yağlıderelilerin ABD'ye gidiş nedenleri ve yollarıyla ilgili bulgular.
2. Yağlıderelilerin aile yapısı ve ABD'ye gidişten etkilenmeyle ilgili bulgular.
3. Yağlıderelilerin ABD'de çalışma koşullarına ilişkin bulgular.
4. Yağlıderelilerin ABD'ye uyum koşullarına ilişkin bulgular.

3.1. Yağlıderelilerin ABD'ye Geliş Nedenleri Ve Gidiş Yollarıyla İlgili Bulgular

Yağlıderelilerin bir Avrupa ülkesine değil de, Amerika'ya gidiyor olmalarının nedenleri giriş bölümünde tarihsel bağlamda belirtilmiştir. Bugün bu ülkeye gitme fikri nasıl oluşuyor? İncelenmiş veriler Tablo 4Tde belirtilmiştir.

*Yağlıdere, Zeytinburnu Brooklyn Köprüsü: Tarihsel ve Güncel Olarak
Karadeniz'den ABD'ye Göç*

Tablo 4: ABD'ye Gelme Fikri / Gelişi Destekleyenlere Göre Dağılımı

	0		Akrabam		Babam/Anam		Hemşehrim		Kardeşim		Diğer		Genel Toplam	
	1	50	36	61,02	7	25,93	6	30	12	70,59	5	16,67	65	43,33
Akrabalarım buradaydı	1	50	36	61,02	7	25,93	6	30	12	70,59	5	16,67	65	43,33
Eşim ABD'deydi	-	-	5	8,47	7	25,93	-	-	1	5,88	15	50	26	17,33
Türkiye'de gelirim azdı	-	-	11	18,64	3	11,11	7	35	1	5,88	4	13,33	26	17,33
ABD'de yaşam daha güzeldi	-	-	2	3,39	2	7,41	2	10	1	5,88	2	6,67	9	6
Türkiye'de işsizdim	-	-	4	6,78	-	-	-	-	-	-	2	6,67	6	4
Diğer	1	50	3	5,08	8	29,63	7	35	3	17,65	5	16,67	27	18
Genel Toplam	2	100	59	100	27	100	20	100	17	100	30	100	150	100
Toplam %		1,33		39,33		18		13,33		11,33		20		100

* Birden çok seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 4'e görüldüğü gibi ABD'ye gelme fikrinin oluşmasında en büyük etken % 61.02 ile akraba ve yakınların orada olmasıdır. Ayrıca akrabalar en çok destek sağlayan (% 39.33) kesimdir. Gelir azlığından dolayı gidiş % 17.33'le ikinci sırada yer almaktadır. Türkiye'de geliri az olan çok insan vardır ama ABD'ye gitmeyi düşünememektedirler. Yakınların orada oluşu "Zincirleme göçün" nedeni ve sonucudur. Yağlıdereci çocuklara "Büyüyünce ne olacaksın?" diye sorulduğunda "Büyüyünce Amerika'ya gideceğim". demektedirler. Bu yöresel bir tutumdur. Yakınların ABD'de olması günlük hayatın söylemidir ve isteği artırmaktadır.

Geliri az olan Yağlıderelilerin gelmeden önceki ailesinde kişi sayısının ne kadar olduğu araştırılmıştır. Veriler Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5 : ABD'ye Geliş Nedeni / Ailedeki Kişi Sayısına Göre Dağılım

	1		2		3-4		5-6		7-8		9 kişi +		Toplam	
Ekonomik sıkıntıdan kurtulmak	-	-	2	40	18	40	26	44,83	8	36,36	10	55,56	64	42,67
Akrabaların oluşu	-	-	-	-	8	17,78	12	20,69	6	27,27	2	11,11	28	18,67
İyi iş bulmak	-	-	-	-	4	8,89	10	17,24	5	22,73	2	11,11	21	14
İyi eğitim yapmak	1	50	3	60	5	11,11	5	8,62	2	9,09	-	-	16	10,67
Evlilik	-	-	-	-	4	8,89	5	8,62	3	13,64	3	16,67	15	10
İyi yaşamak	-	50	-	-	3	6,67	8	13,79	1	4,55	-	-	13	8,67
Diğer	-	-	-	-	6	13,33	-	-	1	4,55	1	5,56	8	5,33
Genel Toplam	2	100	5	100	45	100	58	100	22	100	18	100	150	100
Toplam %				3,33		30		38,67		14,67		12		100

χ^2 : 40.93

sd: 24

p<.02

Tablo 5'te görüldüğü gibi, göçün en önemli nedeni % 42.67 oranla ekonomik sıkıntıdan kurtulmaktır. Bu oran aile bireyi dokuz kişiden fazla olanlarda % 55.56'ya çınmaktadır. Bölgenin insanları, sağlık hizmetlerinin ve eğitimin az ulaştığı dağlık arazide ve köylerde yaşadıkları için aile planlamasını bilmeyen ve uygulayamayan kimselerdir. Aileler ortalama 6 kişidir. Nüfus baskısının ekonomik zorlanmalar ve göç üzerinde büyük rol oynadığı bilinmektedir (Taylor, 1999: 65-84). Akrabaların orada olması genelde ve özelde % 27.27 ile ikinci önemli nedendir. % 16.67 ile evlilik de önemli bir nedendir.

ABD'ye gelişin dağ köylerinden olduğuna ilişkin bir söylem şöyledir: Yağlıdereli kaçak giriş yapıyor ve yakınlarına "Beni alın" diye telefon ediyor. "Sen neredesin?" dediklerinde bulunduğu yeri, "Büyük bir ağacın altındayım" diye tarif ediyor; zorla buluyorlar.

Yağlıderelilerin memleketlerinde ne iş yaptıkları ve geliş parasını nasıl sağladıklarına ilişkin veriler Tablo 6'da yer almaktadır.

Yağlıdere, Zeytinburnu Brooklyn Köprüsü: Tarihsel ve Güncel Olarak Karadeniz'den ABD'ye Göç

Tablo 6: ABD'YE Geliş Parasının Sağlanması / Yağlıdere'de Yapılan İşe Göre Dağılımı

	0		Fındık Üreticisi		Küçük Esnaf		Tarım İşçisi		İşsiz		Diğer		Toplam	
Borç Aldım	10	20,41	11	57,89	3	33,33	3	42,86	1	25	22	35,48	50	33,33
Babam/Kocam verdi	7	34,69	4	21,05	2	22,22	3	42,86	-	-	19	30,65	45	30
Uzun süre para biriktirdim	12	24,49	11	5,26	-	-	-	-	2	50	11	17,74	26	17,33
Ev/arazi sattım	1	2,04	-	-	-	-	1	14,29	-	-	3	4,84	5	3,33
Diğer	9	18,37	3	15,79	4	44,44	-	-	1	25	8	12,90	25	16,67
Genel Toplam	49	100	19	100	9	100	7	100	4	100	62	100	150	100
Toplam %		32,67		12,67		6		4,67		2,67		41,33		

$\chi^2: 27.71$

sd: 20

$p < .12$

Tablo 6'da görüldüğü gibi, ABD'ye geliş parası % 33.33 oranla borç alınmıştır. Gelenler bu borcu altı ay, bir sene süreyle çalışarak ödemektedirler. Bu para, sadece yol parası olabildiği gibi ABD vizesi almak için veya kaçak sınır geçişlerinde komisyon vermek için kullanılan para da olabilmektedir. Yağlıdere'de % 12.67 oranla yapılan iş daha çok fındık üreticiliğidir. Çoğunluk (% 41.33) gizli işsiz sayılmaktadır. % 32.67 oranında Yağlıdereli diğer illerde, özellikle İstanbul'da çalışmaktadırlar. İstanbul'da Zeytinburnu semti Yağlıderelilerin ikinci adresi gibidir. Geliş parasını % 30 oranında ABD'de bulunan babalar ve kocalar ödemektedir.

Yağlıderelilerin ABD'ye gelişi 1967'de başlamış, 1979'un başından itibaren ivme kazanmıştır. Bu gelişin otuz yıllık geçmişi vardır. Geliş biçimi ve geliş yılı etkileşimi incelenmiştir. Veriler Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7 : ABD'ye Geliş Yolu / Geliş Süresine Göre Dağılımı

	1-5 Yıl		5-9 Yıl		10-14 Yıl		15-19 Yıl		20+		Genel Toplam	
Vizeli	27	61,36	11	40,74	28	68,29	11	44	9	69,23	86	57,33
Vizesiz-kaçak	9	20,45	2	7,41	6	14,63	12	48	2	15,38	31	20,67
Green Card	7	15,91	9	33,33	7	17,07	2	8	3	23,08	28	18,67
Diğer	0	0	4	14,81	0	0	0	0	0	0	4	2,67
Yanıtız	1	2,27	1	3,7	0	0	0	0	0	0	2	1,33
Genel Toplam	44	100	24	100	41	100	25	100	13	100	150	100
Toplam %		29,33		18		27,33		16,67		8,67		100

$\chi^2: 52.89$

sd: 20

$p < .00$

Tablo 7'de görüldüğü gibi vizeli gelenler % 57.33 oranla çoğunluktadır. 10-14 yıl önce gidenlerde % 68.29 ile bu oran daha fazladır.

Kaçak gidenler işe % 20.67 ile ikinci sıradadır ve 15-19 yıllık geçmişli olanlarda bu oran % 48.00 ile yüksektir. Bu yıllarda Kanada göçmenlerden vize istemiyordu. ABD'ye kaçak geçiş kısa yoldu ve vize almaktan kolaydı. Daha sonraki yıllarda bu oran hızla düşmüştür % 7.41, 1-5 yıllık sürede gelmiş olanlarda kaçak gelmede artış olması, Meksika gibi yeni kaçak giriş yollarının bulunmasıyla ilgilidir. Green Card ile gelenler de oldukça yüksektir (% 18.67).

ABD'ye giriş sırasında, vize işlemleri için veya kaçak giriş yapabilmek için komisyonculara para vermek gerekmektedir. Yağlıdereliler ideallerini gerçekleştirmek için bu yolu da denemektedirler. Veriler Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8 : ABD'ye Giriş Yolu / Aracıya Verilen Paraya Göre Dağılım

	0		Para vermedim		5000\$		10.000\$		15.000\$		Diğer		Genel Toplam	
	2	50	65	58,56	11	55	5	71,43	-	-	3	50	86	57,33
Vizeli	2	50	65	58,56	11	55	5	71,43	-	-	3	50	86	57,33
Vizesiz-kaçak	1	25	15	13,51	10	50	2	28,57	1	50	2	33,33	31	20,67
Green Card	1	25	26	23,42	-	-	-	-	-	-	1	16,67	28	18,67
Diğer	-	-	3	2,70	-	-	-	-	1	50	-	-	4	2,67
Yanıtız	-	-	2	1,80	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1,33
Genel Toplam	4	100	111	100	20	100	7	100	2	100	6	100	150	100
Toplam %		2,67		74		13,33		4,67		1,33		4		100

χ^2 : 43.88

sd: 25

$p < .00$

Tablo 8'de görüldüğü gibi % 74 komisyonculara para vermediğini belirtmiştir. % 13.33'lük bir oran 5.000 \$ komisyon verdiğini ifade etmişse de daha büyük paralar verenler kendilerini gizlemişlerdir. Komisyonculara verilen paralar genelde 10.000 \$ ile 15.000 \$ arasında değişmektedir. Vize alarak gitme ve yakınların desteğiyle orada kalabilme olanağı bu parayı vermede gönüllük yaratmaktadır.

Yağlıderelilerin ABD'de kaçak yaşaması ve çalışması vize alarak gitikten sonra kalış süresini aşarak orada kalmalarıyla ilgilidir. Bu nedenle ABD konsolosluğu doğum yeri Giresun-Yağlıdere olanlara vize vermek istememektedir. Son yıllardaki bu eğilim gidiş araçlarında değişikliğe yol açmıştır. Veriler Tablo 9' da yer almaktadır.

*Yağlıdere, Zeytinburnu Brooklyn Köprüsü: Tarihsel ve Güncel Olarak
Karadeniz'den ABD'ye Göç*

Tablo 9 : ABD'ye Hangi Araçla Geldi? / ABD'ye Gelme Süresine Göre Dağılım

	1-5 yıl		5-9 yıl		10-14 yıl		15-19 yıl		20+		Genel toplam	
Gemi	9	20,45	4	14,81	4	9,76	1	4	-	-	18	12
Gemi, Uçak	-	-	-	-	2	4,88	1	4	1	7,69	4	2,67
Uçak	35	79,55	23	85,19	35	85,37	23	92	12	92,31	128	85,33
Genel Toplam	44	100	27	100	41	100	25	100	13	8,67	150	100
Tablam %		29,33		18		27,33		6,67				100

χ^2 : 10.28

sd: 8

p<.25

Tablo 9'da görüldüğü gibi insanlar % 85.33 oranla ABD'ye uçakla gitmektedirler. Örneklemede özellikle 1-5 yıllık süre içinde gidenler % 20.45 oranında gemi ile gitmişlerdir. Bu gidiş yolu 20 yıl önce gidenler tarafından hiç kullanılmamıştır. Sınır kapılarındaki daralmalar Yağlıderelilere yeni yollar aratmıştır. Onlar normal hayatlarında hiç de gemici değildiler, fakat sadece bu amaçla gemilere tayfa olarak yazılmaktadırlar.

ABD'ye gelişin çeşitli zorlukları vardır. Zorluklar gelişle de bitmemektedir. Gelen insanların yaşadıkları güçlükler orada gelişlerini destekleyenlerle ilişkili olarak incelenmiştir. Veriler Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10 : ABD'ye Gelindiğinde Yaşanan Güçlükler / ABD'de Gelişi Destekleyenlere Göre Dağılım*

	0		Akramam		Babam/Anam		Hemşehrim		Kardeşim		Diğer		Genel toplam	
ABD'li insanlarla anlaşmakta (dil sorunu)	-	-	28	47,46	14	51,85	6	30	9	52,94	11	36,67	67	44,67
Güçlük çekmedim	-	50	21	35,59	1	3,70	8	40	5	29,41	15	60	56	37,33
İş bulmada	-	-	10	16,95	2	7,41	5	25	2	11,76	4	13,33	23	15,33
Bir yere gidip gelmede	-	-	10	16,95	2	7,41	-	-	-	-	3	10	15	10
Yerleşmede	-	-	3	5,08	-	-	5	25	1	5,88	5	16,67	14	9,33
Komşuluk ilişkilerinde			2	3,39	1	3,70	1	5	1	5,88	1	3,33	6	4
Sağlık Problemlerinde			-	-	-	-	1	5	-	-	-	-	1	0,67
Diğer	1	50	4	6,78	4	14,81	2	10	-	-	5	16,67	15	10
Genel Toplam	2	100	59	100	27	100	20	100	17	100	30	100	150	100
Tablam %		1,33		39,33		18		13,33		11,33		20		100

* Birden çok seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 10'da görüldüğü gibi en büyük güçlük diğerleriyle anlaşmakta (dil sorun) yaşanmaktadır (% 44.67). "Güçlük çekmedim" diyenlerin oranının % 37.39 olması ilginçtir. İş bulma güçlüğü % 15.33 ile çok düşüktür.

Yağlıdereliler birbirlerini ABD'ye gelişte destekledikleri gibi, % 39.33 oranla iş bulma konusunda da desteklemektedirler. Oraya ulaşabilen insanlar yakınlarının her türlü desteği ile yeni bir hayata başlamaktadırlar.

3.2. Aile Hayatı ile İlgili Bulgular

ABD'ye gelişin en önemli nedeni ekonomik zorluklardır. İnsanlar oradaki yaşantılarında kendileri ve aileleri için aradıklarını bulmuşlar mıdır? Bu konu araştırılmıştır. Veriler Tablo 11'de yer almıştır.

Tablo 11: ABD'ye Gelme Nedeni/ABD'den Memnun Olma Nedenine Göre Dağılımı

	0		Daha iyi şartlarda yaşıyorum		Daha çok gelirim oluyor		Çocuklarım iyi eğitim görecek		Çocuklarım iyi iş bulacak		Diğer		Memnun Değilim		Genel Toplam	
	1	100,00	29	36,71	17	58,62	12	48	12	63,16	4	26,67	10	55,56	64	42,67
Ekonomik sıkıntıdan kurtulmak	1	100,00	29	36,71	17	58,62	12	48	12	63,16	4	26,67	10	55,56	64	42,67
Akrabaların oluşu	-	-	16	20,25	-	-	6	24	3	15,79	5	33,33	4	22,22	28	18,67
Yeni yaşamak	-	-	8	10,13	3	10,34	5	20	-	-	1	6,67	-	-	13	8,67
Yeni iş bulmak	1	100	10	12,66	5	17,24	4	16	5	26,32	1	6,67	2	11,11	21	14
Yeni eğitim yapmak	-	-	9	1,69	1	3,45	1	4	1	5,26	3	20	3	16,67	16	10,67
Evlilik	-	-	11	13,92	2	6,90	3	12	1	5,26	1	6,67	1	5,56	15	10
Diğer	-	-	4	5,06	3	10,34	-	-	1	5,26	1	6,67	-	-	8	5,33
Genel Toplam	1	100	79	100	29	100	25	100	19	100	15	100	18	100	150	100
Toplam %		0,67		52,67		19,33		16,67		13,34		10				

* Birden çok seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 11'de görüldüğü gibi Yağlıdereliler % 52.67 oranla **daha iyi şartlarda yaşadıklarını** belirtmişlerdir. Daha çok gelirim oldu (% 19.33) ve çocuklarım iyi eğitim görecek (% 16-67) gibi maddelerle **memnuluk oranı daha** da yükselmektedir. Ayrıca ekonomik sıkıntıyla gelenler % 58.62 oranla daha çok gelirim oldu, diyerek memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Yağlıdereliler bugün çocuklarının eğitime önem veriyor. Ama yine de çocuklar % 23.24 ile en çok ilköğretim bitirmişlerdir. Bunun nedeni % 33.10'unun doğum yerinin Yağlıdere olmasıdır ve çocukların % 52.82'si on sekiz yaşını bitirmiştir. Yaş ortalaması 37 olan ve % 30'u yirmi yaşına kadar evlenmiş olan Yağlıderelilerin çocuklarının on sekiz yaşından büyük olanlarının çok olması doğaldır. Toplam çocukların % 28.17'si ABD doğumludur ve % 72.89'u ABD'de yaşamaktadır. Bu oldukça yüksek bir orandır. ABD'de bulunan çocukların % 28.52'si garsonluk, pizza ahçılığı, tezgahçılık gibi işlerde çalışmaktadır. % 27.82'si ise elementary/middle gibi ilköğretim okullarına ve High School'a gitmektedir. Türkiye'de ve orada okula gidenlerle birlikte öğrencilerin oranı % 45.42'dir.

Yağlıdere, Zeytinburnu Brooklyn Köprüsü: Tarihsel ve Güncel Olarak Karadeniz'den ABD'ye Göç

ABD'de yaşamaktan mutlu olanlar sadece ekonomik anlamda mı mutludurlar? Aile hayatları nasıldır? İncelenmiştir. Veriler Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12 : ABD'de Mutlu olma Kimlerle Yaşadığına Göre Dağılımı

	Eşim ve çocuklarımla		Akrabam / arkadaşlarımla		Annem - Babam ve kardeşlerimle	Tek Başıma	Eşim-cocuklarımla ve akrabalarımla		Diğer		Genel Toplam	
-	-	-	1	1	3,33	-	-	-	-	-	1	0,67
Memnun Değilim	9	11,39	1	1	3,33	1	6,67	20	-	-	18	12
Daha iyi şartlarda çalışıyorum	45	56,96	14	14	46,67	9	60	53,33	1	50	79	52,67
Daha çok gelirim oldu	22	27,85	3	13	43,33	2	13,33	40	2	100	48	32
Çocuklarım iyi eğitim görecek	9	24,05	2	2	6,67	1	6,67	13,33	-	-	25	16,67
Çocuklarım iyi iş bulacak	-	-	-	-	-	-	-	3,33	-	-	2	1,33
Diğer	6	7,59	5	5	16,67	4	26,67	-	-	-	15	10
Genel Toplam	79	100	30	30	100	15	100	100	4	100	150	100
Tablam %		52,67			20		10	10		20		100

χ^2 : 62.84

sd: 36

p<.00

Tablo 12'de görüldüğü gibi, Yağlıdereliler % 52.67 oranla eşleri ve çocuklarıyla birlikte yaşamaktadırlar. Gidiş-gelişin, uzaklık ve kaçak olmaklık dolayısıyla zor olduğu ABD'de aile beraberliğini gerçekleştirebilenler yüksek bir oranla (% 60) daha iyi şartlarda yaşadığını belirtenlerdir. Gerçekten de kaçak gidiş ailenin birlikteliğini çok kere bozmaktadır. **Green Card'ını veya vatandaşlık hakkını** uzun yıllar alamayanlar eşlerini yanlarına alamamaktadırlar.

Bu uzun mesafeli ve uzun soluklu göç dolayısıyla Yağlıderelilerin çok kere aileleri parçalanmıştır. Eşlerin (kadınların) nerede olduğu ve evlilik yaşı ilişkisi araştırılmıştır. Veriler Tablo 13'de yer almıştır.

Tablo 13 : Eşin Nerede Yaşadığı / Evlilik Yaşına Göre Dağılımı

	-		16-18		18-20		21-33		24+		Genel Toplam	
	29	100	2	8,33	1	4	1	3,57	4	9,09	37	24,67
ABD'de benimle	-	-	18	75	18	72	20	71,43	29	65,91	85	56,67
İstanbul'da çocuklarla	-	-	2	8,33	4	16	4	14,29	3	6,82	13	8,67
Memlekette Çocuklarla	-	-	2	8,33	2	8	3	10,71	3	6,82	10	6,67
Diğer	-	-	-	-	-	-	-	-	5	11,36	5	3,33
Genel Toplam	29	100	24	100	25	100	28	100	44	100	150	100
Tablam %		19,33		16		16,67		18,67		29,33		100

χ^2 : 24.07

sd: 20

p< .00

Tablo 13'te görüldüğü gibi Yağlıderelilerin toplam % 32.67'si yirmi yaşından önce evlenmişlerdir. Bu çok **çocuklu kalabalık ailelerin** ortaya çıkması demektir. Karadenizli, Doğulu veya Güneyli olsun, Anadolu'nun kırsal kesim aileleri kalabalıktır ve çocuk sayısının erken evlenmeyle ilgisi vardır. Bununla birlikte % 29.33 oranla yirmi dört yaşından yukarıda evlenenler de vardır. % 56.67 oranla eşler ABD'de birlikte bulunmaktadırlar. 16 – 18 yaş grubunda evlenenlerde eşlerin ABD'de bulunması oranı daha fazladır (% 75.00). Onlar daha önceki yıllarda gelmiş ve **Green Card almış olanlardır**.

Kadınların eş durumundan Green Card alarak ABD'ye gelişleri kolay olmuştur. Ancak bazı kadınlar kocalarından anlaşmalı olarak ayrılmış, kocaları ABD'li bir kadınla formalite evliliği yapmıştır. Koca Green Card aldıktan sonra çocuklarını ve daha sonra da ABD'li kadından ayrılarak ilk eşini yanına almıştır. Geç evlenenlerde kaçak olma durumu dolayısıyla bu oran düşmektedir (% 65.00). Eşi İstanbul'da veya Giresun'da çocuklarla birlikte oturanlar % 15.34 oranlarındadır. **"Yıkılsın bu Amerika"** diye diye 12, 16 yıl eşinden ayrı yaşamış ve bir iki yıl önce gelmiş kadınlar vardır.

3. 3. Çalışma Hayatıyla İlgili Bulgular

ABD'ye gidiş turistik anlamda değildir. Oraya ulaşır ulaşmaz iş bulma ve çalışma telaşı başlamaktadır. Yapılan iş ile geliş süresinin etkileşimi araştırılmıştır. Veriler Tablo 14'te yer almaktadır.

Tablo 14: Nasıl Bir İşte Çalışılıyor? / ABD'ye Geliş Süresine Göre Dağılımı

	1-5 Yıl		5-9 Yıl		10-14 Yıl		15-19 Yıl		20+		Genel Toplam	
0	5	11,36	1	3,70	-	-	-	-	-	-	6	4
Restoran-Dinner (garson ve usta)	10	22,73	11	40,74	1	2,44	7	28	4	30,77	33	22
Kendi işimde	3	6,82	3	11,11	14	34,15	7	28	4	30,77	31	20,67
Gaz istasyonunda	9	20,45	1	3,70	6	14,63	1	4	-	-	17	11,33
Mekanik	5	11,36	3	11,11	4	9,76	2	8	1	7,69	15	10
Fabrika-Atölyede işçi	6	13,64	3	11,11	2	4,88	1	4	1	7,69	13	8,67
Boya	4	9,09	1	3,70	1	2,44	-	-	-	-	6	4
Diğer	4	9,09	6	22,22	14	34,15	8	32	5	38,46	37	24,67
Genel Toplam	44	100	27	100	41	100	25	100	13	100	150	100
Tablo %		29,33		18		27,33		16,67		8,67		100

χ^2 : 54.35

sd: 28

p< .00

Tablo 14'te görüldüğü gibi % 22.00 oranla en çok restoran-dinner gibi iş yerlerinde garson veya aşçı olarak çalışmaktadırlar. Kendi işinden kastedilen, dikiş tamir işleri, gaz istasyonu işletmesi, taksicilik, kuyumculuk, boyacılık, taşımacılık vb. işlerdir. Son yıllarda gelenler daha çok (% 22.73) pizza-dinner işlerinde, gaz istasyonlarında (% 20.45) çalışmaktadırlar. Bu işlerde iş bulma ve çalışma iki nedenle kolay olmaktadır. Birincisi meslek sahibi olma ve eğitimi gerektirmemektedir. İkincisi de bu işler daha önce gelmiş Türklerin işyerlerinde kolayca bulunabilmektedir.

İşyeri nasıl olursa olsun çalışma saatleri ne kadardır? Araştırılmıştır. Veriler Tablo 15'te yer almaktadır.

Tablo 15 : Nasıl Bir İşte Çalışıyor? / Kaç Saat Çalışıldığına Göre Dağılımı

	0		6-8		8-10		10+		Genel Toplam	
0	6	85,71	-	-	-	-	-	-	6	4
Restoran-Dinner (garson ve usta)	1	14,29	2	10,53	7	17,07	23	28,05	33	22
Kendi işimde	-	-	3	15,79	6	14,63	22	26,83	31	20,67
Gaz istasyonunda	-	-	2	10,53	2	4,88	13	15,85	17	11,33
Mekanik	-	-	4	21,05	4	9,76	7	8,54	15	10
Fabrika-Atölyede işçi	-	-	3	15,79	7	17,07	2	2,44	13	8,67
Boya	-	-	-	-	2	4,88	4	4,88	6	4
Diğer	-	-	5	26,32	15	36,59	17	20,73	37	24,67
Genel Toplam	7	100	19	100	41	100	82	100	150	100
Toplam %		4,67		12,67		27,33		55,34		100

χ^2 : 168.93

sd: 28

p< .00

Tablo 15'te görüldüğü gibi % 55.34 oranla Yağlıdereliler ABD'de 10 saat ve üzerinde çalışmaktadırlar. "Ben Türkiye'de bu kadar çalışsaydım iki misli param olurdu", "Biz burada çalışmayı ve çalışmaktan utanmamayı öğrendik" demektedirler. Günde 6-8 saat çalışmak çok sıradan bir çalışma süresidir. Sadece yaz aylarında bir-iki ay fındık bahçesinde çalışma veya hiç çalışmadan kasabada dolaşma alışkanlıkları olan insanlar çalışma anlayışı bakımından büyük bir değişime uğramışlardır.

Çalışanların kazançları nasıldır? Yapılan işle etkileşimi bakımından araştırılmıştır. Veriler Tablo 16'da yer almaktadır.

Tablo 16 : Nasıl Bir İşte Çalışılıyor / Kazanca Göre Dağılımı

	0		500-1000\$		1000-2000\$		2000-3000\$		3000\$		Diğer		Genel Toplam	
0	6	85,71	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	4
Restoran-Dinner (garson ve usta)	1	14,29	1	14,29	13	28,26	12	31,58	6	12,77	-	-	33	22
Kendi işimde	-	-	1	14,29	4	8,70	3	7,89	19	40,43	4	80	31	20,67
Gaz istasyonunda	-	-	-	-	8	17,39	5	13,16	4	8,51	-	-	17	11,33
Mekanik	-	-	1	1,29	4	8,70	5	13,16	5	10,64	-	-	15	10
Fabrika-Atölyede işçi	-	-	1	14,29	10	21,74	1	2,63	1	2,13	-	-	13	8,67
Boya	-	-	-	-	3	6,52	1	2,63	2	4,26	-	-	6	4
Diğer	-	-	3	42,86	6	13,04	12	31,58	14	29,79	2	40	37	24,67
Genel Toplam	7	100	7	100	46	100	38	100	47	100	5	100	150	100
Tablo %		4,67		4,67		30,67		25,33		31,33		3,33		100

$$x^2: 187.18$$

$$sd: 35$$

$$p < .00$$

Tablo 16'da görüldüğü gibi 1000-2000 \$ kazananlar % 30.67 oranındadır. 1000 \$ kazancı olanlar daha çok New Jersey tarafında sebze fabrikalarında çalışan kadınlardır. "Ne olacak işte hiç yoktan iyidir..." demektedirler. En az 3000 \$ aylık geliri olanlar % 31.33'tür. Kendi işlerinde çalışanlarda bu kazancın oranı % 40.43'tür. Daha yüksek kazançları olanlar miktarı gizlemeye özellikle dikkat etmişlerdir.

Kazancın yatırıma dönüşmesi nasıldır? İncelenmiştir. Veriler Tablo 18'de yer almaktadır.

Yağlıdereliler ABD'de daha çok üç bölgeye, Connecticut, New York, New Jersey eyaletlerine yayılmış durumdadırlar. Bu bölgelere göre çalışılan işler bakımından farklılıklar var mıdır? İncelenmiştir. Veriler Tablo 17'de yer almaktadır.

Yağlıdere, Zeytinburnu Brooklyn Köprüsü: Tarihsel ve Güncel Olarak Karadeniz'den ABD'ye Göç

Tablo 17: Çalışılan İşin / Yaşanılan Bölgeye Göre Dağılımı*

Nasıl Bir İş / Kent	New Haven		New York		New Jersey		Genel toplam	
0	5	10	1	2	-	-	3	4
Restoran-Dinner (garson ve Usta)	17	34	6	12	10	20	33	22
Kendi işimde	10	20	8	16	13	26	31	20,67
Gaz İstasyonunda	5	10	7	14	5	10	17	11,33
Mekanik	7	14	5	10	3	6	15	10
Fabrika-Atölyede işçi	4	8	1	2	8	16	13	8,67
Boya	-	-	1	2	5	10	6	4
Diğer	4	8	24	48	9	18	37	24,67
Genel Toplam	50	100	50	100	50	100	150	100
Toplam %		33,3		33,3		33,3		

* Birden çok seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 17'de görüldüğü gibi **Restoran, Dinner, Pizza House** gibi iş yerlerinde usta, garson veya evlere / işyerlerine servis yapan eleman olarak çalışanlar New Haven'da % 34.00 oranla diğer bölgelerden fazladır. Kendi işinde çalışanlar % 26.00 oranla New Jersey bölgesinde daha fazladır. Bu bölgede inşaat, boyacılık, nakliyat işleri ve restoran işletmeciliği gibi işlere Yağlıdereliler bizzat sahiptirler. Dinner işlerinde çalışanlar yine % 20 ile oldukça yüksektir. **New Jersey'de % 16 oranında gözlenen fabrika işçiliği daha çok kadınlara aittir.** Boya işlerinde çalışma New Haven'de hiç yokken, bu bölgede % 10 oranındadır. Çünkü bölge, büyük kentlerin dışında, sayfiye alanı olan inşaat sektörünün hızla geliştiği bir bölgedir.

New York bölgesinde gaz istasyonunda çalışanların oranı % 14'le diğerlerinden fazladır. Kendi işinden kastedilen gaz istasyonu sahipliği, black car (limusin) sahipliği ve işletmeciliği kuyumcu atölyesi sahipliği vb. işlerdir. Bölgeler arasında büyük bir farklılık yoktur. Benzer işler, daha doğrusu Yağlıderelilerin yapmaya alışmış oldukları işler gözlenmektedir.

Çalışarak elde edilen kazanç nasıl bir yatırımla değerlendirilmektedir? Veriler Tablo 18'de yer almaktadır.

Tablo 18 : Nasıl Bir Yatırım Yapıldığı / Kaç Yıl Süreyle Çalışıldığına Göre Dağılımı

	0		1-4 Yıl		5-9 Yıl		10-14 Yıl		15+		Genel toplam	
0	-	-	10	17,24	2	8,33	2	6,06	1	3,13	17	11,33
Ev alırım	2	66,67	18	31,03	9	37,50	25	75,76	27	84,38	79	52,67
Arsa Alırım	-	-	5	8,62	4	16,67	6	18,18	11	34,38	26	17,33
İşyeri Kurarım	-	-	11	18,97	1	4,17	4	12,12	5	15,63	21	14,00
Araba Alırım	-	-	4	6,90	-	-	2	6,06	-	-	6	4,00
Diğer	1	33,33	15	25,86	10	41,67	3	9,09	-	-	29	19,33
Genel Toplam	3	100	58	100	24	100	33	100	32	100	150	100
Toplam %		2		38,67		16		22		21,33		100

χ^2 : 60.42

sd: 20

p< .00

Tablo 18’de görüldüğü gibi yeni gelenler ve az süreli çalışanlar çoğunluktadır (% 38.67). Az süreli çalışanlarda (% 31.03), on beş yıl çalışanlarda daha çok (% 84.38) olmak üzere bir yatırım olarak ev alanlar çoğunlukta-
dır (% 52.67). Bu evler alınan arsalar üzerine çok katlı apartman yaptırmak biçiminde olduğu gibi tek daire biçiminde de olabilmektedir. Ev veya apartmanlar İstanbul’da Zeytinburnu, Gebze, Gazi Osman Paşa vb. semtlerde, Giresun merkezinde veya Yağlıdere’de. Boş arsa alma oranı % 17.33’le daha azdır.

Eve yatırım ABD’de de yapılmaktadır. Kazançla etkileşimi incelenmiştir. Veriler Tablo 19’dadır.

Tablo 19 : Aylık Kazancın / Ev Sahipliğine Göre Dağılımı

	0		Bir Şirkette		Ev Sahibine		Kendime		Diğer		Genel Toplam	
0	1	50	2	5,88	4	5,41	-	-	-	-	7	4,67
500-1000\$	-	-	2	5,88	2	2,70	2	5,71	1	20	7	4,67
1000-2000\$	1	50	19	55,88	18	24,32	6	17,14	2	40	46	30,67
2000-3000\$	-	-	6	17,65	28	37,84	3	8,57	1	20	38	25,33
3000\$	-	-	4	11,76	11	28,38	22	62,86	-	-	47	31,33
Diğer	-	-	1	2,94	1	1,35	2	5,71	1	20	5	3,33
Genel Toplam	2	100	34	100	74	100	35	100	5	100	150	100
Toplam %		1,33		22,67		49,33		23,33		3,33		100

χ^2 : 57.95

sd: 50

p< .00

Tablo 19’da görüldüğü gibi toplam % 72.33 oranla Yağlıdere’liler kiracı durumundadırlar. % 23.33’ü oturdukları evlerin kendilerine ait olduğunu belirtmişlerdir. En düşük kiranın 600-700 \$ olduğu bölgelerde yaşayan çalışanlar taksitle ev almayı tercih etmektedirler.

Yağlıdere, Zeytinburnu Brooklyn Köprüsü: Tarihsel ve Güncel Olarak Karadeniz'den ABD'ye Göç

3.4. ABD'nin Sosyal Yaşantısına Uyum

Bu bağlamda, ABD'ni gezip görme, çevreyi tanıma ile orada yaşayan insanlarla arkadaşlık kurmanın etkileşimine bakılmıştır. Veriler Tablo 20'de yer almaktadır.

Tablo 20 : Kimlerle Arkadaşlık Kurulduğu / Gidilen Yerlere Göre Dağılım

	0		New Jersey		Washington		Boston		Virginia		Ohio		Diğer		Genel toplam	
0	-	-	-	-	-	-	1	2,78	-	-	-	-	-	-	1	0,67
ABD'liler	1	50	81	64,29	46	77,97	26	72,22	29	80,56	22	68,75	81	63,78	91	60,67
Zenciler	-	-	40	31,75	21	35,59	14	38,89	13	36,11	13	40,63	38	29,92	42	28
Meksikalılar	-	-	33	26,19	17	28,81	13	36,11	10	27,78	11	34,89	28	22,05	34	22,67
Çinliler	-	-	26	20,63	12	20,34	10	27,78	6	16,67	8	25	23	18,11	29	19,33
Portoricolar	-	-	16	12,70	8	13,56	5	13,89	8	22,22	8	25	16	12,60	17	11,33
Diğer	1	50	48	38,10	23	38,98	11	30,56	14	38,89	18	56,25	48	37,80	59	39,33
Genel Toplam	2	100	126	100	59	100	36	100	36	100	32	100	127	100	150	100
Toplam %		1,33		84		39,33		24		24		21,33		84,67		100

* Birden çok seçenek işaretlenmiştir.

Tablo 20'de görüldüğü gibi en çok gidilen ve bilinen yer New Jersey'dir. Yağlıdereliler geniş tarlaları, bahçeleri, çiftlikleri olması, geniş düz alanlarının ve derelerinin olması dolayısıyla New Jersey'i özel olarak görmek istemektedirler. Et alışverişleri daha çok bu eyaletten yapılmaktadır. Düşünler dolayısıyla şehirler ve eyaletler arası gidiş gelişler en büyük etkinliktir. Atlantic City, Pensylvenya, Niagara, Florida, Wermont gibi turistik yerlere de az da olsa gidilmektedir. ABD'lilerle arkadaşlık ilişkisi kurma % 60.67 ile en yüksektir. Zenciler de ABD'lidir % 28.00 oranla onlarla da arkadaşlık yapılmaktadır.

Yağlıderelilerin ABD'de oturma izinleri araştırılmıştır. Askerlik yapma ile birlikte incelendiğinde elde edilen veriler Tablo 21'de yer almıştır.

Tablo 21 : ABD'de Oturma İzni / Askerlik Yapmaya Göre Dağılım

	0		Normal Yaptım		Yapmadım		Bedelli yaptım		Yanıtsız		Genel Toplam	
0	-	-	2	2,11	-	-	-	-	-	-	2	1,33
Gren Card'a başvurarak	14	58,33	29	30,53	9	45	4	66,67	4	80	60	40
Oturma izni almadım	7	29,17	29	30,53	5	25	-	-	1	20	42	28
İşyeriyle anlaşarak	-	-	16	16,84	3	15	1	16,67	1	20	21	14
Yabancı biriyle evlenerek	1	4,17	16	16,84	3	15	1	16,67	-	-	21	14
Diğer	2	8,33	5	5,26	-	-	-	-	-	-	7	4,67
Genel Toplam	24	100	95	100	20	100	6	100	5	100	150	100
Toplam %		16		63,33		13,33		4		3,33		100

x2: 19.43

sd: 20

p < .49

Tablo 21’de görüldüğü gibi araştırmaya katılanların % 63.33’ü Türkiye’de askerliğini normal olarak yapmıştır. Yapmayanlar % 33 oranındadır ve bedelli askerlik yapmaktan yanadırlar.

Yağlıderelilerin % 40.00’i 1984 yılında çıkan aftan veya Loto’dan yararlanarak Green Card almışlar veya işyerleriyle anlaşarak % 14.00 oranla oturma izni almışlardır. Yabancı birisiyle (ABD’li) evlenerek oturma izni alanlar da % 14.00 oranındadır. Oturma izni alamayanlar % 28 oranındadır. Kanun karşısında bir vatandaştan farklı davranış görmeyen bu insanlar çoğunlukla tedirgin yaşamaktadırlar.

ABD’de yaşayan Yağlıderelilerin çeşitli hukuki problemleri vardır. Kanunlara uymama davranışları veya mahkemelik olma durumları nasıldır, araştırılmıştır. Veriler Tablo 22’dedir.

Tblo 22 : ABD’de Mahkemelik Durum / ABD’de Bulunma Süresine Göre Dağılımı

	1-5 yıl		5-9 yıl		10-14 yıl		15-19 yıl		20+		Genel Toplam	
Yok (Olmadı)	39	88,64	25	9,59	30	73,17	11	44	6	46,15	111	74,00
Trafik	3	6,82	-	-	5	12,20	5	20	4	30,77	17	11,33
Diğer	1	2,27	2	7,41	3	7,2	6	24	-	-	12	8,00
Vize	-	-	-	-	1	2,44	4	16	3	23,08	8	5,33
Çocuk ve Eğitim	1	2,27	-	-	2	4,88	1	4	-	-	4	2,67
Ticaret/Üretim	-	-	-	-	1	2,44	1	4	1	7,69	3	2,00
Genel Toplam	44	100	27	100	41	100,00	25	100	13	100	150	100,00
Toplam %		29,33		18,00		27,33		16,67		8,67		100,00

Tablo 22’de görüldüğü gibi % 74’ü mahkemelik bir durumu olmadığını belirtmiştir. % 11.33’le en başta trafik suçları gelmektedir. Az da olsa (% 5.33) oranla vize işlemleri dolayısıyla suçlu bulunmuş olanlar vardır.

ABD’de bulunan Yağlıdereliler dönmek istiyorlar mı? Vatandaş olma durumları nasıldır, incelenmiştir. Veriler Tablo 23’te yer almaktadır.

*Yağlıdere, Zeytinburnu Brooklyn Köprüsü: Tarihsel ve Güncel Olarak
Karadeniz'den ABD'ye Göç*

Tablo 23 : ABD Vatandaşı Olma Durumu / Dönme Düşüncesine Göre Dağılımı

	0		Dönmek istemiyorum		Kaçak geldim dönemem		Beş yıl veya daha sonra		En kısa zamanda		1-5 yıl içerisinde		Diğer		Genel Toplam	
0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2,86	1	0,67
Hentiz geçmedim	-	-	37	5,39	8	57,14	7	53,85	1	12,5	5	7,48	18	51,43	76	50,67
Vatandaşım	1	100	19	26,39	2	14,29	4	30,77	2	25,0	-	-	9	25,71	37	24,67
Geçmeyi düşünmüyorum	-	-	8	11,11	4	28,57	1	7,69	4	50,0	1	14,29	4	11,43	22	14,7
Diğer	-	-	8	11,11	-	-	1	7,69	1	12,5	1	14,29	3	8,52	14	9,33
Genel Toplam	1	100	72	100	14	100	13	100	8	100	7	100	35	100	150	100
Toplam %			0,67			9,33		8,67		5,33		4,67		23,33		

x2: 23.86

sd: 24

p< .47

Tablo 23'te görüldüğü gibi dönme istemeyenler % 48.00 oranındadır. Toplam olarak % 18.00 oranında dönme isteyen vardır. Bunun gerçekleştirilmesi koşullara bağlıdır. Zaman içinde uyum sağladıkça dönme fikrinde değişiklik olmaktadır. Kaçak gelen veya kalış süresini geçirerek kaçak duruma düşenler, isteseler de dönemeyeceklerdir ya da Türkiye'ye dönerlerse tekrar ABD'ye giremeyeceklerdir.

Yeni bir af çıkıp Green Card verilinceye kadar veya bir ABD'li ile evlenip bu kartı alana kadar orada kalacaklar, sonra gerçekten kendilerini ABD'li hissedecekler ve uzun zaman geçtiği için de dönmeyeceklerdir.

SONSÖZ VE ÖNERİLER

Küreselleşen dünyada ülkeler arasındaki demir perdelerin kalkması yetmemektedir. İnsanlar çalışmak ve daha iyi ekonomik olanaklara kavuşmak, yaşam kalitelerini artırmak için ülkelerin sınırlarını zorlamaktadırlar. ABD'yi zorlayanlar arasında artık Türkler de vardır. Chicago, Rochester gibi kentlere 1950'li yıllarda Eskişehir'den gelen ve yerleşen Tatarlar, konfeksiyon atölyeleri ve fabrikalar kurmuşlardır. Yağlıdere'li daha çok 1980'li yıllardan itibaren gitmişlerdir.

Türkiye'nin pek çok yöresinden bugün ABD'ye kaçak olarak giden veya normal vizeyle gidip geri dönmeyen insan vardır. Rize, Malatya, Çorum illeri bunlardan bazılarıdır. Türkiye'den ABD'ye gidenler arasında Yağlıdere'li başta gelmektedir. O nedenle ABD makamları onlara vize vermek istememektedir.

Yağlıdere'li ile ilgili bulguları diğer göçmen gruplarıyla karşılaştırarak özetlersek;

1-Örneğin, ABD'de bulunan göçmen Rusların çoğu kent kökenli ve eğitilidir. Bürolarda bir maaş karşılığında çalıştıkları ve bir işin sahibi olma hevesinde olmadıkları gözlenmektedir. Oysa köylü Türkler (Yağlıdere'li)

pis ve zor işler yapıyor, işten kaçmıyor, çok çalışıyor, daha sonra da çalıştıkları işyerlerine sahip oluyorlar. Doğal olarak tüm Yağlıderelilerin, küçük çocuklar ve yaşlı eğitimsiz kadınlar hariç, evdeki herkesin. otomobili vardır. **“On yıldır buradayım, hiç otobüse binmedim”** diyor, bir Yağlıdereli genç. Bu durum biraz da Türkiye’de kent hayatını bilmeden, toplu taşıma vasıtalarına binme alışkanlığı olmadan, ABD’ye gitmiş olmaktan ileri gelmektedir.

2-Etnik grubun ortak yaşamı kültürel üretime ve bir yaşam biçimine yol açar. Bu da tarihsel deneyimi gösterir. Mimari ve ticari deneyimler gibi. **İtalyanlarla Türkleri** karşılaştığımızda; ABD’deki İtalyanlar, heykellerin de yer aldığı tipik mahallerde yaşarken, Yağlıdereliler de bahçelik yerleri, denize yakın olan **Long Island**’ı ve yeşil bahçeleri olan **New Jersey**’i tercih etmektedirler.

3- Evleri belli şekilde inşa etmek veya tamir etmek kültürün parçasıdır. Dekoratif demir işçiliğiyle meşhur olan İtalyanların ABD’de de Güney İtalya tarzında süslenmiş evleri vardır. Yunanlılar **“Dinner”** larını (restorant) ege adalarındaki gibi taş malzeme kullanarak inşa ediyorlar. ABD’de Çin, İtalyan veya Yunan tarzında mimari görülüyor ama henüz Türk tarzı gözlenmiyor. Ev içi eşya seçimi ve kullanımı ise doğal olarak Türk kültürüne göredir.

4- İtalyan Amerikalıların evlerinde aileyi dış dünyadan ayırmak için çitler ve duvarlar vardır. **Keep out** (girmeyin) gibi semboller kullanılıyor (Krase, 1998: 156; Krase, 2000) Yağlıdereliler de bahçelerini çitlerle çevirip memleketlerinden de manzaralar götürmektedirler. Fasulye, lahana, mısır ekimi bahçelerde vazgeçilmez unsurlardır .

5- Kalabalık İtalyan aileler, patırtı gürültülerini daha iyi yapabilmek için evlerini ve bahçelerini duvarlarla çevirmektedirler. Benzer özellik Türklerde de vardır. Sokağa pek çıkamayan Türk kadınlar kapı önlerinde oturarak komşuluk ilişkilerini sürdürmektedirler. Kadınlar sadece piknik yaparken ve alışveriş yaparken açık havaya çıkıyorlar. Bir Yağlıdereli’nin, elinde çay bardaklarıyla ABD’li komşusunun kapı önünde oturduğunu görmek istemediği için araya paravan koyduğu gözlenmiştir.

6- İtalyan kadınlar artık daha az doğuruyorlar ve ortalama olarak NewYork’lu kadınlardan daha fazla olmak üzere çocuksuz olabiliyorlar (Krase, 1993; 46-54). Yağlıdereli genç evliler şimdilerde **3 çocuk hedefliyorlar**. Bu sayı tabii eski kuşakların 4-7 çocuğuna göre az görünüyor.

7- Bir sosyoloğun veya sade bir kimsenin bile **“İtalyan”** veya **“Çinli”** denilince aklına grup halinde yaşayan insanlar gelir. Türkler de öyle. New Jersey’de **“Hunters gelen”** bir Türk köyü gibidir. İtalyan Amerikalılar diğer

*Yağlıdere, Zeytinburnu Brooklyn Köprüsü: Tarihsel ve Güncel Olarak
Karadeniz'den ABD'ye Göç*

göçmen gruplardan farklı olarak daha merkezi yerlerde yaşamaktadırlar. Çünkü İngilizlerden sonra büyük çapta ABD'ye gelenler onlardır.

8- İtalyan Amerikalılar iki tip oluşturmuyorlar:

a-Gelenekselliğini koruyan, eğitimini tamamlamamış sayısal olarak gittikçe azalan **mavi yakalı işlere** hapsolmuş olanlar

b-Kolej mezunu, üst düzey işlere el atan, sayıları gittikçe artan, iş olanakları daha fazla olanlar (Krase, 1998, s.164).

Yağlıdereliler daha çok birinci gruptakilere benziyorlar. İkinci veya üçüncü kuşakta ancak üst düzeylere ulaşabilecekler gibi görünüyor. Yeni kuşak, lise mezunları örneklemin % 27.33'ünü oluşturmaktadırlar.

New York'un Belediye Başkanı **İtalyan Radolph W. Giuliani** de ikinci gruptan bir İtalyandır. Diyor ki : "ABD her yıl 700.000 göçmen alıyor. Kendileri için daha iyi bir hayat yaratmak isteyen bu insanlar bizimle yarışıyorlar, başarıyorlar da. Hatta kendi başarıları için bizi zorluyorlar. Göçmenler çok çalışıyor ve çalıştıkları işlere sahip oluyorlar. Sade vatandaş Amerikalıları, az bir farkla da olsa geride bırakıyorlar"(Giuliani,1997).

9-Yağlıdereliler artık çalıştıkları gaz istasyonlarının veya "dinner"lerin sahibi oluyorlar. Kendi işimde çalışıyorum, diyenlerin oranı % 20.67'dir. Gidiş, sadece ekonomik nedenlerle ilgili değildir. Kasaba halkı arasında ekonomik rekabetten çok gizli bir sosyal rekabet vardır. Göç etmede "ABD'ye gitme ideali ve yarışı" büyük rol oynamaktadır.

10- Gidenler istenilen biçimde olmasa da **değişim olayını** yaşıyorlar. Dünyaya açılma, kanun düzenine uyma, eğitimin önemini anlama vs. bakımlarından hızlı bir **değişim vardır**. Çalışmanın ve başarmanın önünün kesilmediğini görmek, Yağlıderelilerin hoşuna gidiyor, "Sana kaçak olduğunu soran oldu mu?" diyen işveren ABD'nin tutumunu gösteriyor. "Çalış, iş üret, vergi ver yeter, gerisi önemli değil" yasası devletin olaya bakış açısıdır. Ekonomik küreselleşme sermayenin önünün kesilmesini istemez. Sosyal ve kültürel küreselleşmede de benzer bir durum vardır. Dünya üzerinde önü kesilemeyen bir insan trafiği söz konusudur (Martin, 2001). Yağlıdereliler de böyle bir trafiğin içinde yer almaktadırlar.

SUMMARY

As workers' migration to European countries has become more difficult, there has been a labour force migration to Canada and the USA from various parts of Turkey. There are historical reasons why people from Yağlıdere/Giresun migrate to the States. The migration has its roots in Rums'-the Greek holding Turkish citizenship-in the Black Sea Region being exiled from Turkey during the Foundation years of the Turkish Republic.

Labour force migration is attractive for both the country left behind as it brings in material benefits and the host country as it means cheap labour.

This study investigates the conditions of Yağlıdere people in America who migrated to the USA because of being unemployed or hopping for better living standards. This people may have entered the country with a visa but may have not returned to their hometown when their visas expired or have Green Card or have entered the country illegally.

These people 28% of whom are illegale immigrants, have strived in the 30-year-immigrant process and 30% have become either self-employed even employers. In this remote land the immigrants from Yağlıdere enjoy their traditional way of living and mutual help.

Many of the families have broken up as a result of illegal residence. Only 56% of the research Subjects' families have remained intact. Though not in Turkish type districts, they live in small communities protecting their Turkish identity way of living.

The second generation strive for receiving a better education, working and living conditions. They do not suffer from illegal immigrants.

KAYNAKÇA

- AKTAR, Ayhan, (2000), "Türk Yunan Nüfus Mübadelesi", 1923-1924, iç.
Mübeccel Kıray için Yazılar, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- ATSCHILLER, Donald, (1975), **Turkish Americans**, Gale Encyclopedia of Multicultural America, Volume 2, New York, An International Thomson Publishing Company.
- CAN, Murat ve CAN, Engin, Hatice, (1995), **Siyah Lale Göçün Otuzuncu Yılında Hollanda'da Türkler**, İstanbul: Yön Matbaası.
- ERBAŞ, Hayriye, (1999), **Metodoloji Tartışmaları Işığında Göç ve Etnisite**, Ankara Üniversitesi DTCF Sosyoloji Dergisi, Sayı: 2, s.17-39, Ankara.
- ERBAŞ, Hayriye, (1997), "Class Ethnicity and Identity Formation; Immigrant From Turkey in London" Paper Presented to ESA Conference on "20th Century Europe: Inclusion / Exclusion", University of Essex, 27-30 August, Essex.
- ENDO, Russel, (1999), "Ethnicity and Entrenuership: The New Chinese Imigrants in the San Francisco", **The International Migration Review**, Summer 1999, New York.
- CHAMPELL, J.K. ve SHERRAD, P., (1968), **Modern Greece**, London: Benn Limited.
- CLOGG, R., SHORT, A., (1979), **Story of Modern Greece**, Cambridge: Cambridge University Pres.
- DAĞ, Mustafa, (1979), **Osman Ağa**, Gurbetçi Giresun Dergisi, Yıl 1, s. 3-16.
- Daily News, 6 September 2001, New York.
- GIDDENS, Antony, (1994), **Modernliğin Sonuçları**, (Çev. Ersin KUŞDİL) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giresun İl Yıllığı, (1967), "Türk İstiklal Harbi", Sayı 59, Cilt VI, s.140.
- GOLOĞLU, Mahmut, (1965), **Erzurum Kongresi**, s.24.
- GÜLER, Müzeyyen (2000) "Yale Üniversitesinin Yanıbaşındaki Yağlıdere-
reliler", III.Ulusal Sosyoloji Kongresi, Dünyada ve Türkiye'de Fark-
lılaşma Çatışma, Bütünleşme, Eskişehir, 2-4 Kasım.

- GÜRSES, M. Salih, (1948), "Rus Filosunun ilk Bombardımanından Bir Hatıra", *Yeni Yol Gazetesi*, 2 Mart 1948, Trabzon.
- HASTAOĞLU, Vilma, (1999), "Anastasios Adasidis'e Ait Metinlerden Anadolu Rumlarına Dair Bilgiler", *19.Yüzyıl İstanbul'unda Gayri Müslimler*, iç. İstanbul: Tarih Vakıf Yurt Yayınları.
- HENRY, Paget, (2001), "Black Identities: West İndian İmmigrant Dreams and American Realities", *The International Migration Review*, Summer 2001, New York.
- HARSCHON, Renée, (2000), *Mübade Çocukları*, (Çev: Serpil Çağlayan), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- HAYES, Ted, (2000), *Illegal Immigration Threatens U.S. Soveteignty, Economy an Culture*, Washington Times Corporation.
- KAFESOĞLU, Gülnur, (1986) *Milli Mücadele Döneminde Doğu Karadeniz Faaliyetleri*, H.Ü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- KALKAVANOĞLU, İlyas Sami, (1957) *Milli Mücadele Hatıralarım*, s.12, İstanbul.
- KARACAN, Ali Naci, (1943), *Lozan Konferansı ve İsmet Paşa*, İstanbul: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları.
- KARPAT, Kemal H., (2001), *Osmanlı ve Dünya*, İstanbul: Ufuk Kitapları.
- KATES, W. Roberts, (1984) "Çevrenin İnsanlarca Algılanması", (Çeviren: Haluk Pamir), *Yerleşim ve Çevrebilim Sorunları*, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yay., s.240-256.
- KELEŞ, Ruşen, (1984), *Yerleşim ve Çevrebilim Sorunları: Kuram ve Uygulama*, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını.
- KİRİŞÇİ, Kemal, (2000), *Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices*, Middle Eastern Studies, July 2000, London.
- KRASE, Jerome, (1993), *Trace of Home*, Reprinted from Places, Volume 8, Number 4, Brooklyn, NY
- KRASE, Jerome, (1994), *Italian and Italian – American Space*, Brooklyn College of The City University of NY.
- KRASE, Jerome, (1998), "New York City's Little İtalies Yesterday", *Today and Tomorrow?*, Brooklyn College of City University of New York.
- KRASE, Jerome, (2000), *Italian and Italian American Identity*, N. Jersey William Patenson University, Wayne.

- KURT, Yılmaz, (1995), **Pontus Meselesi**, Ankara: TBMM Basımevi.
- LEVISON, David and MELVIN, Ember, (1997), **American Immigrant Cultures, Builders of a Nation**, Volum 2, New York.
- LIU, Chien, (1999), "Forbidden Worker: Illegal Chinese Immigrants and American Labor", **The International Migration Review**, Fall 1999, New York.
- MARTIN, Philip, MIDGLEY, Elizabeth and TEITELBAUM Micheal, (2001), "Migration and Development: Focus an Turkey", **Intenational Immigration Review**, Vol: 35, Summer 2001, New York.
- MARTIN, Susan, F., (2001), "Heavy Traffic: International Migration, in an Era of Globalization", **The Brooking Review**, Fall 2001, Washington.
- ÖZDEMİR, Cem, (1999), **Ben Almanyalıyım**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- PARKER, John, (2000), **Rising Illegal Immigration**, Trafic World, Aug 14, Washington.
- PATEN, A., (1995), "Immigration and its Aftermath", **International Migration Review**, s.635-639.
- SALDIVAR, Ramon, (1999), "Transnational Migration and Border Identities Immigration and Postmodern Culture", **The South Atlantic Quarterly**, Durham, Vinter 1999.
- SAYIN, Önal, (1996), "Küreselleşmenin Sermaye ve İşgücü Üzerindeki Etkileri", **Toplum ve Göç**, II.Ulusal Sosyoloji Kongresi, s.477-486, Mersin.
- TAYLOR, J. Edwards, (1999), "The New Economics of Labor Migration and the Role of Remittances in the Migration Process", **International Migration, Quarterly, Review**, Vol. 37 (1), Malden, USA.
- TOPP, Micheal Miller, (1999), "Building Little Italy; Philedelphia Italians Before Mass Migration", **The International Migration Review**, Summer 1999, New York.
- TUNAYA, Tarık Zafer, (1986), **Milli Mücadele Döneminde Müdafa-i Hukuk Teşkilatları** BTTD, Tarihi Araştırmalar Grubu, Sayı; 19, s.301.
- Turkish Daily News, 2001 October 17, Ankara.
- YAVUZ, Ünsal, (1990) **Atatürk: İmparatorluktan Milli Devlete**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRK İŞÇİ AİLELERİNİN SOSYAL VE EĞİTSEL SORUNLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME: TÜBİNGEN ÖRNEĞİ

Bilhan Kartal*

Serap Suğur **

ÖZ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupa ülkelerinde sanayileşme alanında yaşanan gelişmeler, önemli ölçüde bir işgücü gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle başta Almanya olmak üzere gelişmiş Batı Avrupa ülkeleri işgücü fazlalığı olan az gelişmiş ülkelere bu gereksinimini giderme yoluna gitmiştir. Böylece başta Türkiye olmak üzere az gelişmiş ülkelere Batı Avrupa ülkelerine yoğun bir işgücü göçü yaşanmaya başlamıştır. Bu göç dalgasından Türkiye de genç işgücü nüfusunun önemli bir kısmını Avrupa ülkelerine göndererek etkilenmiştir. Avrupa ülkelerine çalışmak üzere giden Türk işçiler sahip oldukları sosyal ve kültürel farklılıklar nedeniyle yaşadıkları toplumla bütünleşmede güçlüklerle karşılaşmışlardır. Ayrıca son yirmi yılda Avrupa ülkelerinde yabancı işgücüne talebin azalmaya başlaması ile birlikte Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkler gelecekle ilgili ilişkili belirsizlikler yaşamaya başlamışlardır. Bu makale 2000 yılında Almanya'nın Tübingen kentinde yaşayan Türk işçi aileleri üzerine yapılan bir araştırmanın sonuçlarına dayanmaktadır. Araştırma özellikle Türk işçi ailelerinin çalışma ve çalışma dışı sosyal yaşamlarında barınma, çocukların okul eğitimi ve yaşadıkları topluma uyum sağlama konularında karşılaştıkları güçlükler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Araştırmada ayrıca Alman devletinin yabancılara Almanya'daki yaşama uyumları konusuna ilişkin uygulamaları ile Türk işçi ailelerinin Türkiye'ye geri dönüş eğilimleri ele alınmaktadır. Araştırmanın bulguları, Almanya'da yaşadıkları sorunlara rağmen göçmen Türklerin memleketlerine kesin dönüş yapma konusunda belirsizlikler yaşadıklarını, bunun da en önemli nedeninin onları memleketlerinde bekleyen istikrarsız ve belirsiz yaşam koşulları olduğu görüşünü desteklemektedir.

Anahtar Sözcükler: Göç, Dış Göç, Kültürel Bütünleşme, Kültürel Çatışma, Getto.

* Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

** Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

**AN EXAMINATION OF SOCIAL AND EDUCATIONAL
DIFFICULTIES OF TURKISH FAMILIES IN GERMANY:
THE CASE OF TUBINGEN**

ABSTRACT

The shortages of labor that Europe faced after the Second World War paved the way to a rapid increase in demand for labor from less developed countries to advanced industrialized countries of Europe. Turkey was one of those countries, which has sent a significant part of its young labor force to European countries. Social and cultural differences of the Turkish immigrants made them very difficult to integrate into societies they migrated to. In addition, with the decline of European countries' demand for foreign labor in the last two decades, Turkish immigrants began to experience uncertainty about their future prospects. This study is based on a fieldwork conducted in the city of Tübingen in Germany in 2000. It focuses on the difficulties that Turkish families have experienced in and outside work, such as housing, their children's education and integration to the society they live in. The paper also tries to examine the measures and integration policies that Germany has pursued to reduce disintegration problems of immigrants and finally examines the Turkish immigrants' willingness to return to Turkey. The findings of this study support the fact that despite the problems they have experienced in the host country, Turkish immigrants' willingness to go back home has been surrounded by social and economic uncertainty and lack of prospect in Turkey.

Key Words: Migration, External Migration, Cultural Integration, Cultural Conflict, Getto.

GİRİŞ

1. Türkiye'de Dış Göç Olgusu

Türkiye gibi hızlı gelişen ve değişen ülkelerde nüfus hareketliliği sonucu oluşan göç olgusu, sosyal, kültürel, ekonomik gibi değişik boyutları ile sosyal bilimciler için her zaman önemli bir araştırma konusu olmuştur. Cumhuriyet tarihi boyunca sosyal bilimciler, başta göç olgusunun nedenleri ve sonuçları olmak üzere göçle değişme, gelişme, kalkınma, kentleşme ve ekonomi arasındaki ilişkiler, göçün sosyal değişme, aile, kadın, eğitim, sağlık üzerine etkileri gibi değişik sosyolojik boyutları üzerinde durmuşlardır. Öyle ki, konuyla ilgili olarak yapılan diğer çalışmalarda belirtildiği gibi "75 yıllık Cumhuriyet tarihi, iç ve dış göçlerin tarihi olarak da yazılabilir" (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 249). Bu nedenle Türkiye'de 1996 yılında Sosyoloji Derneği tarafından düzenlenen III. Ulusal Sosyoloji Kongresi de göç olgusuna ayrılmıştır (Sosyoloji Derneği, 1996).

Sosyal bilimcilerin göç hareketlerini en genel anlamda iç göç (ülke sınırları içindeki nüfus hareketleri) ve dış göç (ülkeler arası nüfus hareketleri) olmak üzere iki boyutta ele almaları adettendir. Türkiye'de dış göç hareketlerinin tarihi Cumhuriyet tarihi ile yaşıt, nedenleri de çeşitli olmakla birlikte, özellikle 1960'lı yıllarda Türkiye'den yurtdışına yönelik göçün daha çok ekonomik kaynaklı olduğu kabul edilir. Türkiye'nin özellikle kırsal bölgeleri bu göç dalgasından etkilenmiş ve kırsal bölgelerde göç kaynaklı aile parçalanmaları uzun süre güncelliğini korumuştur. Türkiye'de 1960'larla başlayan dış göç hareketlerinin en önemli ekonomik nedenleri arasında ülke nüfusunun hızlı artış göstermesi, miras nedeniyle parçalanmış arazilerin işlenecek büyüklükte olmaması, tarıma yönelik teknolojik gelişmelerin insan gücüne olan gereksinimi azaltması ve bireylerin sağlık sigortası ve emeklilik gibi sosyal güvence sağlayacak bir iş yerinde çalışma eğilimlerinin artması gibi bir çok neden sıralanabilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin 1962 ve 1967'de uyguladığı ilk beş yıllık kalkınma planında dış göç hareketini "işgücü ihracaatı" olarak "işsizliği azaltma ve işçi dövizini akışı sağlama bağlamında gelişme politikalarından birisi olarak" ele aldığı da bilinmektedir (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 254-255).

Türkiye'den başta Batı Almanya olmak üzere Avrupa'ya göçün, göç alan ülkeler açısından en önemli nedenlerinden birisi ise özellikle İkinci Dünya Savaşı ertesinde Avrupa ülkelerinin sanayi alanında kaydettikleri gelişmeler sonucunda büyük bir işgücü gereksinimine ihtiyaç duymalarına karşın sahip oldukları yerli işgücü potansiyelinin bu ihtiyacı karşılayamamasıdır. Ekonomik büyüme ve gelişme hızının süreklilik göstermesi sonucunda ortaya çıkan işgücü açığının yanı sıra, II. Dünya Savaşı'nda genç nüfusun önem-

li bir kısmının kaybedilmiş olması, nüfus artış hızının düşük olması ve ayrıca çalışma süresinin kısaltılması gibi durumlar söz konusu ülkelerin yabancı işgücüne gereksinimini arttırmıştır. Bu çerçevede II. Dünya Savaşı sonrasında çeşitli ülkelere, başta Almanya olmak üzere Kuzey ve Batı Avrupa'ya işgücü göçü başlamıştır.

Türk işçilerinin dış göç süreci ise, 1961 yılında Türk ve Alman hükümetleri arasında yapılan işgücü göçü anlaşması ile birlikte başlamıştır. Bu anlaşmayı yabancı iş gücüne gereksinim duyan Avusturya, Hollanda, Belçika, Fransa, İsveç, Danimarka, Norveç gibi ülkeler ile yapılan anlaşmalar izlemiştir. Türkiye'de 1960'larla başlayan dış göç süreci 1970'lere kadar hızlı bir ivme kazanmış, ancak Avrupa'da 1973'de yaşanan petrol krizi ve onu takip eden ekonomik bunalımlar ile birlikte yurt dışına işçi göçü duraklamaya başlamıştır. Konuyla ilgili araştırmalarda yurt dışına işçi göçünün özellikle 1973'e kadar hızlı bir yükselme trendi gösterdiğini ve yurt dışına gönderilen işçilerin % 79.5 gibi büyük bir çoğunluğunun çıkışlarının 1973 ve önceki dönemlere ait olduğunu, 1973'den sonra ise yurt dışına işçi göçünün yavaşladığını ortaya koymaktadır (Sencer, 1983: 1180). Günümüzde ise işçi alımı durma noktasına gelmiştir. Örneğin, 2001 yılında Türkiye'den Almanya'ya resmi kanallarla gönderilen işçi sayısı yalnızca 2.437'dir (<http://www.calisma.gov.tr>)

Nisan 2002 verilerine göre, Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türk sayısı 3 milyon, işçi statüsünde bulunanların sayısı bir milyon civarındadır. 217.249 Türk ise işsizdir. 2001 yılının sonunda Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan bu Türk nüfusun en büyük kısmını da 2 milyon civarında bir sayı ile Almanya'da yaşayan Türkler oluşturmaktadır. Almanya'daki bu Türk nüfus, aynı zamanda söz konusu ülkede yaşayan yabancı nüfusun % 27.4'ünü teşkil etmektedir (Die Beauftragte der Bundesregierung für Ausländer-fragen, 2002: 7). Bu ülkede 713.775 Türk işçi statüsünde, 159.823 Türk ise işsiz görünmektedir. Bu rakam Almanya'daki genel işsizlik çerçevesinde % 20.7 lik bir oran oluşturmaktadır (<http://www.calisma.gov.tr>).

2. Araştırma Evreni ve Örneklem Grubu

Bu araştırma Almanya'nın Tübingen kentine göç edip yerleşmiş Türk ailelerin yabancı bir kültür ortamına uyum sağlama ile ilgili karşılaştıkları güçlükleri ve bu güçlüklerin başta Türk çocuklarının temel eğitim sorunları olmak üzere, aile yapıları üzerindeki etkilerini konu edinmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi günümüzde, Almanya'da 2 milyon civarında Türk vatandaşının yaşadığı bilinmektedir. Araştırmanın evrenini ve örneklem grubunu Almanya'nın Baden-Württemberg eyaletine bağlı olan

*Almanya'da Yaşayan Türk İşçi Ailelerinin Sosyal ve Eğitsel Sorunları
Üzerine Bir İnceleme: Tübingen Örneği*

Tübingen kent merkezine çeşitli tarihlerde dış göç yolu ile çalışmaya gelen ve şu anda söz konusu şehirde yaşayan bir grup Türk işçi ailesi oluşturmaktadır.

Araştırmanın yapıldığı Tübingen 85.068 nüfuslu bir üniversite kentidir. Kentin yakın çevresinde Mercedes ve Bosch gibi önemli firmaların yer aldığı gelişmiş sanayi bölgeleri bulunmaktadır. Üniversite ve sanayi kenti olarak bilinen Tübingen'de toplam 9.744 yabancı işçi yaşamaktadır. Bu sayının en büyük bölümünü 1.461 ile Türk asıllı işçiler, 1.054 ile İtalyan asıllı işçiler, 732 ile de Yugoslav asıllı işçiler oluşturmaktadır.

Araştırmanın örnekleme tesadüfi örnekleme tekniği ile seçilmiştir. Araştırmanın örnekleme grubu daha çok kent merkezinde ve merkez çevrede yaşayan Türk ailelerden oluşmuştur. Araştırma kapsamına giren Türk ailelerin adreslerine Tübingen'de bulunan Türk Dernekleri ve uzun süreden beri söz konusu bölgede görev yapan Türk öğretmenleri aracılığı ile ulaşılmıştır. Görüşmeler ailelerin evlerinde gerçekleştirilmiştir. Açık ve kapalı uçlu sorulardan oluşan soru formları, görüşmelere katılan ailelerin evlerine önceden bırakılmış ve bir süre sonra, ailelerle birlikte belirlenen bir tarihte tekrar evlere gidilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çocuklara ilişkin bilgiler de, ebeveynlerden değil bizzat çocukların kendilerinden alınmıştır. Üç ayda gerçekleştirilen anket ve görüşmelere ek olarak yerinde gözlem tekniği de kullanılmıştır.

Görüşmeler aile reisleri erkek ve kadınlar ile yapılmıştır. Görüşmelere 62'si erkek, 24'ü kadın olmak üzere 86 Türk aile reisi katılmıştır. Araştırmaya katılanların çoğunluğunu % 48 ile 55 yaş ve üstünde olanlar oluşturmaktadır. Araştırmaya katılanların % 32'sinin ise 40-54 yaş arasında oldukları, % 20'sinin ise 25-39 yaş arasında oldukları tespit edilmiştir.

Görüşmelere katılanların % 69'u evli, % 12'si dul, % 19'u boşanmıştır. Erkeklerin % 45'i belirli bir işyerinde çalışırken % 42'si emekli, % 13'ü ise işsizdir. Tübingen civarında Mercedes gibi büyük endüstri kuruluşları ile tekstil firmalarının yer alması nedeniyle çalışanların % 76'sı endüstri sektöründe, % 24'ü ise hizmet sektöründe çalışmaktadır. Bu durum kadınlarda farklılık göstermektedir. Görüşmelere katılan kadınların % 31'i dışarıda ücretli çalışırken, % 52'sinin emekli, % 17'sinin ise işsiz olduğu tespit edilmiştir. Ücretli çalışan kadınların % 62'si hizmet sektöründe, % 38'i ise endüstri sektöründe çalıştığını belirtmiştir.

Görüşmelere katılanların ağırlıklı olarak Türkiye'nin İç Anadolu (% 36), Karadeniz (% 18), Ege (% 16) bölgelerinden geldikleri ve % 56'sının göç etmeden önce Türkiye'de herhangi bir iş sahibi olmadığı tespit edilmiş-

tir. Görüşmelere katılanların tümü okur-yazardır. Eğitim düzeyleri açısından ise görüşmelere katılanların büyük çoğunluğunun % 45 ile ilkokul, % 21 ile ortaokul, % 32 ile lise ve dengi okul, % 2 ile de yüksek okul mezunu olduğu saptanmıştır.

Almanya'nın Tübingen kentinde yapılan bu araştırmada görüşmelere katılan 86 Türk ailesinin Almanya'ya en yoğun olarak geldikleri dönemin % 55'lik oranla 1960 ve 1970 yılları arasında olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan Türklerin % 24'ü 1970-1980 arasında, % 13'ü ise 1980-1990 arasında Almanya'ya göç etmiştir. 1990 ve sonrasında gelenlerin oranı % 8'dir.

3. Araştırmanın Bulguları

Farklı dönemlerde Türkiye'nin değişik bölgelerinin kırsal ve kentsel alanlarından Almanya'nın Tübingen kentine göç eden Türkler üzerine yapılan bu alan araştırmasının bulguları dış göçün Türk işçi ailelerinin yaşamları üzerinde önemli etkiler yarattığını ve Türk işçi ailelerinin farklı kültürel değerlerden ve normlardan kaynaklanan önemli uyum güçlükleri ile karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Araştırma bulguları Türk işçi ailelerinin uyum güçlüğü en yoğun olarak kente yerleşmede yeterli donanımına sahip konut bulma, iş bulma, yabancı dil öğrenme, çocukların okul eğitimi ve yabancı düşmanlığı gibi konularda yaşadıklarını ortaya koymuştur.

Görüşmelere katılanların % 78'i iş bulma, % 97'si Almanca öğrenme ve konuşma, % 98'i çocuklarının temel eğitimi, % 70'i ise yabancı düşmanlığı gibi konularda sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Görüşmelere katılanların bir bölümü iş bulma konusunda, dil öğrenme ve konuşmada ve çocuklarının temel eğitimi gibi alanlarda yaşadıkları zorlukları ve karşılaştıkları güçlükleri şu şekilde dile getirmişlerdir:

...Almanya'ya ilk geldiğimde, 1972'de bir işim yoktu. Aylarca iş aradım, Almanca bilmediğim için hep Türklerden yardım istemek zorunda kaldım. Dil bilmediğim için çok sıkıntı yaşadım. En sonunda bizim memleketten biri vasıtasıyla, aylar sonra bir fabrikada iş bulabildim.

Evlenerek İstanbul'dan buraya geldiğimde iş bulma konusunda büyük sorun yaşadım. 80'lerde benim Türkiye'de küçük bir işletmem vardı ama iyi kazanıyordum. Buraya gelince bunalmaya başladım, bana önceden tornacılık ya da marangozluk gi-

*Almanya'da Yaşayan Türk İşçi Ailelerinin Sosyal ve Eğitsel Sorunları
Üzerine Bir İnceleme: Tübingen Örneği*

bi bir meslek öğrenmemiş olduğum için hep kötü, ağır ve ücreti düşük işler verdiler...

...Yıllarca, tam 12 yıl fabrikanın işçi yurdunda kaldım. Bir odada altı kişi kalıyorduk, mutfak yoktu, onun yerine küçük bir ocakta yemek yaptık, hep birlikte yedik. Her katta ortak bir tuvalet vardı. Banyo yoktu, hafta sonları tencere ve çaydanlıklarla su ısıtarak leğende sırayla banyo yapabiliyorduk. O dönemde yemedik, içmedik, hep para biriktirdik. Bu paralarla da memlekette değil, İstanbul'da iki daire alabildik. Şimdi orada çocuklarım oturuyor, biz de gidince kalıyoruz.

Almanya'ya geldikten tam 12 yıl sonra eşimi ve çocuklarımdan ikisini yanıma alabildim. Onlar gelmeden önce şehirden çok uzakta küçük bir ev kiraladım. Ev ararken Almanlar Türk olduğumuz için bize ev vermek istemediler. Çocuk istemediler, çok yüksek kira istediler. Bugün hala kiradayız ve maaşımızın çoğu kiraya gidiyor...

... Ben ilkokulu bitirdikten sonra okumadım... Burada çocuklar okula gidince çok zorluk çektik. Ne çocuklar ne de biz Almanca bilmediğimiz için ilk yıllarda okulda çocuklara yardım edemedik. Buradaki Türk öğretmenlerden yardım istedik, onlar da bizim gibi Almancayı bilmedikleri için bize her zaman yol gösteremediler...

Araştırma bulguları ayrıca Türk işçi ailelerinin bu tür sorunlarla başa çıkmada ve çeşitli gereksinimlerini karşılamada daha çok ne tür mekanizmalar kullandıklarını da göstermektedir. Görüşmelerde Türk işçilere Türk ve Alman resmi kurumların uyguladıkları uyum politikalarının uyum sürecinde yaşanan güçlükleri gidermeye ne derece cevap verebildiği de sorulmuştur.

Görüşmelere katılanlar uyum sürecine yönelik soruları açıklıkla yanıtlayamamıştır. Bunun nedeni olarak, bugüne kadar yürütülen uyum politikaları hakkında yeterli düzeyde bilgilendirilmediklerini, bu konuda hiçbir kurum tarafından kendi görüşlerinin alınmadığını, Türk konsolosluklarında da kendileriyle genelde ilgilenilmediğini, hatta herhangi bir iş nedeniyle konsolosluklara gitmeleri gerektiğinde de kendilerine iyi davranılmadığını, yeni uygulamalara yönelik bilgi aktarımının ve yorumunun daha çok kendi aralarında ve derneklerde gerçekleştirildiğini öne sürmüşlerdir.

Araştırma bulguları bunun yanı sıra, göç sonrası yeni ülkede Türk ailelerin geleneksel değerlerini, ritüellerini ve yaşam biçimlerini ne ölçüde sürdürdüğünü, başlangıçta göçmen işçi statüsüyle başlayan bu yolculuğu Türk

işçi ailelerinin, göç edilen ülkede yerleşme veya yurda geri dönme açısından, nasıl sonuçlandırma eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır.

Görüşmelere katılanlardan birinci kuşağa ait olanlar, geleneksel kültürlerine ve inançlarına dayalı etkinliklerini ve yaşam biçimlerini Almanya’da da sürdürme eğiliminde olmakla birlikte söz konusu etkinlikleri çevre koşulları çerçevesinde sınırlı olarak gerçekleştirebildiklerini belirtmişlerdir. Görüşmelere katılanlardan bir bölümü bu konuda karşılaştıkları güçlükleri memleketlerine kesin dönüş yapma nedenlerinden biri olarak da dile getirmişlerdir.

İkinci kuşağa ait olanların bu konudaki görüşleri ise farklılık göstermektedir. Almanya’da doğmuş ve Almanya’da eğitim görmüş olan ikinci kuşak Türkler göç edilen ülkede ev dışında farklı bir sosyalleşme sürecine tabi olduklarından geleneklerini anne ve babalarından kendilerine aktarıldığı düzeyde sürdürmeye çalışmaktadırlar. Ancak yaşadıkları ülkenin toplumuna uyum sağlama sürecine bağlı olarak ikinci kuşağın yaşam biçiminde, özellikle giyim-kuşam ve tüketim alışkanlıklarında değişimler olduğu gözlenmiştir. Birinci kuşak daha çok tasarrufa yönelik bir eğilim gösterirken ikinci kuşağın yerli gruplara paralel tüketim alışkanlıklarına sahip olduğu, Alman toplumunda var olan yerleşik kültürel etkinliklerden ve yaşam biçimlerinden de etkilendiği gözlemlenmiştir.

4. Dış Göç Sürecinde Yer Alan Türk Aile Yapısı ve Değişimi

Batı Avrupa ülkelerine yönelik işgücü göçüne katılan Türkiye kökenli nüfus Türkiye’nin değişik coğrafi bölgelerinin kırsal ve kentsel alanlarından gelmektedir. Bu da, doğal olarak, bu nüfusun birbirinden farklılıklar gösteren aile yapılarına sahip oldukları anlamına gelmektedir. Bu konuda yapılan bir araştırma Türkiye’nin özellikle gelişmekte olan Batı bölgelerinden ve kentlerden göç eden Türk nüfus arasında herhangi bir mesleğe sahip olma oranının kırsal bölgelerden gelenlere oranla daha yüksek olduğunu tespit etmiştir (Six-Balkanhofen, 1999: 8). Aynı çalışmada, kırsal kökenden gelen Türk nüfusun genel olarak mesleki nitelikten yoksun olmasının yanı sıra, ailedeki çocuk sayısının da daha çok olduğu ileri sürülmektedir.

Benzer şekilde Almanya’nın Tübingen kentinde yapılan araştırmaya katılan Türklerin de Türkiye’nin değişik coğrafi bölgelerinin kırsal ve kentsel ortamlarından geldiği ve % 56’sının Almanya’ya gelmeden önce herhangi bir iş sahibi olmadığı saptanmıştır. Görüşmelere katılanlardan, özellikle, kentlerden (% 37) gelenlere oranla, kırsal kesimlerden (% 63) gelenlerin önemli bir çoğunluğunun Almanya’ya göç etmeden önce tarımla uğraşmış veya hayvan bakıcılığı yapmış, belirli bir alanda meslek eğitimi almamış ya

*Almanya'da Yaşayan Türk İşçi Ailelerinin Sosyal ve Eğitsel Sorunları
Üzerine Bir İnceleme: Tübingen Örneği*

da belirli bir meslek öğrenmemiş olması nedeniyle mesleki niteliklerden önemli ölçüde yoksun oldukları dikkat çekmiştir.

Bununla birlikte, Türkiye'nin farklı yerlerinden gelerek yurtdışına iş-gücü göçü kervanına katılan bu Türklerin sosyal, sınıfsal kökenleri ne olursa olsun göç sonrasında ırk, milliyet, etnik köken, din, inanç, geleneksel değerler gibi sosyo-kültürel faktörler açısından yaşadıkları yeni topluma, değişik derecelerde de olsa, uyum güçlüğü çektikleri ortaya çıkmıştır. Görüşmelere katılan Türklerin % 97 ile önemli bir kısmı, ilk dönemlerde Almanya'da sürekli kalma eğilimi taşımadıklarını, daha çok belirli bir sermaye birikimi yaparak yurda dönüp iş kurma eğilimi ile geldiklerini, bundan dolayı da ilk dönemlerde ailelerini yanlarına almadıklarını belirtmişlerdir.

Ancak çalışma sürelerinin giderek uzaması nedeniyle ailelerini de yanlarına almaya başlayan Türk işçiler zamanla Almanya'ya yerleşme düşüncesini de geliştirmeye başlamışlardır. Nitekim araştırma bulguları görüşmelere katılan aile reislerinin % 50'sinin, çocuklarının ise % 86'sının Almanya'da sürekli olarak yerleşme eğilimi taşıdıklarını göstermektedir.

Görüşmelere katılanların bir bölümü bu konu hakkındaki görüşlerini şöyle dile getirmişlerdir:

... Çocukların üçü burada dünyaya geldi, diğer ikisi de ilkokul ve ortaokul dönemlerinde. Şimdi okula gidenler var, burada çalışmaya başlayanlar var. Türkiye'ye gittiğimizde burayı çok arıyorlar. Oradaki trafik düzensizliği, hastanelerin durumu, üniversiteye giriş sınavı ve pahalılık hepimizi üzüyor ve düşündürüyor. O zaman ne yazık ki burası daha çekici geliyor...

... Almanya'da Aldi'den 100 Markla ailemizin en az bir haftalık mutfak alışverişini yapabiliyoruz. Türkiye'de 100 Mark bozdurunca hemen bitiyor. Bu para bizi Türkiye'de birkaç gün ancak idare ediyor. Artık çoluk çocuk hepimiz geri dönersek ne yaparız, paramız yeter mi, diye düşünmeye başladık...

... Çocuklar Türkiye'ye dönerlerse iş bulamayacaklarına inanıyorlar. Orada akrabalarımız tanıdık olmadan, torpilsiz bir fabrikaya girmek zor diyorlar. İşsizlik çocuklarımızın gözünü korkutan en önemli konu tabii...

Araştırmaya katılanların % 97'si, ilk dönemlerde Almanya'da sürekli kalma eğilimi taşımadıklarından, donanımlı konut aramaya gereksinim duymadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak daha sonra memleketlerinde bıraktıkları eşlerini ve çocuklarını da yanlarına almaya başlayınca konut sorununun baş

gösterdiğini dile getirmişlerdir. Belirli nedenlerden dolayı da ilk dönemlerde yeterli donanımına sahip olmayan konutlarda ve yerleşim bölgelerinde oturduklarını belirtmişlerdir.

Türk aileler göç sonrasında Almanya’da, genellikle, Almanların yaşadıkları yerlerden kısmen yalıtılmış, Almandan ziyade Türkçenin konuşulduğu ve gettolaşma¹ olarak bilinen bir ikamet biçimini seçmiş, Türk dükkanlarının, Türk kültür merkezlerinin ve pazarlarının dolayısıyla Türk asıllıların yoğun olduğu semtlerdeki konutlarda kiracı olarak yaşamayı tercih etmişlerdir. Bu araştırmada da görüşmelere katılanların % 61’inin Türklerin yoğun olduğu semtlerde yaşadıkları, % 56’sının herhangi bir Almanca dil kursuna gitmeden Almanya’da yaşamını sürdürdüğü ve hemen hepsinin evlerinde kendi anadillerini konuştukları tespit edilmiştir.

Türklerin daha çok, Türkçenin konuşulduğu gettolarda bir arada yaşamayı tercih etmelerinin nedenleri arasında kuşkusuz eğitim düzeylerinin genelde düşük olması, buldukları ülkenin dilini yeterince konuşamamaları, din, inanç, gelenek-görenek gibi kültürel farklılıklardan dolayı yerli halkla anlamlı bir sosyal etkileşime girememeleri ve içinde yaşadıkları topluma kendilerini yeterince ait hissedememeleri gibi faktörler yer almaktadır. Ayrıca Alman halkında görel olarak var olduğuna inandıkları yabancı düşmanlığı, memleket özlemi ve en önemlisi de göçe uyum sürecinde karşılaştıkları güçlükleri kendi grupları içinde kalarak dayanışma yoluyla hafifletmeye çalışmaları gibi daha çok sosyo-kültürel kökenli faktörler de nedenler arasında yer almaktadır. Nitekim görüşmelere katılanların % 57’si yabancı oldukları için konut bulma konusunda güçlük yaşadıklarını ve Almanların bu konuda yabancılara karşı olumsuz tutumlar geliştirdiklerini, barınma, konut bulma, iş bulma gibi konularda daha çok Türklerden yardım aldıklarını ifade etmişlerdir.

Bu güçlükler Türk ailelerin Almanya’ya yerleşme veya Türkiye’ye dönme eğilimlerinde belirsizlikler yaratmaktadır. Bu nedenle görüşmelere katılanların % 50’sinin Almanya’ya yerleşme eğilimi taşıdıklarını belirtmeleri, öte yandan % 81’inin ise memlekete geri dönüş yaptıkları takdirde Türkiye’de kendilerine ait bir eve sahip olduklarını belirtmeleri Türk ailelerin Almanya’daki gelecekleri hakkında duydukları kaygıyı ortaya koymaktadır.

¹ Getto kavramı bu çalışmada içinde bulunduğu toplumda yabancı bir gruba ait olanların söz konusu gruba ait olanlarla aynı bölgede ikamet etmeyi tercih etmesi sonucunda ortaya çıkan özgün bir yerleşim ortamı anlamında kullanılmıştır.

*Almanya'da Yaşayan Türk İşçi Ailelerinin Sosyal ve Eğitsel Sorunları
Üzerine Bir İnceleme: Tübingen Örneği*

Yabancı kültürle bütünleşme ve bu kültürün değerlerini ve davranış kaplılarını öğrenme ve kullanma ile ilgili olarak sorulan sorulara ise görüşmelere katılanların % 70'i Türklerin Alman toplumunun dışında yer aldığını veya Alman toplumundan dışlandıklarını düşündüklerini, % 86'sı da Almanya'da büyük ölçüde kendi geleneksel kültürlerine uygun bir şekilde yaşamaya devam ettiklerini, Türk geleneklerini ve değerlerini de önemli ölçülerde sürdürdüklerini belirtmişlerdir.

Öte yandan Türk aileler göçtükleri ülkede daha çok kendi kültürel değerlerine ve geleneklerine uygun bir yaşam sürdürmekle birlikte, göçe uyum süreci çerçevesinde aile yapıları, özellikle sosyo-kültürel açılardan, belirli değişimlere uğramışlardır. Araştırma bulguları göç sonrasında Türk aile yapılarında görülen en önemli değişimlerin aile içi ilişkilerde, aile içi rol dağılımında, geleneksel değerlerde ve yaşam biçimlerinde olduğunu göstermiştir. Bu değişimi etkileyen en önemli faktörlerin başında şüphesiz göç sonrasında çalışarak aile bütçesine katkıda bulunan kadınların sayısının giderek artması ile Almanya'da doğan, eğitim gören ve dolayısıyla farklı bir sosyalleşme (toplumun norm ve değerlerini içselleştirme) sürecine tabi olan ikinci-üçüncü kuşak Türkler gelmektedir. Göç sonrasında çalışarak aile bütçesine katkıda bulunan çocuklu-çocuksuz Türk kadınların sayısının giderek artması ile birlikte, göç öncesinde aile reisi olarak algılanan baba, aile içindeki gücünü ve otoritesini anne veya eş ile paylaşmaya başlamış ve kadınlar aile yapısı içerisinde daha etkin bir duruma gelmişlerdir.

Araştırma bulguları da görüşmelere katılan Türk ailelerinde kadınların % 46 ile ailedeki karar alma sürecine katıldıklarını göstermektedir. Bu durum daha çok, genç yaş grubunda belirginleşmektedir. Görüşmelere katılanların bir bölümü konuya ilişkin görüşlerini şöyle dile getirmişlerdir:

... Burada birlikte çalışıp birlikte evimizle ve çocuklarımızla ilgileniyoruz. Büyükerimiz annelerimize veya ablalarımıza fazla söz hakkı tanımazlardı. Artık ailemizde bir şeyler değişmek zorunda. Ben eşimin bir kadın olarak hep yanımda olmasından, bize maddi manevi destek vermesinden çok memnunum. Onu küçük ve değersiz görürsem yanlış yapmış olurum...

... Benimle eşimin arasında dayanışma hep olmuştur. Burada zaman zaman yabancı olduğumuz için çok sorun yaşıyoruz. Bu durumlarda bir elin nesi var iki elin sesi var derler ya, işte biz de birlikte zorlukların altından kalkmak için çalışıyoruz...

... Eşim benim kararlarım saygı duyar, pek karışmak istemez ama ben yine de onun özellikle çocuklarla ilgili konularda ne düşündüğünü sorar, ona göre karar veririm...

Bunun yanı sıra ev dışında farklı bir sosyalleşme sürecine tabi olan çocukların ise yaşadıkları ülkenin dili ve kültürel yapısı ile daha çabuk kaynaştıkları ve daha az uyum güçlüğü çekmelerinden dolayı değişime daha çabuk ayak uydurabildikleri tespit edilmiştir. Bu nedenle Almanya’da doğan ikinci-üçüncü kuşaklarla birlikte Türk ailelerin yaşam biçimlerinde önemli değişimler baş göstermiştir. Görüşmelere katılan ve önemli bir kısmı (% 38’i) ikinci-üçüncü kuşaktan oluşan Türk ailelerin % 90’ı banyolu, % 80’i kaloriferli, % 82’si de ayrı tuvaleti olan, mobilya ve elektrikli ev eşyası açısından da daha teşekküllü ve donanımlı konutlarda, daha rahat ve daha konforlu bir yaşam sürdürmeyi tercih ettikleri, çocukların eğitim-öğretimine ve okul başarılarına daha çok önem verdikleri, Türkçenin yanı sıra Almancaya da önem vermeye başladıkları, tüketim alışkanlıklarında, giyim-kuşamlarında ve yaşamsal beklentilerinde de görece bir yükselme olduğu belirlenmiştir. Örneğin, görüşmelere katılan bazı aileler konuya ilişkin görüşlerini şöyle dile getirmişlerdir:

... Almanya’ya ilk geldiğimiz yıllarda her şey bugünkünden çok farklıydı. Biz birkaç sene çalışıp para biriktirecek sonra da memlekete dönüp orada bir iş kuracaktık. Onun için çocukları bile getirmedik yanımızda. Hep çalıştık, ağır, vardiyalı demedik, üstümüze başımıza fazla bir şey almadan, memleketten getirdiğimiz kışlık baklalarla, bulgurla karnımızı doyurarak biriktirdik...

... Biz yaban ellerde çok çile çektik. Para biriktirelim, dönünce memlekette rahata kavuşalım diye her bulduğumuz işte gece gündüz demeden ağır, ucuz işlerde çalıştık, çok yıprandık. Onun için şimdi çocuklarımıza hep söylerim. Okula gidin, güzel okuyun, bizim durumumuza siz de ileride düşmeyin diye...

... Çocuklar burada okusun, iyi meslek sahibi olsunlar diye Almanya’da kalmaya karar verdik. Yoksa memlekete geri dönecektik. Ev aldık, içini döşedik. Ama her şeyimiz çocuklarımız için feda olsun. Onlar büyüyünce iyi yaşasınlar, bizim için önemli tek konu bu...

5. Alman Devletinin Uyum Sorununa İlişkin Uygulamaları

İlk yıllarda Alman devleti tarafından “konuk işçi” olarak algılanan yabancı işçi sayısının sürekli artış göstermesi, zaman içerisinde Almanya için

*Almanya'da Yaşayan Türk İşçi Ailelerinin Sosyal ve Eğitsel Sorunları
Üzerine Bir İnceleme: Tübingen Örneği*

bir toplumsal soruna dönüşmeye başlamıştır. Nitekim işgücü göçü ile Almanya'ya göç eden yabancılar kültür şoku, kültür çatışması, izolasyon ve yabancı düşmanlığı gibi göç sonrası yaşanan ve yaygın olarak bilinen sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu da Alman toplumunda bir kültürel bütünleşememe ve kültürel çatışma sorunu yaratmış ve sonunda yabancıların Alman toplumuna uyum sağlama sorunu önemli bir gündem maddesi olarak Alman hükümetlerinin programına girmiştir.

Son yıllarda Alman devletinin yürüttüğü uyum politikasının temelini Almanya'da Yabancılar Dairesinin üzerinde önemle durduğu iki önemli noktanın oluşturduğu ileri sürülmektedir: birincisi, Alman dilinin iyi düzeyde kullanılması, ikincisi ise Alman anayasasının kurallarına uyulması (Geiss, 1999: 7). Bu açıdan bakıldığında, Alman devletinin uyum sağlama sürecini öncelikle bu sürece katılması beklenen yerli ve yabancı gruplara yönelik yaptırım gücü olan yasal düzenlemelerle ele almaya çalıştığı gözlemlenebilir. Bunun en önemli nedenlerinden biri uyum süreci çerçevesinde yerli ve yabancı gruplar arasında sıkça yaşanan ve Alman devletini güç durumda bırakan gerginlikler ve çatışmalardır. Müslümanların yaşadığı yerlerde müezzinlerin hoparlör ile ezan okuması veya devlet okullarında görev yapan bazı yabancı kadın öğretmenlerin başını örtmesi gibi kültürel farklılıklar ile Almanya'daki işsizlik sorununun faturasını, istihdam olanaklarını kullandıkları gerekçesiyle yabancılara çıkararak yerleşik önyargılar, gibi faktörler yerli gruplar arasında yabancı düşmanlığını körüklemektedir (Geniş bilgi için bkz. Doyuran, 1990; Die Ausländerbeauftragte des Senats Verein zur Förderung der beruflichen Bildung E.V., 2001: 33-45).

Son yıllarda Almanya'da, İsviçre'de ve Avusturya'da yaşayan yabancı işçilerin oturdukları bölgelerde yerli grupların yabancı düşmanlığı eğilimini irdeleyen araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar, söz konusu ülkelerde yerli grubun yabancılara karşı olumsuz tutum geliştirmelerinde özellikle gelir seviyesinin ve sosyo-kültürel nedenlerin önemli rol oynadığını göstermiştir. Eğitim düzeyinin yüksek ve üst gelir grubunun yoğun olduğu bölgelerde yabancı düşmanlığından söz edilmezken, alt gelir grubunda bulunan yerli grubun ikamet ettiği yerleşim bölgelerinde yabancılara karşı önyargılı tutumların olduğu gözlenmiştir (Institut für Stadt-und Regionalforschung der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1999:12). Almanya'da yakın geçmişte yapılan bir araştırma da yerli halkın yabancılara karşı beslediği önyargılara dikkat çekilmektedir (Bade, 2000: 8). Yerli halkın yabancılara karşı gösterdiği önyargılı tutumların arkasında yine işsizlik ve kültürel kimlik çatışması olduğu gözlenmiştir.

Toplumsal bir süreç olan uyum sürecinin sadece yasalar ile düzenlenemeyeceğini ve uyum sürecine ilişkin kuralların eyaletler tarafından belirlenmesi gerektiğini öne süren Bavvya Eyaleti bugün aşağıda belirtilen konular çerçevesinde bir uyum programını desteklemektedir (<http://www.uni-konstanz.de/FUF/ueberfak/fzaa/ger.../grunwald.html>):

- Yabancıların Alman toplumundan dışlanmasının önlenmesine yönelik bir yasanın çıkarılması.
- Yabancılar uyum sağlamalarını kolaylaştıracak genel hakların verilmesi.

Bu çerçevede yabancı çocukların temel eğitim süreci başlamadan Alman toplumunda yaşaması gerektiği görüşünden hareket edilerek Almanya'ya sonradan getirilen aile bireylerinin yaşlarının aşağı çekilmesi ve Almanca dilbilgisine sahip olmaları koşuluna yer verilmektedir. Amerika'dan ve Fransa'dan örnek alınan bu uygulamaların temelinde özellikle anneleri ve babaları Almanca bilen yabancı işçi çocuklarının Alman dilini daha kolay öğrenebileceği ve Alman toplumuna daha çabuk uyum sağlayabileceği görüşü yatmaktadır.

Bu uyum programı ayrıca “dil” bağlamında uyum sürecinin iyileştirilmesi kapsamında belirli gruplara yönelik özgün dil eğitimi programlarının artırılmasını, ayrıca yabancı işçi ailelerinin yaşadığı sorunlardan biri olan sosyal konut gereksiniminin, yürütülmekte olan “sosyal şehir” programı çerçevesinde, önemli ölçüde karşılanmasını ve yabancı genç kuşağa ilişkin uyum programlarının iyileştirilmesini de kapsamaktadır². Bununla birlikte bu program özellikle yabancı kadınların mesleki niteliğinin artırılmasını ve çalışma alanlarının genişletilmesini de içermektedir. Program ayrıca eğitim alanında genç kuşağa yönelik yürütülen danışmanlık hizmetlerinin niteliklerinin artırılmasını ve emekli olan yabancıların gereksinimlerinin göz önünde bulundurulmasını da kapsamaktadır.

Bunun yanı sıra Almanya'da bazı eyaletler tarafından, Fransa, Amerika ve Hollanda gibi göç alan diğer Avrupa ülkelerinde uyum sürecine yönelik olarak yürütülen çalışmalara benzer çalışmalar da hazırlanmaktadır. Örneğin, Almanya'nın Berlin-Brandenburg eyaletinde Hollanda'da uygulanan ve kişi başına maliyeti 12.000 DM. olan, ancak katılma zorunluluğunun getirilme-

² “Sosyal şehir”, yabancı işçi ailelerinin sosyal konut gereksiniminin karşılandığı, bu gruba geniş yelpazeli sosyal hizmetlerin sunulduğu ve yerli grup ile yabancı grubun bir arada yaşayabileceği bir model olarak hazırlanmış bir programdır.

Almanya'da Yaşayan Türk İşçi Ailelerinin Sosyal ve Eğitsel Sorunları Üzerine Bir İnceleme: Tübingen Örneği

diği danışma programına benzer bir destek programı Türk göçmen gruplara yönelik olarak geliştirilmektedir (<http://www.uni-konstanz.de/FUF/ueberfak/fzaa/ger.../grunwald.html>). Maliyeti oldukça yüksek olan bu programın Almanya genelinde bütün eyaletlerde yılda yaklaşık 500.000 yabancıya uygulandığı düşünülecek olursa ortaya çok büyük bir rakam çıkmaktadır. Bu da eyaletlerin bu tür yenilikçi projelerin finansal açıdan desteklenmesi konusunda ciddi sınırlılıklarla karşılaşabileceklerini göstermektedir.

Bu bağlamda, Batı Avrupa ülkelerinde yürütülen uyum sağlama sürecine ilişkin çeşitli projelerin ve programların Avrupa Birliği tarafından desteklenmesinden de söz etmek gerekir. Buna paralel olarak Alman hükümeti tarafından yabancı düşmanlığının ve yabancı düşmanlığın yol açan nedenlerin ortadan kaldırılması için gerekli çalışmaların yapılması öngörülmektedir. Uyum sorununun ele alındığı ve 2003 yılının ortalarında yürürlüğe girmesi beklenen Avrupa Birliği Tampere Zirvesinde ve Amsterdam Sözleşmesinin 13. maddesinde Avrupa Birliği Komisyonu ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadeleyle yönelik öneriler getirmiş, ancak genel anlamda yabancıların dışlanmasıyla mücadele konusuna üye ülkelerin kendi hükümet programlarında yer vermesi gerektiği dile getirilmiştir (<http://www.uni-konstanz.de/FUF/ueberfak/fzaa/ger.../grunwald.html>).

6. Almanya'daki Türk Çocuklarının Eğitim Sorunları

Görüşmelere katılan Türk ailelerinin önemli bir bölümü (% 98'i) çocuklarının özellikle temel eğitim sürecinde sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu da Türk çocuklarının eğitim sürecindeki başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Sorunların bir bölümü Türk ailelerinin eğitim düzeylerinin genelde düşük olmasından ve içinde yaşadıkları yabancı kültürle yeterince bütünleşememelerinden, çocuklarının okul öncesi eğitimi genelde almamış olmasından ve "anadil" olarak Türkçe dilbilgisi ve Almanca dilbilgisi kurlarını yeterli düzeyde bilememelerinden kaynaklanmaktadır. Nitekim daha önce de belirtildiği gibi görüşmelere katılan Türk aile reisleri arasında ilköğretim mezunları % 45 ile en büyük grubu oluşturmaktadırlar. Görüşmelere katılan Türk aile reislerinin % 70'i çocuklarının okul öncesi bir eğitim almadıklarını ve % 67'si de çocuklarının okullarda yürütülen Türkçe derslerine katılmadıklarını belirtmişlerdir.

1998-1999 öğretim yılında yurt dışında eğitim kurumlarına kayıtlı Türk çocuğu sayısı 718.996'dır. Yurtdışında temel eğitim sürecinde bulunan Türk çocuk sayısının en yoğun olduğu ülke Almanya'dır. Bu ülkeyi Hollanda ve Fransa izlemektedir (Milli Eğitim; 1998: 74). Bu sayı ülkelere ve kayıtlı oldukları öğretim kurumlarının düzeyine göre farklılıklar göstermekle birlikte Türk çocukları toplam 483.707 sayı ile yine Almanya'da ve genelde

bütün ülkelerde yoğunluğun gözleendiği öğretim düzeyi olan ilköğretimde yoğunlaşmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta, yabancı işgücü göçü alan bütün Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Almanya’da da diğer öğretim kurumlarıyla karşılaştırıldığında öğrenme engelli çocuklara yönelik özel eğitim (Sonderschule) okullarındaki Türk öğrenci sayısının yüksekliğidir (Kartal, 2000: 139). 1997-1998 öğretim yılında Almanya’da söz konusu özel eğitim okullarına devam eden Türk öğrencilerin sayısı 24.567’dir (TBMM, 1997: 107): Bu rakam orta öğretime kayıtlı çocukların sayısına yakındır ve Türk çocukları söz konusu okul tipinde en kalabalık grubu oluşturmaktadır. Her ne kadar bu özel okullardan normal eğitim kurumlarına geçiş olanakları yasal düzenlemelerle sağlanabilir görünse de “öğrenme engelli” damgası vurulan Türk çocukların, onların sosyal ve kültürel özelliklerini dikkate almayan bu eğitim döngüsünden çıkmaları pratikte genellikle gerçekleşmemektedir.

Eğitim alanında yaşanan bu sorunlar, Alman eğitim sisteminin Türk ve diğer yabancı işçi çocuklarının özelliklerinden ziyade, yerli çocukların özelliklerine yönelik olarak hazırlanmasından ve bu güne değin sürekli işgücü ihracatında bulunan ilgili ülkelerin eğitim sistemlerinin yurt dışında bulunan vatandaşlarının mevcut sorunlarının çözümüne yönelik girişimlerde bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Türk çocuklarının temel eğitim sürecindeki başarı düzeylerini olumsuz yönde etkileyen diğer bir etken de, anne ve babaların Almanya’da ne kadar süre ile kalacaklarını kesin olarak planlayamamaları ve duygusal açıdan aile bireylerini bir gün Türkiye’ye dönecekmiş gibi yönlendirmeleri, diğer bir deyişle literatürde “myth of return” olarak da adlandırılan “geri dönüş fantazisi” oluşturmalarından kaynaklanmaktadır (Geniş bilgi için bkz. Kartal, 2001; 2000).

Almanya’daki Türk çocuklarının birden fazla dilin konuşulduğu çok kültürlü bir toplumda yaşadığı düşünüldüğünde anadile ve yabancı dile yeterli düzeyde hakim olma konusu kuşkusuz daha da önem kazanmaktadır. Konuyla ilgili olarak daha önce yapılan araştırmalar da Almanya’daki Türk öğrencilerin sınıftaki başarısızlıklarının önemli bir nedeni olarak Almanca ve anadil yetersizliğini göstermektedir. Türk anne ve babaların eğitim düzeylerinin genellikle düşük olması ve geldikleri coğrafi ve kültürel bölgelere göre lehçe ve ağız kullanmaları nedeniyle evde konuşulan aile dili, standart Türkçe’den farklı özellikler taşıyabilmektedir. Bu da Türk çocuklarının doğal olarak anadillerini aile ortamında yeterince geliştirme olanağı bulamaması anlamına gelmektedir (Geniş bilgi için bkz. Turan, 1997; Doyuran, 1989: 275-280; Kaya, 1982).

*Almanya'da Yaşayan Türk İşçi Ailelerinin Sosyal ve Eğitsel Sorunları
Üzerine Bir İnceleme: Tübingen Örneği*

Türk çocukları ancak anadil ve ikinci dil olarak algılanan Almanca'ya hakim olduklarında ve iki kültürü sentezleyebildiklerinde her iki toplumda yerlerini alabileceklerdir. Birçok yönden önkoşul olarak kabul edilen anadil ve ikinci dil eğitimi başarıyla gerçekleştirilemediği sürece okul döneminde çocukların başarılarına olumsuz yönde etki edebilen yönelim zorluklarının yaşanması kaçınılmazdır. Bu bağlamda iş gücü göçü veren ve alan ülkelerin eğitim bakanlıklarının konuya ilişkin ortak çalışmalar yapması gerekli görünmektedir. 30.4.1992 tarihinde kabul edilen 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'a göre Türk vatandaşlarının yurtdışında yapılacak eğitim ve öğretimi ile ilgili hizmetleri düzenlemek ve yürütmek Milli Eğitim Bakanlığı'nın görevleri arasındadır. Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarına Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 41 temsilcilik eğitim öğretim hizmeti götürmekle yükümlüdür. Bu temsilciliklerden 22'si eğitim müşavirliği, 19'u eğitim ateşeliğidir (<http://www.meb.gov.tr>).

Almanya'da bazı eyaletlerde özellikle son yıllarda yabancı işçi çocuklarına yönelik Alman dilini öğrenme süreci kapsamında farklı sınıf modelleri, iki dilli programlar uygulanmaktadır. Örneğin, Bavyera eyaletinde bu tür bir geçici sınıf modelinde başarı gösteren öğrenciler, bu geçici sınıflardan zorunlu temel eğitimin verildiği sınıflara aktarılmaktadırlar. Bugüne kadar söz konusu model sınıflarından zorunlu temel eğitim sınıflarına dikey geçiş yapan yabancı öğrencilerin oranı % 89.2'dir. Bu sınıflarda isteğe bağlı olarak ek anadil dersleri de yürütülmektedir. Türk öğrenciler Milli Eğitim Bakanlığı tarafından gönderilen Türk öğretmenlerinin verdiği anadil ve din dersi de almaktadırlar. Bavyera eyaleti Türk öğretmenlerine danışmanlık yapmak ve dersi gözlemek amacıyla yeterli düzeyde Türkçe dilbilgisine sahip olan Alman öğretmenleri görevlendirmektedir. Alman öğretmenlerin 29.1 milyon DM.-, Türk öğretmenlerin ise 41.4 milyon DM.- olan yıllık personel gideri Bavyera eyaleti tarafından karşılanmaktadır. Bunun yanı sıra yabancı genç kuşağa ve okul öncesi döneminde bulunan yabancı çocuklara destek vermeye yönelik hizmetlerin ve anadil eğitimi ile ev ödevleri kapsamında yürütülen sosyal danışmanlık hizmetleri gibi çeşitli model uygulamaların da yürütüldüğü Bavyera eyaletinde uyum sürecinin eğitim bağlamında iyileştirilmesine yönelik belirli konular saptanmıştır (<http://www.uni-konstanz.de/FUF/ueberfak/fzga/ger.../grunwald.html>). Bunlar,

- yabancı anne ve babaların çocuklarını okul öncesi dönemde çocuk yuvalarına göndermeleri için güdülenmeleri,
- yabancı anne ve babalar ile birlikte çocuklarının eğitim alanında yaşadığı zorlukların ve sorunların giderilmesine yönelik işbirliği yollarının aranması,

- orta öğretim sürecinde sosyal pedagoji kapsamında uygun eğitim programlarının hazırlanması,
- bu çerçevede deneme sınıflarının oluşturulması ve
- hedef kitle olan yabancı işçi çocuklarına yönelik tam gün danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılmasıdır.

Buradan da görüleceği gibi Almanya ve diğer bazı Avrupa ülkelerinde göçmenlerin uyum sorununu çözmeye yönelik çeşitli entegrasyon modelleri ve çalışma programları hazırlanmış ve uygulamaya konmuştur. Ancak bugüne kadar Almanya’da Alman hükümetlerin desteği ile uygulanan uyum programlarından beklenen sonuçlar alınabilmiş değildir.

7. Türk Ailelerinin Almanya’dan Geriye Göç Eğilimleri

Türkiye’ye geri dönüş için uygun koşullar var olmasa da, geri dönüş düşüncesi Türk ailelerinin Almanya’daki yaşamlarını ve yabancı kültürle bütünleşme süreçlerini sürekli etkilemiştir. Birinci kuşak 60’lı ve 70’li yıllarda Türkiye’nin ekonomisi açısından bir kaynak olarak görülen tasarruflarını sürekli memleketlerine transfer etmiştir. Türk işçileri tasarruflarını ilk yıllarda genellikle otomobil, televizyon, müzik seti, teknik araçlar ve makineler doğrultusunda değerlendirmiş; tasarruflarının bir kısmını yıllık izinlerini geçirmek amacıyla Türkiye’ye gittikleri zaman yakınlarına aldıkları, o dönemde prestij konusu olan hediyeler için kullanmışlardır. 1973 yılında yaşanan petrol krizi nedeni ile bu döneme kadar yabancı işgücü alan Batı Avrupa ülkeleri Avrupa Birliği’ne üye ülkelerin dışında işçi alımını durdurmuştur. Ancak bu arada 1974 sonrasında Türkiye’de bırakılan eşlerin ve çocukların Almanya’ya gelmesiyle birlikte göç nedeniyle parçalanmış aileler tekrar birleşmiş ve bu kapsamda Almanya’ya giriş yapan Türkler çalışma izni alabilmiştir. İzleyen yıllarda, ekonomik krizlerden etkilenen Alman devleti yabancı işçilerin ülkelerine geri dönmesi için “sistemli bir şekilde işten çıkarmak ve işsiz kalmalarını sağlamak” gibi çeşitli tedbirler almıştır (Akçaylı, 1986: 23). Yabancı işçiler arasında ekonomik krizden % 15.2’ye çıkan işsizlik oranı ile en çok Türk işçileri etkilenmiştir (Sak, 1983: 13). Bu dönemde Türk işçileri 1.6 milyon nüfusu ile Almanya’daki yabancıların en büyük grubunu oluşturmuş (% 34), Türkleri Yugoslavlar, İtalyanlar, Yunanlılar, Avusturyalılar ve İspanyollar izlemiştir. Alman devleti yabancı işçileri geri göndermek için ayrıca 1983 yılında “Geri Dönüş Teşvik Yasası” da çıkarmıştır. 1984’e kadar yürürlükte kalan bu yasaya göre Almanya’ya bir daha işçi olarak gelmemeyi kabul eden her yabancı işçiye Alman Hükümeti belirli bir prim ödemiştir. Ancak Türk işçilerinin Türkiye’ye geri dönüş eğiliminin 1980’li yılların ortalarından itibaren sosyo-ekonomik nedenlerden

Almanya'da Yaşayan Türk İşçi Ailelerinin Sosyal ve Eğitsel Sorunları Üzerine Bir İnceleme: Tübingen Örneği

dolayı düşmeye başladı ve bugün durma noktasına geldiği öne sürülmektedir (Şen, 1996: 562; <http://www.tcbonn.de>).

Geri dönüş eğilimindeki azalmayı etkileyen en önemli faktörlerden birisi kuşkusuz Türkiye'de mevcut olan sosyo-ekonomik yaşam koşullarının Almanya'ya göre daha olumsuz olmasıdır. Konuyla ilgili olarak yapılan araştırmalar da Türkiye'ye kesin dönüş yapan Türklerin önemli bir kısmının iş bulamama veya iş yaşamında başarısızlığa uğrama, Almanya'dan getirdikleri birikimlerini Türkiye'de verimli yatırımlara dönüştürememe, sosyal yaşama uyum sağlayamama gibi pek çok sorunla karşılaştıkları belirtilmektedir (Şen, 1996: 560-561). Ayrıca, Türkiye'deki hükümetlerin, geri dönenlerin Türkiye'deki çalışma, eğitim ve sosyal yaşama uyum konusunda karşılaştıkları sorunları giderici veya azaltıcı herhangi bir önlem almamış olmasının bu süreci daha da zorlaştırdığı belirtilmektedir (Şen, 1996: 563).

Göç sürecinde, temelde, geleceğe yönelik kesin plan yapamayan Türk işçi aileleri yerleşim konusunda hem Türkiye hem de buldukları ülke açısından çift yönlü bir strateji geliştirmek durumunda kalmışlardır. Ailelerin yaşamında, memlekete kesin dönüş yapma olgusu önemli bir rol oynadığından Türkiye'de her an oturabilecekleri donanımlı bir eve sahip olma eğilimleri vardır. Ancak aileler Türk toplumunda göç öncesi dönemden farklı bir konumda görülmekte "Alamancı" olarak sınıflandırılmaktadırlar (Geniş bilgi için bkz. Demirbaş, 1990). Öte yandan Almanya'daki Türkler Türkiye'de sosyal güvence açısından kaygı da duymaktadırlar ve bu nedenle Almanya'dan bağlarını kesme konusunda ihtiyatlı davranmaktadırlar. Nitekim bu araştırmada da görüşmelere katılan Türk ailelerin Almanya'ya yerleşme eğiliminde olan % 50 gibi önemli bir çoğunluğu Türkiye'ye kesin dönüş yapma konusunda olumsuz görüş belirtmişlerdir.

Görüşmelere katılan ve Türkiye'ye dönme eğilimi taşıyan Türk işçilerinin de çoğu, geri dönüş yaptığında Almanya'da var olan çalışma koşullarına Türkiye'de sahip olamayacaklarını ifade etmişlerdir. Emeklilik hakkını kazanabilmesi için ise belirli bir süre Almanya'da çalışması ya da oturması gereken birinci kuşağın çoğu bu nedenlerle Almanya'da yerleşik duruma geçmektedir.

8. Sonuç

Almanya'ya yönelik olarak gerçekleştirilen dış işgücü göçünün başlangıcından bu yana yaklaşık 40 yıl geçmiş olmasına karşın bu süreç içinde Türk ailelerinin yaşadığı sorunların çözüme kavuşturulmadığı, sorunların güncelliğini hala koruduğu görülmektedir. Özellikle Türk çocuklarının eğitim alanında karşılaştığı zorluklar göç sürecinin değişmeyen gerçeği olarak

çözüm beklemektedir. İstatistikler günümüzde hala Almanya’da öğrenme engelli çocuklara yönelik özel eğitim (Sonderschule) okullarına devam eden Türk çocuklarının söz konusu okullardaki en kalabalık grubu oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Almanya’da yaşayan Türk çocukları için, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda devletin eğitim ve öğretimle ilgili temel görevleri arasında, yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarına ilişkin bir madde yer almaktadır: “Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, ana-vatanla bağlantılarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gerekli tedbirleri alır” (T.C. Anayasası, Madde: 62). Ancak Türkiye açısından işsizliği azaltan ve işçi dövizini getiren bir işgücü ihracaatı olarak daha çok ekonomik avantajları açısından ele alınan dış göç hareketinin yurt dışında yaşayan Türk aileleri ve çocukları üzerinde yarattığı sosyal sorunlar Türkiye’de hükümet ve siyasi parti programlarında bugüne kadar gerektiği gibi ele alınmamıştır.

Yetmişli yıllarda göç süreci sonunda toplum yapıları çok dilli ve çok kültürlü biçime dönüşen yabancı işgücü göçü alan ülkelerin yüksek öğretim kurumlarında, göç enstitüleri ile yabancılar eğitimi ve çift dillilik konularında bilimsel çalışmalar yürüten ve entegrasyon sürecine katkıda bulunmaya çalışan bölümler kurulmuştur. Alman devleti de göç sonrasında yaşanan toplumsal uyumsuzlukları giderici veya en azından azaltıcı entegrasyon çalışmalarına destek vermiştir. Söz konusu ülkelerde en büyük yabancı işçi payına sahip ülkelerden biri olan Türkiye’de ise göç kaynaklı sorunların yeterince ele alındığı söylenemez.

Bu nedenle yurda kesin dönüş yapma konusunda Almanya’daki Türkler genellikle Türkiye’de elverişli ve güvenilir iş ve yaşam koşulları bulamamaları nedeniyle belirsizlikler yaşamakta, bu da aile bireyleri üzerinde, özellikle Alman toplumuna ve Alman okullarına uyum sağlama sürecinde olan çocuklar üzerinde, çeşitli olumsuz etkiler ve sorunlar yaratmaktadır.

Sonuç olarak, dış göç olayı sonrasında ortaya çıkan toplumsal sorunlar bilindikleri halde Almanya’da yaşayan göçmen Türklerin karşılaştıkları sorunlar ile yurda kesin dönüş yapmaları durumunda karşılaştıkları sorunlar hala çözüm beklemektedir.

SUMMARY

After the Second World War, mass migrations took place from countries with a relatively short history of industrialization to industrialized European countries that were facing a labor shortage. Turkey was one of those countries that supplied a large amount of cheap labor to European countries, particularly to Germany. In fact, a large number of Turkish workers began to move to European countries since the 1960s. Migration process continued from Turkey to European countries in the 1970s and the 1980s through family re-union, migration, marriage and illegal entrants. As a result, the population of Turks in European countries has increased dramatically to over 3 million by the end of the 1990s. A third of the population of Turks in European countries, make a living in Germany.

With the economic crisis of the early 1970s, European countries' demand for labour slowed down and hence measures were taken to restrict recruitment of labour from developing countries. In some European countries, such as Germany, this has been reinforced by a campaign to return immigrants home. This has resulted in a seriously growing pressure on the Turkish population in Germany. Religious and cultural differences have also contributed to the difficulties that Turkish immigrants have experienced in their integration into the German society.

The result of this study, which was conducted in the city of Tübingen in Germany in 2000, explores the difficulties that Turkish immigrants face at housing, education and integration to the society they live in. Results of the study reveal that one of the major problem that Turkish immigrant face in Germany stems from cultural differences. Linguistic, religious and cultural values of Turkish immigrants differed greatly from local people. In housing, the majority of Turkish immigrants live in Getto called areas, which have restricted social interaction with local German people. Different cultural background has also deteriorated the Turkish children's performance in their education. Yet, despite all the problems they experience in the host country, Turkish immigrants' willingness to go back home has been surrounded by uncertainty and lack of prospect in Turkey.

In many European countries, various measures have been taken to facilitate immigrants' integration into the local community. Nevertheless, despite the past forty years since the arrival of the first generation of Turkish

immigrants to Germany, the problems of Turkish immigrants have remained unresolved. It is clear that, the accomplishment of measures to the problem requires more emphasis and interests from Turkey as well. It seems quite clear that neither Germany nor Turkey has brought forth a proper policy to successfully deal with the issue yet. Thus, the problems of Turkish immigrants in Germany remain unresolved as ever before today.

KAYNAKÇA

- AKÇAYLI, N. (1986) "F. Almanya'da yaşayan Türk İşçilerinin Toplu Dönüşleri ile İlgili Sorunlar ve Son Gelişmeler", iç, **Uluslararası II. Bursa Sempozyumu: F. Almanya'da Yaşayan Türkler ve Sorunları**, (der.N.Akçaylı), Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi.
- BADE, K. (der.) (2000) Fremde im Land. Einführung: Zuwanderung und Eingliederung in Deutschland seit dem Zweiten Weltkrieg, Berlin: IMIS-Schriften 3.
- DEMİRBAŞ, T. (1990) **Almanya'daki Türklerin Sorunları, Bunların Suça Etkileri**, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Die Ausländerbeauftragte des Senats Verein zur Förderung der beruflichen Bildung E.V.-Projekt Integration- Leben und Wohnen in Hamburg Teil 1, 2001.
- Die Beauftragte der Bundesregierung für Ausländerfragen, Daten und Fakten zur Ausländersituation, 2002.
- DOYURAN, B. (1990) Önyargılar, Yabancı Düşmanlığı ve Yurtdışındaki Türk İşçi Aileleri, **Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, İletişim Bilimleri Kurgu Dergisi**, 1990/7.
- DOYURAN, B. (1989) Federal Almanya'daki Türk İşçi Çocuklarının Eğitim Alanındaki Zorlukları Üzerine, **Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İletişim Bilimleri Kurgu Dergisi**, 1989/6, s.273-285.
- GEISS, B. (13.12.1999) Leitlinien der Integrationsförderung, Berlin: 7. Migrationspolitische Forum.
- <http://www.meb.gov.tr>
- <http://www.tcbonn.de>
- <http://www.calisma.gov.tr>
- <http://www.uni-konstanz.de/FUF/ueberfak/fzaa/ger.../grunwald.html>
- İÇDUYGU, A. ve İ. SİRKECİ (1999) "Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri", içinde **75 Yılda Köylerden Şehirlere**, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Institut für Stadt- und Regionalforschung der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Workshopbericht: "Entstehung und Manifestationen von Fremdenfeindlichkeit im räumlichen Kontext-methodische Konzeption", Wien, 23-24.10.1999.

- KARTAL, B. (2000), “Yurtdışı Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi”, iç. **Öğretmenlik Mesleği Türkiye-Almanya ve Kıbrıs’ta Öğretmen Yetiştirme**, (Ed. Hasan Coşkun), s.132-145.
- KAYA, Y. K. (1982) Eğitim. Yurt Dışındaki İşçilerimiz ve Çocuklarının Eğitimi 55 Sorunu, Ankara: DPT Yayını.
- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI (1998) **Cumhuriyetin 75. Yılında Gelişmeler ve Hedefler**
- SAK, M. (1983) Der wirtschaftliche Nutzen der türkischen Arbeitnehmer für die Bundesrepublik Deutschland sowie deren gesellschaftliche Probleme, Basılmamış yüksek Lisans Tezi, Fachhochschule Köln, Fachbereich Wirtschaft.
- SENCER, M. (1983) “İşçi Göçü”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, cilt: 5, İletişim yayınları, İstanbul.
- SIX-BALKANHOFEN, M. (1999) Migrantenfamilien aus der Türkei in Österreich, <http://di/fremden/home/aktuell/zwipfl.html>
- SOSYOLOJİ DERNEĞİ (1996) **II Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç**, Sosyoloji Derneği Yayını, No:5, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.
- ŞEN, F. (1996) “Federal Almanya’da Türk Göçmenleri”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, cilt: 12, İletişim yayınları, İstanbul.
- TBMM (1997) 1998 Yılı Bütçe Raporu
- T.C. Anayasası**
- TURAN, K. (1997) **Almanya’da Türk Olmak**, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını.

KEREM İLE ASLI HİKAYESİNİN SEMİOTİK AÇIDAN İNCELENMESİ *

Zuhal GÜLER PARLAK **

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Türk halk hikayelerinden biri olan "Kerem ile Aslı" hikayesini, semiotik açıdan incelemektir. Amaca varmak için çalışma, nitel bir çözümlenmeye dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Semiotik ve yerine göre de hermeneutik, nitel çözümleme aracı olarak kullanılmıştır. Hikayeyi sosyolojik açıdan özgün kılan ve güncelleştiren yön, hikayede bazı kültürel göstergelerin bulunmasıdır. Bu kültürel göstergelerden hareketle ve Kerem ile Aslı hikayesi aracılığıyla, günümüzde de her yaşta yaşanabilen aşkın tarih ekseninde irdelenmesi amaçlanmıştır. Böylelikle "aşık tipi"nden yola çıkılarak ve tarihsel-kültürel göstergelerden yararlanılarak, belirli bir tarihsel dönemde yaşanan aşk hikayesinden, günümüze kadar uzanan bir yapısal hat bulunmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aşk, Aşık Tipi, Halk Hikayesi, Kerem ile Aslı, Yapı-Kültür İlişkisi

THE TALE OF ASLI AND KEREM: A SEMIOTIC INVESTIGATION

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the tale of 'Kerem and Aslı' which is one of the Turkish Folk Tales. To achieve the aim, the study is based on a qualitative analysis. Semiotic and hermeneutic techniques are used to analyse the tale. The existence of some cultural reflections makes the tale sociologically original and popular. From that point, the phenomenon of love is sociologically examined in the historical

* Bu makale, 17-19 Kasım 1999 tarihleri arasında ODTÜ'de yapılan 6. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur. Değerli katkılarından dolayı, Sayın Prof. Dr. Aytül KASAPOĞLU ile Sayın Doç. Dr. Ali ÇAĞLAR'a çok teşekkür ederim.

** Araş. Gör., Hacettepe Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

framework of the cultural values and reflections existed in the tale. In addition, the 'lover stereotype' is analysed by using historical and cultural values in order to establish a linear correlation between 'love tales' from past to present.

Key Words: Love, Lover Sterotype, Folk Tale, Kerem and Aslı, Structure-Culture Relationship

GİRİŞ

Evrenselliğin, sınırsızlığın ve kuralsız çıkışın en iyi ifadesi olan aşk, bireyin yaşam zenginliğini arttıran, kişisel bir devrim gibidir. Duyguların evrenselliği, aşkı tarihsiz, mekansız ve sınırsız kılmaktadır. Aşkın vatani olmamakla birlikte vatandaşı çoktur.

Aşk konusunu işleyen, Türk halk hikayelerinden biri olan Kerem ile Aslı hikayesinde çizilen “aşık tipi”nden hareketle bu tipin kendini nasıl yeniden ürettiğinin, günümüze kadar getirdiği tortularının semiotik incelemesi, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Aşk hikayeleri incelendiğinde temel özelliğinin, hikayenin kahramanı olan aşığın, sevgiliye olan yoğun duygularını çaldığı saz ile dillendiren ve bütün yaşamını sevgiliye ulaşmaya adanmış ve bu nedenle diyar diyar dolaşan bir “aşık tipi” çizilmesi olduğu görülmektedir. Bu sevgiliyi arama-bulma-kavuşma sürecinde de hep engellerle karşılaşmaktadır. Bu engel kimi zaman doğa koşulları, kimi zaman da aile, sınıf, din farklılıkları vb. olmaktadır. Aşık, özellikle doğadan kaynaklanan engelleri, içindeki aşkın, sevginin verdiği güçle daha kolay aşabilmektedir. Ferhat'ın Şirin için dağları delmesi bunun en iyi örneğidir. Yine inceleme konusu olan Kerem ile Aslı hikayesinde, Kerem'in fırtınaya, yağmura, soğuğa, aşılması zor yüce dağlara rağmen, aşkının gücüyle Aslı için yoluna devam etmesi de bu düşüncüyü destekler nitelikte bir örnektir. Ayrıca, aşk için çıkılan yolda, aşıkların en büyük yardımcısı Tanrı olmaktadır. Hatta, Leyla ile Mecnun hikayesinde bireysel aşk yolculuğu sonuçta ilahi aşka dönüşmüş ve Mecnun Leyla'sına kavuştuğu halde onu tanıyamamıştır.

Aşk hikayelerinin diğer ortak özelliği ise, genellikle kavuşamamaya sona ermesidir. Sanki aşk, ayrılıkla eş anlamlıdır. Aşk hikayelerini dramatik kılan da ayrılık ve bunun kavuşmaya dönüşmemesidir. İşte çalışmada üzerinde durulmak istenen noktalardan biri de, aşk hikayelerinin bu özelliğidir. Hep kavuşamama, ayrılık vb. aşkın doğası olarak öngörülmüştür. Sanki sevgililer kavuştuğunda aşkın büyümesi bozulacak ya da sona erecektir. Çalışma boyunca yapılan literatür taramalarında evlilikle sonuçlanan bir aşk hikaye-

Kerem İle Aslı Hikayesinin Semiotik Açısından İncelenmesi

sine rastlanılamamıştır. Bu ifade tersinden okunduğunda, “evlilik aşkı bitirir” sonucuna ulaşmak olasıdır.

Kerem ile Aslı hikayesinde de yukarıda sıralanan özellikleri görmek mümkündür. Ancak, yapılan bu çalışma açısından Kerem ile Aslı hikayesini sosyolojik açıdan özgün kılan ve güncelleştiren yön, bazı kültürel göstergelerin varlığıdır. Kerem padişahın oğlu, Aslı ise padişahın hazinedarı olan bir Keşişin kızıdır. Hazinedar din farklılığından dolayı (Müslüman-Hıristiyan ayrılığı) kızını Kerem’e vermek istememektedir. Bütün hikaye Kerem’in Aslı’nın peşine düşerek, onu araması ekseninde devam etmektedir. Ancak aşk, hazin bir ayrılıkla sona ermektedir.

Bu makalede, Kerem ile Aslı hikayesindeki kültürel göstergelerden ve “aşık tipi”nden yola çıkılarak yapı-birey-kültür ilişkisi kurulmaya ve aşkın sosyolojik çözümlenmesi de bu çerçevede yapılmaya çalışılacaktır. Bu nedenle de, bütünlüğün sağlanması açısından, öncelikle kullanılan yöntem hakkında kısa bir giriş yapılacaktır. Daha sonra da, aşk, halk hikayesi olguları üzerinde durulacak ve bütün bunlar Kerem ile Aslı hikayesi ile harmanlanacaktır.

1. Yöntem ve Sınırlılıklar

“Göstergibilim (semioloji), diller, düzgüler (kodlar) ve belirtiler (işaretler) gibi gösterge dizelerini inceleyen bilimdir” (Guiraud,1990:13). Semioloji ve semiotik terimleri arasındaki ilişki ise, Avrupalıların birincisini, Anglosaksonların ise ikincisini tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır (Kasapoğlu,1999:4).

Semiotik bir çalışma, bütünlük veya tutarlılık içerisinde ve belli bir çerçevede göstergelerin nasıl bir anlam taşıdıklarını anlamaya yönelik nitel bir çözümleme çabasıdır.

“Kerem ile Aslı Hikayesinin Semiotik Açısından İncelenmesi” başlığını taşıyan bu çalışma da nitel bir çözümlemeye dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Semiotik, yerine göre de hermeneutik nitel çözümleme aracı olarak kullanılmıştır. Semiotik, bir olgunun ortaya çıkmasına yol açan tarihsel ya da önsel koşulların ne olduğunu anlamaya çalışan bir teknik olmadığından (1999:4) çalışmada bu boşluğu gidermek amacıyla, dolgu malzemesi olarak hermeneutikten yararlanılmıştır.

Yapılan bu çalışmada, Kerem ile Aslı hikayesi çerçevesinde “aşık tipi”nden hareketle, hikayede geçen kültürel göstergelerin (hikayede olaylara eşlik eden renk, sayı vb. sıfatlar, bitki simgeleri, hayvan simgeleri, doğa

olayları vb.) anlamları semiotik aracılığıyla çözümlenmeye çalışılmıştır. Böylelikle, “aşık tipi”nden, aşk bağlamında, günümüze taşınan başka bir deyişle yeniden üretilen oluşumlar, yapı-birey-kültür bağlantısında anlamlandırılmıştır. Bu yapılırken de çalışmanın üç boyutu ön plana çıkarılmıştır. Bunlar

- Aşk
- Halk hikayesi ve özellikleri
- Kerem ile Aslı hikayesi

Çalışma yapılırken çeşitli sınırlılıklarla karşılaşmıştır. Halk hikayeleri sözlü gelenekten geldiğinden, konuyla ilgilenen günümüz yazarları hikayenin orijinaline ulaşamadıkları için, hikayeyi kendi ifadeleriyle ve dolgu malzemeleri kullanarak anlatmışlardır. Bu nedenle çalışmada önce, söz konusu hikayenin farklı yazarlarca yazılan baskıları okunmuştur. Daha sonra da anlam kaymasının en az olduğu düşünülen ve Şevket Rado’nun kaleme aldığı “Kerem ile Aslı” hikayesi referans olarak alınmıştır.

Çalışmanın bir diğer güçlüğü de konunun çok boyutlu olması ve kullanılan nitel çözümleme araçlarının çok iyi tarih ve edebiyat bilgisi gerektirmesi olmuştur. Bu amaçla konu ile ilgili çok sayıda okumalar yapılmakla birlikte, bazı ilişkilerin kurulmasının ve anlamlandırmaların kişisel olduğunun belirtilmesi, çalışmanın bilimselliği açısından yararlı olacaktır.

2- Aşk

Hegel’in şu sözüyle başlamak, konunun anlam ve önemini vurgulaması açısından oldukça gerçekçidir. Hegel’e göre, “düşünce, Minerva’nın baykuşu gibi sadece gün batımında görmekte yani toplumsal bir olayı ya da bir kurumu ancak çöküş döneminde keşfetmekte, algılamaktadır” (Alberoni, 1990:106). Bir duygu olmakla birlikte aşk ve sevgi de bilimsel inceleme alanına girmeye başlamıştır. Bunda hızlı toplumsal değişimin etkisiyle, aşk ve sevginin toplumlarda yokluğu - azlığı ya da yoğunluğundaki azalma etkili olmuştur. Aşk olgusu günümüzde genellikle Edebiyat, Sosyoloji, Psikoloji, Sosyal Psikoloji, Psikiyatri vb. bilim dallarının araştırma konusu olmuştur. Aşk konusunda çalışma yapan bilim adamları, kendi bilim dallarının bakış açısıyla aşkı tanımlayarak çözümlenmeye çalışmışlardır. Burada bu bilim adamlarından bazılarının aşka ilişkin görüşleri üzerinde durulmuştur.

Kerem İle Aslı Hikayesinin Semiotik Açıdan İncelenmesi

Aşk bilimsel olarak incelemeye çalışan İtalyan sosyolog Alberoni (1990:7) aşkı "iki kişiye dayalı kolektif bir hareketin başlangıç evresi" olarak tanımlamaktadır". Aşk ile diğer kolektif hareketler arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koyarak aşkı çözümlenmeye çalışan Alberoni için, aşık olma gündelik bir olay, cinselliğin yüceltilmesi değildir, ama sadece kendine özgü ilahi ya da şeytanca bir fenomen de değildir. Aşık olma daha önceden bilinen kolektif hareketler kategorisine sokulabilecek bir eylemdir. Ancak bu kolektif hareketler içinde kendine has bir yeri vardır. Protestan reformu, öğrenci hareketleri, komünizm ve Humeyni'nin devrimi gibi kolektif hareketlerle karıştırılmamalıdır. Sadece kolektif bir hareket olduğu için aynı kategoride yer alır. Tarihsel süreç içinde yaşanan kolektif hareketlerle aşık olma arasında oldukça büyük bir benzerlik vardır. Çarpışan ve tepkide bulunan güçler aynı tiptir. Temel farklılık, büyük kolektif hareketlerin pek çok insanın katılımı ile oluşmasına karşılık, aşık olmanın sadece iki kişi arasında gerçekleşmesidir; ufku ne kadar geniş olursa olsun iki kişi ile sınırlanmış bir eylemdir. Bu durum, aşık olmayı öteki hareketlerden ayıran, ona kendine özgü yapısını kazandıran başlıca özelliğdir (1990:7).

Kolektif hareketlerle aşık olma arasındaki benzerlikleri örneklendirerek açıklamaya devam eden Alborini, bütün kolektif süreçlerin, önceden beraber olan bazı şeyleri ayırıp, ayrı olanları birleştirmeye yönelik olduğunu (genellikle kurumlar ve alışkanlıklar tarafından) belirtmektedir. Yazar, Hıristiyanlığın, ilk dönemlerinde Musevileri ulusal dinlerinden ayırmasını, Romalıları İmparatorluk geleneğinden uzaklaştırmasını, Musevi ve asilleri birleştirmesini buna örnek olarak vermektedir. Aşktaki kolektif süreç için ise Romeo ve Jüliyet'e atıfta bulunmaktadır: Aralarında evliliğin yasak olduğu iki düşman aile. Burada da aşık olma bir başkaldırı olarak ortaya çıkmaktadır. Birlikte olanı ayırmakta (Romeo'yu ve Jüliyet'i ailelerinden), ayrı olanı (iki düşman aileyi) birleştirmektedir. Dolayısıyla diğer kolektif hareketlerde olduğu gibi aşıkta da birlikte olanı ayırma, ayrı olanı birleştirme söz konusudur.

Cinsellik ile aşk arasındaki ilişkiye de değinen Alberoni'ye göre, cinsellik her zaman doğal bir biçimde varolan bir gereksinmedir, ancak bazı hallerde tamamen şekil değiştirip, yoğunlaşıp olağanüstü bir hal alır. İşte bu değişim "aşk" dönemlerine rastlar. İnsanda biyolojik bir cinsellik dönemi yoktur. Ama hayvanlarda olduğu gibi bu fonksiyon sürekli değildir ve olağanüstülüğüne sadece aşk sırasında ulaşır.

"Aşk dünyanın kutsal bir coğrafyasını yaratmaktadır". O yer, o ev, o deniz kenarı ya da dağ başındaki o özel manzara, o ağaç, sevgilinin ve aşkın kutsal sembolleri olurlar. Kutsal mekanlara, tapınaklara dönüşürler, çünkü

aşkın ölümsüz bir anına tanık olmuşlardır. Mekan gibi zaman da kutsallaşır. Aşık olma, kendi objektif kutsallığını da üretir: Güçlü anlarda oluşan mekan ve anlamlı günlerden oluşan-sürekli bir zaman. Dinlerde olduğu gibi kutsal zaman ve kutsal mekan. Aşk, kutsal olanla olmayan arasındaki ayrımı belirginleştirir ve çok etkili bir yaptırım gücü vardır (1990:20).

Alberoni için maddi ve manevi koşullarından tamamen hoşnut olan kimselerin aşık olması zor ve hatta imkansızdır. Aşk, gündelik yaşamın zorlukları içinde doğar. Ona göre aşık olma eğilimi, bilinçli aşk isteğinden ya da varlığını zenginleştirme çabasından değil, hiçbir şeye sahip olmadığına inanma ve bu durumdan utanç duyma durumunda ortaya çıkar. Hiçlik ve bu hiçlikten duyulan utanç, aşkın doğuş evresinin başlangıç sinyalleridir. İşte bu nedenle aşık olma eğiliminin gençler arasında daha yaygın olduğunu belirtir. Çünkü gençler temelde hala kendilerinden emin olmamakta, varlıklarından kuşku duymakta ve hatta utanmaktadırlar. Aynı duygu yaşamın başka evrelerinde de hissedilebilir. Gençliğin son yıllarında ya da yaşlılığın ilk dönemlerinde olduğu gibi. Ona göre bizi aşık eden, aşka duyulan özlem değil, yitirecek bir şeyimizin olmadığına inanmamızdır. Ancak o zaman kendimizi tehlikeye atmayı, zaten hoşnut olduğumuz durumu değiştirmeyi düşünebiliriz. Aşık olmak için ikinci neden ise kendimiz ya da daha önce sevdiğimiz kişi hakkında derin hayal kırıklığına uğramamızdır. Bu ağır bir hastalık ya da uzun süre göz ardı edilen pek çok sorunun birden ortaya çıkması ile oluşur. O zaman kendi içimize kapanır tepki gösteririz. Ama bazen de tam tersi olur. Çevremize bakıp herkesin mutlu olduğunun farkına varırız ve biraz da kıskançlıkla biz de mutlu olmak isteriz.

Dolayısıyla aşık olmak, güzel ya da ilginç bir insanı arzulama değil, dünyayı yeni bir bakış açısı ile algılamaktır. Aşkın doğuş evresinde yeni dünya önce toplumsal, daha sonra da zamansal olarak oluşmaya başlar. Bu henüz benliğin dışı vurumu değildir; önemli ve değerli olanla olmayanın ayırımına varmak, kendini bazı şeylerin kahini olarak görmektir. Bu nedenle, kendi benliğini zenginleştirmek, güzellikler katmak için aşık olmak isteyen kişi, gerçekten aşık olamaz. Sadece varlığı kaybetmek üzere olan insan, gerçeği hayalden ayıran kapıya yaklaşabilir (1990:50).

Alberoni'nin aşk konusundaki açıklamalarının tamamına katılmak mümkün değildir. Özellikle "maddi ve manevi koşullarından tamamen hoşnut olanların aşık olamayacağı" şeklindeki düşüncesi, bizi aşkın az gelişmiş ülkelerde daha fazla, gelişmiş ülkelerde daha az yaşanabildiği sonucuna götürmektedir. Oysaki, aşkın haritasını çizmek imkansızdır. Aşk, sınırsız bir

Kerem İle Aslı Hikayesinin Semiotik Açından İncelenmesi

çıkış olarak, sosyo-ekonomik statü, ırk, dil, din farkı tanımayan evrensel bir duygudur.

Hıristiyanlık, insana ve Tanrı'ya duyulan aşk arasında ayırım yapmıştır. İnsana aşık olurken Tanrı'ya taparız. Aslında bu durum tüm dinler için geçerlidir. Örneğin Müslümanlıkta da “yaratandan ötürü yaratılanı sev” ilkesi söz konusudur. Tanrı'ya taptığımız için insana da tapmalıyız.

Duyguların da bir tarihi olduğu düşüncesinden hareket eden Kılıçbay'a göre ise aşkı, insanların birbirlerine karşı duydukları yoğun sevgi olarak tanımlamak mümkündür. O, Duby'nin “Erkek Orta Çağ” adlı çevirisine yazdığı önsözde, bu yoğun sevgi anlamındaki aşkın, bugün bizim yüklediğimiz anlamıyla hiç gündemde olmadığını belirtmektedir. Ona göre “Ortaçağ'da insanın kendi karısına aşık olması hem kilise hem de egemen laik ideoloji tarafından kınanmaktadır” (Duby, 1991:10-11). Aşk evli çiftlere değil de gençlere, toplumsal istikrarsızlık dönemi olan gençliğe özgü bir sapma olarak görülmektedir. Aşkın ortaya çıkması için, tarafların (kadın-erkek) hiç değilse teorik eşdeğerliklerinin zihinsel yapıları zorlamayacağı dönemleri beklemek gerekmektedir.

Kılıçbay'a göre aşk, modern insanın dinlerinden biridir ve hem ezeli hem de ebedi olduğu bilinçsizce kabul edilmektedir. Ancak Duby'nin incelemesi aşkın hiç de ezeli olmadığını göstermektedir. Ona göre Antikite'de aşka dair pek bir belirti yok. Olanlar da daha çok erkekler arası sevgiye yöneliktir. Örneğin Sokrates kadınların evlenmek için, genç oğlanların da aşık olmak için olduklarını söylemiştir (1991:10). Ancak bu düşünceye katılmak zordur. Şöyle ki, antropolog Bronislaw Malinowski, Trobrindal Adası'nda yaşayan yerlilerle ilgili incelemesinde şunları gözlemiştir: “Aşk hem Malezyalı hem de Avrupalı için bir tutkudur ve zihne ve bedene oldukça acı çektirir; birçok insanı açmaza, skandala veya trajediye sürükler; daha nadir olarsa hayatı aydınlatır, kalbi genişletir ve neşeyle doldurur” (Giddens, 1992:39). Yine Eski Mısır'dan, bazıları MÖ 1000'lere ait olan sayısız aşk şiiri kalmıştır. Burada aşk, egoyu hükmü altına alan, yarı iyileştirici güçleri de olan bir hastalığı andıran bir şey olarak çizilmektedir.

Giddens'a göre modern-öncesi Avrupa'da evlilikler, çoğunlukla, karşılıklı cinsel çekim temelinde değil de ekonomik şartlar temelinde yapılmaktadır. Yoksullar arasında evlilik tarımsal işgücünü düzenlemenin bir yöntemidir. Sürekli ağır çalışmayla geçen bir hayatın cinsel tutkuya uygun bir zemin yaratması beklenemez. Fransa'da ve Almanya'da 17. yüzyıl köylüleri arasında evli çiftlerde, öpme, okşama ve seks ile ilgili diğer fiziksel sevgi bi-

çimlerine nadiren rastlandığı iddia edilmiştir. Yine de erkekler sık sık evlilik dışı ilişkilere girme fırsatını bulmaktadırlar.

Yalnızca aristokrat gruplara mensup “saygın” kadınlara cinsel serbesti tanınmıştır. “Cinsel özgürlük iktidarı takip eder ve onun bir ifadesidir; aristokratik tabakada belirli zamanlarda ve yerlerde kadınlar, üreme ve rutin çalışma zorunluluklarından kurtuldukları için bağımsız bir biçimde cinsel zevklerin peşine düşebilmişlerdir. Tabii ki bu, neredeyse asla evlilikle bağlantılandırılan bir şey değildir. Çoğu uygarlık, tutkulu aşkla sürekli bağlantılıklar yaratmaya çabalayanların başarısızlığa mahkum olacağını ima eden hikayeler yaratmıştır” (1992:41).

Tutkulu aşk ve romantik aşk ayrımı yapan Giddens’a göre tutkulu aşktaki tutku kelimesinin dünyevi kullanımı –dinsel tutku anlamına gelen önceki kullanımından ayrı olarak- görece modern olsa da, tutkulu aşka, aşk ile cinsel bağlantı arasındaki özsel bir bağlantıyı ifade eden bir şey olarak bakılmalı. Ona göre tutkulu aşk, neredeyse evrensel bir fenomendir ve kültürel olarak daha özgül olan romantik aşktan ayırt edilmesi gerekmektedir.

Varlığını 18. yüzyıldan itibaren hissettirmeye başlayan romantik aşkın, tutkulu aşk öğelerini de zamanla kendisine katmaya başladığını ifade eden Giddens’a göre (1992:42): “romantik aşk bireyin hayatına bir anlatı düşüncesi sokmuştur ve romantik aşkın doğuşu takriben romanın ortaya çıkışıyla aynı zamanlara rastlar; aralarındaki bağlantı o sıralarda keşfedilen anlatı biçimidir”.

Fromm da, Batılı insanın sevme yeteneğindeki çöküntüyü eleştirmektedir. Aşk ve sevgi de metalaşmıştır. Artık meta gibi alınıp satılabilmektedir. Ona göre sevgi, “insanı yalnız bırakılmışlığından, meta yerine konulup birbirinden koparılmışlığından, içine tıkdığı günümüz hapisanesinden kurtulma deneyidir. Bu durumda aşk insan için biricik deneydir (Schenk, 1992:110).

Albordi’nin tersine Fromm, başka biri için gerçek aşkı duyabilen kimse- nin kendini kabul edebilmiş, kendiyle uyum halinde biri olduğunu savunmaktadır. Aşkın ilkeleri olduğundan hareketle “olgun aşk”, “ilkel aşk” ayrımı yapan Fromm’a göre (1992:110): “...aşkın izlediği tek ilke, sevdiğim için seviyorum, olgun aşkın sevdiğim için seviyorum ilkesidir. Oysa ilkel aşka temel olan ilke, seni sana, ihtiyacım olduğu için seviyorum” ilkesidir.

Fromm da Giddens’ta olduğu gibi romantik ve tutkulu aşk ayrımını yapmaktadır. Ancak Ricarda Huch’a göre evlilik tutkulu bir aşkla bağdaşmaz (Schenk, 1992:110-113).

Sonuç olarak denilebilir ki, aşk, içinde cinsel duyguları da barındıran ve insanların bir birine duyduğu aşkın bir sevgidir. Aynı zamanda aşk, yaşama zenginlik katarak, anlamlı kılan evrensel bir duygudur. Kuralsız bir çıkıştır. Dolayısıyla aşık olma büyük bir olasılıkla kalabilecek; sadece kültürlerin bu olguya bakışında bir takım değişiklikler yaşanabilecektir. Çünkü kültürel bir gelenek, genellikle ortadan kalkmamakta; başka bir biçimde yeniden doğmaktadır.

3- Halk Hikayeleri, Özellikleri ve Halk Hikayelerinde Aşk Temasının İşlenişi

3.1. Halk Hikayeleri ve Özellikleri

Boratav, halk hikayelerini konuları bakımından ikiye ayırmaktadır. Bunlar (Boratav, 1988:34-96):

a) Kahramanlık Hikayeleri:

- i. Köroğlu Kolları
- ii. Köroğlu hikayelerine gelenekle bağlanan diğer kahramanlık hikayeleri ya da aşk maceralarından çok yiğitlik maceralarını konu edinmiş görünen hikayeler.

Bu ikinci çeşitten hikayeler Boratav'a göre, numune olarak Köroğlu menkıbelerini almışlardır. Hikayelerin kahramanları, hatta bazen ananeye uyularak bade içmiş olarak görünseler bile, daha çok Köroğlu ve onun keleşleri tipinde kahramanlardır. Maceraları, kavgalarla, kılıç zoruyla kazanılmış zaferlerle doludur.

- i. Aşk Hikayeleri
- ii. Hayal gücü ile yaratılan bir kahramanı olan hikayeler,
- iii. Yaşamış oldukları, gelenek tarafından kabul edilen veya kesin olan aşık-şairlerin hikayeleşmiş özgeçmişleridir.

Halk hikayelerinin ikinci çeşidindeki hikayelerde türkülerin sahipleri, şahsen hikayenin kahramanıdır. Bu gruptaki hikayelerin genel karakterleri, kahramanların tam anlamıyla bir aşık tipi göstermesidir. O her anlamda aşıktır; bir saz şairidir. Hayatı uzun gurbet yılları süresince diyar diyar dolaşmakla geçer. Hayatını romanlaştıran, kendisine pirlerin aşk badesi içirerek takdir ettiği, putlaştırdığı sevgiliye kavuşmak gibi bir hayat amacı seçmiş olmasıdır. Kahramanlık rolü aktif olmaktan çok pasiftir. Bütün düşmanlıkla-

rını ve dostluklarını kendisine, şairliği-sazı-sözü sağlamaktadır. Aşık kendi hesabına dövüşen, vuran kıran, diğer insanların kendisine yardım etmelerini de, sözünün doğa üstü gücü sayesinde, başaran biridir (Boratav, 1988:35).

Kunos'a göre bütün basılmış halk hikayelerinin dili incelendiğinde, bunların ilk vatanının Azerbaycan ve İran Türklerinin oturdukları yer olduğu görülmektedir. Bunlar gerçek olarak, Türkmenlerin kahramanlık masallarıdır. Halk hikayeleri, sırasına göre Osmanlı veya İran Türkleri'ne geçmiş, yerine göre Şii veya Sünni bir renk almış ve Anadolu'dan önce Azerbaycan'da yaşamıştır. Meszaros'a göre Türk halk hikayelerinin anavatanı Arabistan ve Acemistan'dır. Ancak genel kanı bu hikayeleri Türkmenlerin Anadolu'ya beraber getirdikleri fikrinde odaklaşmaktadır (1988:37).

Boratav'ın çözümlenmelerinden hareketle halk hikayelerinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1) Genç kızla genç erkeğin birbirlerine rüyada aşık olmaları motifi Hindistan'da İran'da ve Yunanistan'da rastlanan çok eski bir motiftir. Ancak rüya motifi ile aşk kadehi birleşmesi Türk halk edebiyatında olmuştur. Bu rüyadan sonra şairlik kudretini kazanma motifi de Türk halk hikayelerine özgüdür. Bunlara karşılık, aşk badesi içenin düşüp hasta olması (aşk hastalığı) motifiyle aşığın saz çalıp şiir yarışlarını kazanmak yoluyla sevdiği kıızı elde etmesi konusu yagın ve eskidir.

Boratav (1988)'a göre, Türk aşık tipi, bir yandan eski destancı Türk ozanlarının (belki ta sihirbaz-şair Şamanlara kadar çıkan sanatkarların) tarihi gelişmesiyle, öte yandan da sosyal koşulların gereği olarak oluşmuş birer sanatkar tipidir; bunların hikayelerdeki ve hayattaki karakterleri, fonksiyonları, maceraları, gelenekleri tamamiyle birbirine uymaktadır .

2) Halk hikayelerinden bazılarının tarihi olayları içermesi ve kahramanlarının tarihi olması, konularının bugünkü haliyle, o tarihi kişiliklerle yaşıt olmasını gerektirmez. Ancak yine de halk geleneğinin verdiği kronolojik bilgilerin, gerçekçi olabilecekleri veya gerçeğin izlerini taşıyabilecekleri düşüncesiyle, dikkate almak gerekmektedir. Örneğin (1988:42):

- a. Kerem ile Tahir Mirza aynı zamanda yaşamışlardır; Aslı ve onun peşinden Kerem, Nil Kenarındaki Karaman (?) şehrinde geçerlerken, Zühre Han ile karşılaşmışlar ve birbirlerine türkü söylemişlerdir.
- b. Kerem ile Köroğlu ilişkisini Poshoflu Aşık Müdami'nin aktardığı bir rivayet şu şekilde belirtmektedir: Köroğlu'nun babası,

Kerem İle Aslı Hikayesinin Semiotik Açıdan İncelenmesi

Kerem'in babası olan İsfahan Şahının yanında baytar imiş. Şah onun gözlerini çıkarınca, kör baytar ona; "inşallah bir oğlun olur, gurbete düşer, onun hasretiyle senin de gözün kör olur" demiştir.

- c. Aynı rivayet Kerem'in gurbete çıkış tarihini şu şekilde belirlemektedir: O, bugün kitabında bulunmayan bir türküsünde;

"1017'de içtim aşkın badesini

Revan oldum Aslı diye ben" demektedir.

- d. Kerem 17 yaşında gurbete çıktığına göre, Köroğlu'nun babasının kör edilmesi olayını, bu rivayetleri dikkate alarak 1000 (1591) tarihinden biraz önceye çıkarmak mümkün olmaktadır. Yine aynı sözlü kaynak, Köroğlu'nun 52 yıl hüküm sürdüğünü ileri sürmektedir. Bununla birlikte Kerem ile Aslı hikayesinin 17. yüzyıla ait bir hikaye olduğu da belirtilmektedir.
- e. Basma hikayelerin içinde yer yer rastlanan, türkü geldiği sırada geçen "aldı bakalım ne dedi" veya sadece "aldı oğlan", "aldı kız", "aldı Kerem", "aldı Garip" vs. klişeleri sözlü gelenekten kitaba geçmiştir. Çünkü bunlar ancak sözlü anlatmada yeri ve anlamı olan söz kalıplarıdır.
- f. Halk hikayeleri nazım-nesir karışımıdır. Kunos, 1899'da yayınladığı bir çalışmasında Türk halk edebiyatının bu şeklinin, Anadolu'da hala, sözlü gelenekte yaşadığını ifade etmektedir. Bunlar kitap şekline gelmeden önce sözlü gelenekten doğmuşlardır.

Spies'a göre Hint Jakata'larında ve Arap halk menkıbelerinde asıl unsur nazımdır; nesir, nazımı açıklamak için getirilmiştir. Arap "Binbir Gece" hikayelerinde ve halk romanlarında ise tersi söz konusudur. Nazım süs olarak sonradan eklenmiştir; asıl unsur nesirdir. Türk halk hikayelerinde de böyledir; bunlarda olayı tamamlayacak şekilde, nesirli hikayeden ayrı veya onu devam ettiren bir manzum hikaye parçası yoktur; nazım sadece duyguların ifadesini vermeye yarar; manzum parçalar çıkarılırsa hikaye, olayın seyri bakımından bir şey kaybetmemektedir.

Bozlaklarla da halk hikayeleri farklıdır. Bozlaklar, türkölü halk hikayeleridir. İsmail Habib'e göre, Bozlaklarla Kerem, Garip gibi büyük halk hikayeleri arasındaki fark, birincilerinde nazımın esas, nesrin tali, ikincilerde ise nesrin esas nazımın tali oluşudur. Büyük halk hikayelerinde türkölü hikayeyi süslemek, canlandırmak için getirilmiştir. Asıl olan düzyazıya uygun bir

dille anlatılan maceradır; küçük hikayelerde (bu arada Bozlaklarda) ise asıl olan türkü melodisidir. Düzyazı biçiminde olan hikaye kısmı türküyü anlaşılır hale getirmek ve böylece daha büyük bir etki uyandırmak amacıyla eklenir.

- g. Halk hikayelerinin kahramanlarından bazıları gerçekten padişah, paşa çocuğudur. Fakat bunu bütün halk hikayelerine genellemek yanlıştır. Hatta aşıkların maceraları olan hikayelerde asıl kahramanın fakir düşmüş bir aşık olması şarttır. Örneğin Koroğlu ve arkadaşları Celali eşkiyasıdır; Aşık Garip bir tüccar oğludur, babası ölmüş, serveti yok olmuş, o da fakir bir aşık olarak hayatını kazanmaya çıkmıştır.
- h. Boratav'a göre halk hikayeleri mutlaka tasavvuf temelli hikayeler değildir. Halk hikayeleri halk tabakalarının sanat eseridir. Bu tabakalar dindar olduğuna göre, halk hikayesi de, konusu dini olmamakla birlikte, ister istemez dindarlık damgası taşıyacaktır. Boratav için Kerem'in kerametlerine tasavvufi anlam vermek yanlış olur. Kerem ermiştir ama hiçbir tasavvufi sistemi temsil etmez. Bu kerametler dini, kuru ve kitabi şekliyle değil de, halkın türlü inanışlar ve hurafelerle dolu dini olarak alındığında, tasavvufsuz da açıklanabilir.

Halk hikayesi, din kurumunun çok kuvvetli olduğu dönem ve evrelerde doğmuş ve yaşamış bir edebiyat çeşididir. Genel olarak din olgusunun başlı başına bir konu oluşunu Kerem ile Aslı hikayesinde görmekteyiz. Kerem ile Aslı'nın arasına, Aslı'nın babası olan Ermeni Keşişin dini taassubu dikilmiştir. İki sevgiliye uzun yıllar sıkıntı, üzüntü ve ayrılık hayatı yaşatan, sonunda her ikisini de murat almadan ölüme götüren bu taassuptur.

- i. Halk hikayelerinin geçtikleri yerler masallara göre gerçek yerlerdir.

4- Kerem ile Aslı Hikayesi

Türk halk hikayelerinden olan Kerem ile Aslı hikayesi bir aşk hikayesidir ve hikaye halk edebiyatı ve halk hikayeciliğinin özelliklerini taşımaktadır. Araştırmacılara göre, hikayenin tarihi ile ilgili farklı rivayetler bulunmakla birlikte, Kerem ile Aslı hikayesi 17. yüzyılda yaşanmış ve Anadolu'ya İran'dan gelmiştir. Hikaye metninde bunu belirten kayıtlar bulunmaktadır. Kerem, İsfahan Şahının oğludur. Ancak bununla birlikte Kerem'in bir ağa oğlu olduğu şeklinde de rivayetler bulunmaktadır. Halk hikayelerinin büyük

Kerem İle Aslı Hikayesinin Semiotik Açından İncelenmesi

çoğunluğu sözlü gelenekten gelerek bugüne kadar ulaştığı için bu rivayetleri doğrulamak zor olmaktadır.

Ahmet Şükrü Elçin, 1949'da doktora tezi olarak üzerinde çalıştığı Kerem ile Aslı hikayesinde geçen kültürel motifleri ve bu hikayenin diğer halk hikayeleri ile olan ilişkilerini inceleyen çalışmasında, Kerem'in Anadolu köylüsü ile olan ilişkisini belirtirken, dolaylı olarak Kerem'in babasının zengin bir "köy ağası" tipi olduğunu belirtmektedir. Ona göre, "masal an'anesinden gelen zihniyetle memleketin ve halkının mutlak sahibi görünen Kerem'in babası, saray ve şehir kültüründen gelen İslami menküha-cariye telakkisiyle harem ve selamlık dairelerinin klişeleşmiş muhitinde hükmediyormuş gibi gösterilmesine rağmen, zengin bir köy ağası tipidir. Oğlu Kerem, Doğu Anadolu'nun, çatıları merdane ile düzeltilmiş, birbirlerine bitişik toprak evlerinin taraçayı andıran üstlerinden elinden kaçırdığı güvercini yakalamak için koşan bir köylü çocuğunun hayatı içindedir. Esasen onun derviş kılığı ile yaptığı seyahatinde karşılaştığı yayla, çadır ve köy muhitini (kültür) yadırgamaması, sanatı çiftçilik ve çobanlık olan baba ülkesini ana çizgileriyle göstermemize yardım etmektedir. Saf ve temiz kalpli bir dost olan Sofu da, basit okuma bilgisiyle Türk köylüsünün yakından bildiği genç bir molladır" (Akt. Kaplan, 1985:162).

Kerem ile Aslı hikayesinin günümüzde çeşitli yazarlarca kaleme alınmış olan baskıları bulunmaktadır. Ancak, diğer bütün baskılar okunmakla birlikte, bu konuda çalışma yapanların en fazla atıfta bulunduğu hikaye, Şevket Radon'un ki olduğundan, bu metin baz alınarak çalışma yapılmıştır. Çalışmada, metin olarak Şevket Radon'un Kerem ile Aslı hikayesine bağlı kalındığından, Kerem'in İsfahan Şahının oğlu*, Aslı'nın ise Kerem'in babasının hazinedarı olan bir Ermeni Keşiş'in kızı olduğu rivayetinden hareket edilmiştir.

Bu noktada, hikayenin sosyo-kültürel göstergeleriyle çözümlenmesine geçilmeden önce, kısaca özetlenmesi, bundan sonra yapılacak olan belirlemeler açısından yararlı olacaktır.

İsfahan Şahı ve onun hazinedarı olan Ermeni Keşiş'in ortak sıkıntısı, i-kisinin de çocuklarının olmamasıdır. Günün birinde Şahın ve Keşişin karıları

* Hikayenin başlangıcında Kerem'in babası, İsfahan Şahı olarak ifade edilmiştir. Ancak daha sonra "Şah" yerine, Padişah, Paşa ifadeleri de kullanılmıştır. Hatta hikayenin sonunda Kerem'in babası Halep Paşası olarak geçmektedir. Bu nedenle de makalede, kimi zaman Paşa, Şah kimi zamanda Padişah ifadeleri kullanılmıştır.

bahçeye giderlerken, ermiş ve elinde ayva ve elma fidanı olan ak sakallı bir yaşlı adama rastlarlar. Ermiş kişi, fidanları hanımlara uzatarak onları dikmelerini söyler. Bunun üzerine iki kadın, “bari çocuklarımız yok, meyve veren ağaçlarımız olsun” demektedirler. Ayva fidanını Keşişin karısı, elma fidanını ise padişahın karısı diker. Ancak, padişahın karısına verilen elma fidanı meyve verirken, Keşişin karısına verilen ayva fidanı meyve vermez. Keşişin karısının çok üzüldüğünü gören padişahın karısı bunun üzerine elma ağacından kopardığı ve çizgi ile bölünmüş olan elmayı ikiye böler; yarısını kendisi, diğer yarısını da Keşişin karısı yer. Bunun üzerine Hanım Sultan: “Ey Hazine nedar Hanım, bu öyle boş bir işe benzemiyor. Eğer benim evladım erkek, seninki kız olursa, kızını oğluma verir misin?” der. Keşiş’in karısı da: “o da ne demek? Sizlerden iyisini mi bulacağız? Veririz elbet” diyerek söz vermiştir. O gece eşleri ile birlikte olurlar ve daha sonra ikisi de hamile kalır. Padişahın karısının oğlu, Keşişin karısının ise kızı olur. Padişah çocuğunun adını “Ahmet Mirza Bey”, Keşiş ise “Kara Sultan” koyar. Çocuklar büyüdüğünde, Keşiş, kızının güzelliği karşısında içini sızlatan bir acı duyar ve karısına, padişahın karısına verdiği sözü hatırlatarak pişmanlık duygularını ve kaygılarını dile getirir. Çünkü padişah Müslüman, kendileri ise Hıristiyan’dır. Bir Hıristiyan kızını bir Müslüman’a vermelerine yürekleri el vermemektedir. Çünkü yolları ve inançları farklıdır. Bunun üzerine Keşişin karısı, “çocuklarının öldüğünü” söyleyerek, İsfahan’dan uzaklaşabilecekleri şeklindeki düşüncesini kocasına söyler. Aradan bir zaman geçtikten sonra, “çocuk öldü” diye etrafa haber salarlar. Padişahın yanına giden Keşiş “bugüne kadar kendisine hizmet ettiğini, ancak artık yaşlandığını ve kendisini salıvermesini” ister. Padişah da biraz dünyalık vererek Keşişi salıverir. Bir süre sonra Keşiş, eşi ve kızı ile İsfahan’a üç günlük bir yol uzaklığı olan Zengi adlı bir köye yerleşir ve orada yaşamaya başlarlar.

Padişahın oğlu Mirza Bey’e gelince, o beş yaşına geldiğinde okula başlar. Gayet cin fikirli, dürtüst ve sağlam bir dost olan “Sofu” ile birlikte okula gidip gelmektedirler. On iki, on üç yaşlarına geldiklerinde Sofu bir gün:

-“Bak Mirza Bey, bizler sarıklı hoca olacak değiliz. Bu gençlik günleri bir daha ele geçmez. Şimdiden sonra biraz da ava, kuşa talim edelim” der.

İkisi de sürekli ava gitmeye ve gönüllerini eğlendirmeye başlarlar. Ancak bir gece rüyasında “Mirza Bey’in canını aşk ateşi bürür ve Kara Sultan’ın elinden, aşk deryasından bir kadeh dolusu içip mest olur”. Uyandı-ğında dünyanın bambaşka olduğunu görür ve sabırsızdır.

Kendine aşkın dolusunu kimin içirdiğini ve kimin elinden içtiğini anlamamakla birlikte, kızın güzel yüzünü kalbine işlemiştir.

Kerem İle Aslı Hikayesinin Semiotik Açından İncelenmesi

Bir gün Mirza Bey, biraz hava değiştirmek için babasından izin alıp Sofu ile Zengi'ye giderler. Orada, babasının eski hazinedarı olan Keşişe misafir olurlar. Keşiş bunları çok iyi ağırlar. Onlar burada da ara sıra ava giderler. Ancak günün birinde Mirza Bey silahını takınıp şahinini koluna alıp, atına binip Sofu ile giderken bir kuş görür. Mirza Bey şahinini salıverir. Şahin kuşu sürüp bir bahçe içine indirir. Şahini bulmaya giden Mirza bey, bahçeye indiğinde, orada önünde havuz, etrafı güllük gülistanlık olan bir köşk olduğunu fark eder. Köşkün önünde, huri misali bir kızın oturup gergef işlediğini ve şahininin gergefin üzerinde çarkıfelek gibi döndüğünü görür.

Mirza Bey, kızı görünce "Aşk ateşlerini saçıp, aşk şarabını içiren kız sen değil misin?" diye iniler. Kız da: "Benim babam İsfahan padişahının eski hazinedarı Keşiştir. Kerem eyle beni görmesin, salıver!" der. Bey de "Aslı nedir? Söyle salıvereyim!" deyince, kız yine "Kerem eyle! Yalvarırım" der. Bey de "Seni salıvereyim ama benim adım 'Kerem' senin adın 'Aslı' olsun mu?" der. Bundan sonra genç aşıkların adları Kerem ve Aslı olarak anılacaktır. Kerem'in aşk ateşi iyice alevlenmiş, yemeden ve içmeden kesilmiştir. Kerem'in bu durumunu gören Keşiş, buranın havasının kendisine yaramadığını ve İsfahan'a dönmelerinin iyi olacağını söyler. Bunun üzerine Kerem ve Sofu İsfahan'a döner. Padişah, oğlunun durumunu görünce çok üzülür ve onun için çare aramaya çalışır. Babası sürekli Kerem'in derdini öğrenmeye çalışır. Kerem babasına derdini sazla anlatmakla birlikte, babası bir türlü oğlunun derdini anlayamaz. Babası bunun üzerine ne kadar münecim varsa toplayıp: "Her kim oğlumun derdini haber verirse atalarım ruhu için onu ihya ederim" der. Fakat hiç kimse Kerem'in derdini bilip, babasına haber verememiştir.

Kerem bir gün saray bahçesinde ahlayıp dururken bir kocakarı pencerede Kerem'i görüp, "Beyim orada niçin yalnız oturursun? Bugün şehrin gelinlik kızları, yayla seyrine çıktılar. Sen de oraya gitsen gözün gönlün açılır" der. Kerem bunun üzerine "Bak valide, bu sır ikimizin arasında kalsın. Bu ana değin kimseye söylemedim. Sana söylerim. O kızların içinde Keşiş'in kızı Aslı Han var mı?" der. Kocakarı: "Oğlum senin aşıklığın onun için midir?" deyince, Kerem "Onun içindir, ama kimseye söyleme" der. Ama kocakarı doğru babasına koşup; "Müjde efendim, oğlunun derdini bugün ağzından aldım; onun derdi, senin eskiden hazinedarın olan Keşişin kızına gönül vermesindedir", der. Padişah hemen Zengi'ye haber yollar ve Keşiş padişahın huzuruna gelir. Padişah, eşlerinin elmayı yerken birbirlerine verdikleri sözü hatırlatarak, kızını oğluna vermesini ister. Keşiş dinlerinin ayrı olduğunu ve böyle bir şeyin olamayacağını söylemekle birlikte, padişah Aslı'yı Müslüman edeceğini vb. sözleri Keşişe sarf etmiştir. Keşiş işlerin daha

da kötüye gittiğini görünce padişahın düğün hazırlıkları için beş ay süre ister ve bu süre sonunda Aslı'yı Kerem'e vereceğini söyler. Padişah işi garantilemek üzere, genç aşıklara yüzüklerini takar ve sürenin dolmasını bekler. Ancak Keşiş, Zengi'ye varır varmaz göçünü toplayıp kızını ve karısını alarak yola koyulur. Bundan sonra hikaye Kerem ile Sofu'nun onları bulmak için yaşadıkları mücadelelerle devam etmektedir. İzlerini buldukları her durumda Keşiş başka bir yere göç etmektedir. Kerem'in "Aşk"na ulaşmak için yedi yıl boyunca Sofu ile izledikleri yollar, gittikleri ya da geçtikleri mekanlar aşağıda belirtilmektedir:

Kerem'in Aslı'ya Ulaşmak İçin, Sofu ile Birlikte İzledikleri Yol ve Uğradıkları Yerler

İsfahan.....	Zengi.....	Hoy
Şuşî	Gence	Revan
Acuz.....	Çıldır.....	Ahıska
Sekre(köy).....	Van	Tiflis
Ahlat	Muş.....	Çanlıkilise
Mazgîr (Murat Irmağı).....	Pasin Ovası	Uzunahmet (köy)
Otluk Kalesi	Hasan Kalesi.....	Çoban Köprüsü
Hasankale.....	Gümüştü Kümbet	Hadımpınarı
Erzurum (Laleli Dağı).....	(Cağferaga Hamamı)	Mumcular Mah.
Esen Kalesi	Şuğın deresinden	Varbin
Tercan	Başçiftlik	Cincibeli
Erzincan	Sarılar	Aşkar
Gemi Beli (Nuhun gemisinin indiği yer)		Aşkar-İrbit
Engürü.....	Ayaş.....	Zile
Kızılırmak.....	Dokuzyazı(Sivas)	Yıldız Dağı
Sivas.....	Deliktaş'tan Ürgüp'e	
Parmak Ovası (Emalı Beyleri ava çıkmış).....		Kayseri
Elmalı Dağı.....	Karadağ	Erciyes
Kayseri.....	Tekke	Karapınar
Yaylalar.....	Halep	Belek
Antakya.....	Terküş.....	Halep

Kerem İle Aslı Hikayesinin Semiotik Açından İncelenmesi

Kerem'in izlediği bu yolun tarihsel olarak bir anlam taşıyıp taşımadığını belirlemek için, gidilen yol harita üzerinde çizilmiş, ancak anlamlı bir ilişki kurulamamıştır. Ancak Kerem'in elinde sazı ile her gittiği yerde derdini dağa taş, hayvanlara, çiçeklere anlatmasında, ozan geleneğinin etkili olduğu düşünülebilir. Ayrıca, sürekli söz konusu olan göç ve hareketliliğin, azmi, aşkın büyüklüğünü ve bunun için verilen ölesiye bir mücadeleyi ifade ettiği söylenebilir.

Kerem ile Aslı hikayesinde, Leyla ile Mecnun hikayesinden farklı olarak, Kerem'in aşkı, hikayede çeşitli mistik öğelerle ilişkilendirilmekle birlikte, dünyevi bir aşktır. Dolayısıyla Kerem'in Aslı'ya ulaşmak için gösterdiği çaba, Tanrı'ya ulaşma çabası olarak değerlendirilemez. Oysa ki, Leyla ile Mecnun hikayesinde Mecnun Leyla'yı bulmak için çöllere düşer. Mecnun iyileşmek istemeyen bir ruh hastasıdır. Artık mutluluğu değil, ızdırabı sever. O Tanrı'dan ızdırabını arttırmasını istemektedir. Bu ruh hastalığının temelinde, insanlardan nefret etme duygusu yatmaktadır. Mecnun, insanlığın tozunun bile ulaşamadığı bir ülkeyi özler. Bu belki de çölün uyandırdığı bir yokluk ve hiçlik arzusudur. Mecnun'un içinde gelişen olumsuz duygular öyle bir boyuta ulaşır ki, o, tesadüfler sonucu karşısına çıkan, hayat boyu özlediği Leyla'yı da reddeder. Burada dış dünya, objektif varlık, sevgili ve dünya reddedilir ve Tanrı'ya ulaşmaya çalışılır (Kaplan, 1985:152-154).

Fakat, gerek Kerem ile Aslı gerekse Leyla ile Mecnun hikayelerinin sözlü gelenekten anlatıla anlatıla bu güne kadar geldiği düşünülecek olunursa, semiotik ve hermeneutik açılarından verili olandan hareket ederek, inşayı onun üzerine yapmak gerekmektedir. Dolayısıyla her iki hikayede bulunan yapısal çelişkileri de bu bağlamda ele almak gerekmektedir.

"Kerem ile Aslı" hikayesini "Leyla ile Mecnun" hikayesiyle karşılaştıran Kaplan, aynı zamanda Kerem ile Aslı hikayesinin diğer aşk hikayelerinden ve özellikle bir Türk halk hikayesi olmayan Leyla ile Mecnun hikayesinden ayrılan yönlerini belirtmektedir. Bu belirlemeler sosyolojik açıdan oldukça önemlidir (1985:159-160):

Aslı'nın bir Keşiş kızı olması ve babasının din ve ırk farkını ileri sürerek kızını bir Müslümana vermek istememesi, bunlardan en önemlisidir. Kerem ile babası bu farka önem vermezler. Aslı evlenince Müslüman olabilir. Dolayısıyla hikayede Müslümanların Hıristiyanlara göre daha hoşgörülü olduğu mesajı verilmeye çalışılmıştır. Onlar için aşk, dine bağlı olmayan, onu aşan bir tutkudur. Kerem türkülerinde ısrarla aşk tutkusunun gücünün önüne geçilmezliğini dile getirmektedir.

Kerem ile Aslı hikayesinin trajedisini, bir tarafın aşka, karşı tarafın dine önem vermesi oluşturmaktadır.

Mecnun'un topluma küserek çöle gitmesine ve hayvanlarla birlikte yaşamayı tercih etmesine karşılık, Kerem sürekli olarak sevgilisinin peşinde koşmakta ve onu ele geçirmeye çalışmaktadır. Kerem, dünyevi ve aşk gibi kişisel bir amaç peşinde koşan, fakat bir takım sosyal engeller yüzünden amacına ulaşamayan bir insandır. Kaplan, Kerem'in aşkının, bu yönüyle Tanzimattan sonra Türk romanlarında yaşanan maceraları anlatan modern aşıklara yaklaştığını belirtmektedir.

Kerem ile Aslı hikayesinde dikkati çeken bir diğer nokta da Kerem ile Anadolu coğrafyası ve Anadolu insanları arasındaki ilişkidir. Kaplan'a göre bu ilişki de Kerem'i Türk kültürüne yabancı bir tip olan Mecnun'dan ayırmaktadır. Kerem, sazı ile söylediği türkülerini, dünya görüşü, zihniyeti, duyuş tarzı ve karşılaştığı insanlara karşı takındığı tavır ile bir Türk aşık tipidir. Bir padişah oğlu olmakla birlikte, bu hikayeyi anlatan Türk halk şairi ve hikayecisi ona bir Anadolu aşığı kimliğini vermiştir. Kerem, her gittiği yerde sazı ile türkü söylemekte ve karşılaştığı her insan ondan türkü söylemesini istemektedir. Kerem de Aslı'ya ulaşmak uğruna onların hiçbir isteklerini geri çevirmemektedir.

Kerem ile Aslı hikayesinde olay oldukça azdır. Başlangıçta anlatılan ve özeti verilen olaylardan sonra Kerem, Aslı'nın peşine düşmüştür. Ancak bundan sonra hikayenin sonuna kadar doğa ile mücadele etmektedir. Bu süreçte kimi zaman Aslı'yı sormak, kimi zaman önüne çıkan engelleri (kar, soğuk, yüce dağ vb) aşmak için karşılaştığı her bir doğa ögesine, sazı ile türkü söylemektedir. Doğa ile tamamen iç içe olan Kerem, doğadaki tüm ağaç, toprak, ot, bitki, hayvan vb. ile ilişki halindedir; onları gördükçe hüzünlenir ve duygularını yansıtmak için doğa güzelliklerini kimi zaman konuşturur, kimi zaman ise iyi bir dinleyici ve Aslı'ya ulaştıracak yol gösterici olarak görür. Ancak doğa karşısında aktif değil, pasiftir. Her ne kadar kimi zaman, mistik ögelere başvurarak önüne çıkan doğa engellerini aşmaya çalışsa da, doğa karşısında adeta bir seyircidir. Tıpkı Anadolu coğrafyasında yaşayan insanların doğa karşısındaki acizliği gibi! Anadolu'nun engin dağları, soğuk esen rüzgarları, bozkırın yakıcı sıcaklığı ve sessizliği, onun Aslı'sına ulaşmasını hep engellemekte, ancak asla bir yılgınlığa ya da onda umut yitimine neden olmamaktadır. Aşkın gücü hep yeni bir coğrafyaya doğru sürüklenmesine neden olmaktadır. Anadolu insanının yazgısı gibi! Anadolu insanının doğa ile mücadelesi adeta Kerem'in mücadelesi ile ifadelendirilmiştir.

Kerem İle Aslı Hikayesinin Semiotik Açından İncelenmesi

Hikayenin insanda bıraktığı iz, sürekli bir arayış, ayrılık, gurbet ve yalnızlık duygusudur. Kimi zaman da bu arayış duygusuna açlık eşlik etmektedir. Bu süreçte “hiçlik” duygusu, aşkın verdiği umut ve mücadele nedeniyle, asla yaşanmamaktadır. Hikayenin bütünü dikkate alındığında, kaderci anlayışı yansıtan motiflere çok fazla rastlanmamaktadır.

Kerem ile Aslı hikayesinde hayvanlardan çok bitkiler yer almaktadır. Metin okunduğunda, hemen hikayenin başlangıcında yerleşik uygarlığın belirtisi olarak değerlendirilebilecek bağ, bahçe, gülistanlık, köşk ve şadırvanla karşılaşmaktadır. Zaten Kerem ile Aslı da Pir’in annelerine verdiği bir elmadan doğmuşlardır. Hikayenin 17. yüzyılda geçiyor olması da yerleşik yaşama geçilmiş oluşu destekleyici temel tezlerden biridir. Kerem’in farklı kaynaklarda ağa çocuğu olduğu söylense de, bu çalışmaya temel olarak alınan metinde, onların göçer bir aşirete mensup olabileceği konusunda, Kerem’in aşk uğruna diyar diyar dolaşması ve sürekli göç halinde olması dışında, hiçbir kanıt bulunmamaktadır. Zaten Kerem’in bu yatay hareketliliği de ailesinden bağımsız ve yakın dostu ile Aslı’ya ulaşmak için gerçekleştirdiği bir yer değiştirmedir. Daha önce de değinildiği üzere, hikayede geçen bütün yapılar (köşk, hamam, saray vb.), uğraşı alanları ve yaşam biçimleri, yerleşik bir yaşamın olduğunu destekler nitelikte verilerdir.

Hikayedeki sembolik anlatıma bakıldığında ise (ki, bu sembollere daha çok Kerem’in yazdığı ve söylediği türkülerde rastlanılmaktadır) hikaye metninde geçen simgeler ve bunların karşılıkları aşağıdaki şekilde belirtilebilir (Öztürk, 1998:257-285; Ögel, 1984:377-378):

4.1. Simgeler

a) Renkler

Beyaz: *Güzellik* simgesidir, masumiyet belirtir. Türkülerde aynı zamanda yas rengidir. Metinde, “beyaz” daha çok Kerem’in Aslı’ya karşı olan duygularını saz eşliğinde anlattığı dizelerde geçmektedir. Dolayısıyla burada, güzel ve masum bir sevgiye ulaşamamadan dolayı yaşanan yasın bir simgesi olarak yorumlanabilir.

Kırmızı: Sevinci simgeler.

- Kırsal kesimde kırmızı, gelinlik rengi olduğundan düğünü, evliliği de simgeler.
- Kırmızı, neşe ve yaşamı da simgeler.

- Kan rengi olarak yaşamın tehlikede olduğunu gösterir.
- Kırmızı Türklerde düğün ve gerdek rengidir. Kırmızı kaftanlar, gerdeğe girecek gelin ile güveyinin, Dede Korkut'un dili ile "Ergenlik Kaftanları", yani mutluluk, mürüvvet ve murat giysileridir. Türklerde kırmızı elbiseyi kızlar düğün dışında da giymektedirler. "Ağır başlı kızlar kırmızı elbise giyerlerdi".

Hikayede "kırmızı" sonuç bölümündeki olaylarda geçmektedir. Kerem, babasının adamlarının yardımıyla sonunda Aslı'yı bulmuştur. Keşiş bunun üzerine, "bizi burada da buldu. Artık kurtulmaya çare yoktur. Ben de ona bir iş edeyim ki kıyamete kadar söylensin!" diyerek Paşanın yanına gelir: "Efendim, kızı Kerem'e vereceğim. Velakin şu dünyada bir kızım var. İzin ver elbisesini ben yapayım" der. Paşa, Aslı'nın babasının isteğini kabul eder. Hemen düğün hazırlıklarına başlanır. Keşiş kızı için sihirli bir elbise, ilik ve düğme yaptırır. Kızına dönüp, "Kızım şimdi muradına ereceksin. Ama benim senden bir ricam var. Eğer tutmazsan sana hakkımı helal etmem" der. Kız, "Nedir?" diye sorunca Keşiş: "Kerem yanına geldikte fistanının düğmelerini Kerem çözsün. Sonra kendini teslim eyle" der. Kerem ile Aslı'yı gerdeğe koyarlar. Kerem gerdek odasına girince, yenge kadın Aslı'nın da elinden tutup içeriye getirir. Kerem Aslı Han'ı bütün kırmızılar içinde görünce sabrı kararı kalmayıp sazını eline alır:

"Sevdiğim baştan aşağı
Al kırmızı giyinmiştir
Açılmanın geldi çağı
Al kırmızı giyinmiştir.

....." diyerek Aslı Han'a kavuşmasının mutluluğunu yine sazı ile dillendirir. Aslı Han Kerem'in elini öptükten sonra, babasının, elbisesinin düğmesini kendisinin çözmesini istediğini söyler. Bunun üzerine Kerem, "Elim ile mi çözeyim, yoksa sazım ile mi?" diye sorar. Aslı: "Çöz de nasıl çözersen çöz" der. Kerem sazı ile türkü söyleyerek sevgilisinin düğmelerini çözmeye başlar. Kerem türküyü bitirince düğmeler yukarıdan aşağıya çözülüp iki düğme kalır. Sonra bütün açılan düğmeler tekrar kapanır. Eliyle düğmeleri çözmeye çalışırsa da çözemez. " ...Çözmenin çaresi yok. Derken sabah namazı oldu. Kapının önünde, Kerem murada ersin, diye beklerler. Derken güneş de doğmaz mı? Kerem'in yüreğine bir acıdır düşer. Eyvah ben halkın yüzüne nasıl bakayım? Kerem muradına erememiş, diyecekler deyip, ta yüreğinin en derin yerinden öyle bir ah çekti ki, hemen Ke-

Kerem İle Aslı Hikayesinin Semiotik Açıdan İncelenmesi

rem'in ağzından bir ateş çıkıp başladı tepesinden siyah duman çıkmağa" şeklinde hikayeye devam edilerek, kırmızı elbisenin giyilmesiyle başlayan ölüm süreci tamamlanmıştır. Kırmızı, gelinlik ve gerdek gecesini, sevinç ve neşeyi simgelemekle birlikte, buradaki anlamıyla "kan rengi olarak Kerem'in yaşamının tehlikede olduğunu simgelemektedir. Aslında metinde kırmızı rengin çelişkiler içeren bütün anlamları bir arada kullanılmıştır. Çünkü kırmızı bir taraftan gelinlik olup Kerem'i Aslı'sına kavuşturmuş, diğer taraftan da muradına erdirmeden ondan ayırarak ölümüne neden olmuştur.

Mavi: Sabır, sadakat, umut

Gök yüzünün, denizin rengi olan mavi, hikayede aynı zamanda aşkın renginin de simgesi olmuştur. Çünkü Kerem'in aşkı, bütün engellemelere rağmen hep sabır, sadakat ve umut olarak eşlik etmiştir kendisine. Aşkın mavi dinginliğini yolculuğu boyunca yüreğinde yaşatmıştır.

b) Sayılar

Yedi (7) ve Kırk (40) Sayısı : Kötü olaylarda bir sınır belirten, soyut bir sayı olarak rol üstlenmiştir (Turan, 267).

Kerem Aslı'ya kavuşmak için 7 yıl dolaşmıştır. Sonuçta muradına erememiştir. Bu anlamda 7 sayısı yukarıda belirtilen simgesel anlam ile örtüşmektedir. Ancak diğer taraftan, Müslümanlıkta 7 sayısının özel bir anlamı vardır. Örneğin Kabe'nin 7 kez tavaf edilmesi Hacı olmak için gerekli kuralardan biridir. Yine 7 ve 40 sayısı, özellikle Alevilikte Semah ve Deyiş tarzı halk müziği parçalarında da görüleceği üzere, sıkça yer alan simgesel bir anlama sahiptir.

Kırk (40) sayısının simgesel anlamının ne olduğuna dair literatürde bir bilgiye ulaşılamamışsa da; gerek Kerem ile Aslı hikayesinde, gerekse diğer Türk Halk hikayelerinde düğünlerin ve yasların "40 gün 40 gece" devam ettiği bilinmektedir. Örneğin Kerem'e 40 gün 40 gece düğün yapılmıştır. Yine Aslı, Kerem'in kül olan cenazesinin başında 40 gün yas tutmuştur. 40 günün sonunda Kerem'in savrulan küllerini saçları ile süpürürken, o da tutuşup yanmıştır. Ayrıca hikayede, Kerem ile Aslı'nın annesine fidanları veren kişinin de Kırklardan biri olarak belirtilmektedir. Hikayede bu, ".....İhtiyar, fidanları Hanım Sultan'a uzattı. O da alıp ihtiyara bir avuç altın ihsan eyledi. Meğer o adam Kırklar'dan biri imiş" şeklinde ifade edilmektedir.

c) Bitki Simgeleri

Gül: En sık rastlanılan bitkidir. Anlamı ise çok yönlüdür. Her anlam bir şekilde aşk ve sevgi duygusuyla ilgilidir.

- *Gül güzelliği simgeler.*
- *Hem kadın hem erkek göğsünü simgeler.*
- *Gençlik "gül koncası" ile görselleştirilir.*
- *Olgunluk ise "açılmış gül" ile simgelenir.*
- *Kokusundan ötürü "gül"ün simgesel anlamı, sevgiliye duyulan özlemi ya da memleket hasretini dile getirir. Bu durumda gül artık kokmaz ya da solmuştur.*

Kerem, Aslı'ya kavuşma sürecinde sazı ile söylediği türkülerde, sevgilisini "gül yanaklı" olarak betimlemektedir. Burada "gül"ün bir taraftan Aslı'nın güzelliğinin, diğer taraftan da sevgiliye duyulan özlemin simgesi olarak kullanıldığı söylenebilir.

Elma: Göğsü, kalbi, sevgiyi veya yüz ve yanağı simgeler. Elma aynı zamanda bereket ve doğurganlığı simgeler. Davetiyeye karşılık elma dağıtılır. Yani elma, bugünkü davetiyenin de karşılığıdır.

- *Koç katımı sırasında koyunun boynuzuna takılır, bereketi, doğurganlığı simgeler.*
- *Anadolu'da kurban bayramında geline götürülen koçun boynuzuna da takılmaktadır.*

Kerem ile Aslı Pir'in annelerine verdikleri elma fidanından dünyaya gelmişlerdir. Elma burada doğurganlığı simgelemektedir. Çünkü çocukları olmadığı için üzüntü içinde olan iki kadına mistik bir şekilde sunulan elma fidanının verdiği elmanın yenmesiyle rahimlere tohum atılmıştır. Hikayede, koparılıp yenen elmanın, diğer elmalara benzemediği ve ortasında bir "benin" olduğu (başka kaynaklarda ise elma, çizgi ile ortasından ikiye bölünmüş olarak tasvir edilmektedir) belirtilmektedir. Elma Hanım Sultan tarafından ikiye bölünmüş ve yarısı Keşiş'in karısına verilmiştir. Elmanın ikiye bölünmesi Aslı ile Suretini (Kerem'i) ifade etmektedir. Başka bir deyişle Kerem'in diğer yarısı olan eşini simgelemektedir. Elma ortadan ikiye bölünerek diğer yarısından ayrılrsa da, üzerindeki çizgi ya da ben nedeniyle yeniden yarısı ile birleşecektir. Her iki kadının bir birlerine verdikleri "Senin kızın,

benim oğlum olursa evlendirelim” sözü de bu yorumu destekler niteliktedir.

Ayva: Güzellik, kadın göğsü

- *Olumsuz ve negatiftir*
- *Kötü kışın simgesidir*

Hikayenin anlatıldığı bölümde de değinildiği gibi, Pir’in uzattığı fidanlardan “Ayva Fidanı”nı Keşişin karısı, “Elma Fidanı”nı Padişahın karısı almıştır. Elma fidanı meyve vermiş, ayva fidanı meyve vermemiştir. Ayvaya, elmanın tersine hep olumsuz anlamlar yüklenmiştir. Hikayede kısırlığın simgesi olarak ifade edilmiştir. Günlük yaşamımızda da olumsuz bir durum karşısında kullanılan “**Yedin ayvayı!**” deyimini, ayvanın geçmişten gelen anlam yüklenişi olarak düşünülebilir.

d) Hayvan Simgeleri

Bülbül: Hayvan simgeleri arasında, baş kişi olarak, seveni-sevileni ifade etmektedir.

- *Sevilen kadını simgeleyen “gül” ile birlikte aşık çifti dile getirir. Sevenin seslendiği, derdini paylaştığı bir varlıktır bülbül.*
- *Bülbül gül dalına konarsa ya da derli derli öterse, o zaman sevenin mutsuzluğu söz konusudur. Veya onun ötüşü bir kötü haberi simgeler*
- *Zaman zaman derli bir kadını da simgeler*

Türk halk türkülerinde bülbül hep gülü aramaktadır ve bülbül, gül ile birlikte aşık çifti simgelemektedir. Bülbül gül açınca öttüğü için, gül ile bülbül eşleştirilmiştir. Bülbül gülün açılmasını beklediği gibi Kerem de Aslı’yı beklemekte ve aramaktadır. Bülbül güle hasret olduğu gibi Kerem de Aslı’ya hasrettir. Aynı zamanda bülbül, Kerem’in aşk derdini paylaştığı bir varlıktır.

Turna: En çok sevilen ikinci kuştur ve tıpkı bülbül gibi sevenin dert ortağıdır; sevgiliden haber vermesi ya da ona selam götürmesi istenir.

Turna, göçmen bir kuş olduğundan günümüze kadar ulaşan halk türkülerinde de hep “haberci” olarak görülmüştür. Örneğin, “..Turnam Mardin’e gidersen yare selam söyle.....” veya Azeri bir türkü olan “...Turnalar geldi bir tek sen gelmemişsen, harda kalmışsan.....” vb. türkülerde turnaya yüklenen, haber (selam) götür-en-getiren işlevi ön plana çıkmaktadır. İletişim-

min bugünkü kadar gelişmediği dönemlerde insanlar sevdiklerinin bulunduğu mekanlara ancak kuşların ulaşabildiğini düşündüklerinden, içlerindeki özlem ve ayrılık duygularını turna aracılığıyla dillendirmişler ve ondan, imkansız da olsa, yardım istemişlerdir.

Kerem ile Aslı hikayesinde de turna Aslı'ya selam götüren ya da ondan haber getiren bir dert ortağı olarak simgelenmiştir.

Şahin: Koruyucu simgesidir.

Kerem gittiği her yere kolunda şahini ile gitmiştir. Hatta ergenlik çağına geldiğinde arkadaşı Sofu ile birlikte ava gittiğinde de şahini yine kolundadır. Hikayede şahinin koruyucu, yol gösterici işlevi şu şekilde geçmektedir: "...Bir gün Mirza Bey silahını takınıp, şahinini koluna alıp, atına binip Sofu ile giderken bir kuş gördü. Mirza Bey şahinini salıverdi. Şahin kuşu sürüp bir bahçe içine indirdi. Bey atından inip: 'Sofu sen şu atı tut, ben varıp şu bahçenin içinde şahini bulayım' diyerek bahçenin kapısından içeriye girdi. Şahini ararken gördü ki orada güzel bir köşk var. Önünde havuz, etraf güllük gülistanlık. Köşkün önünde huri misali bir kız oturmuş gergef işler ve şahin gergefin üzerinde çarkıfelek gibi döner." Kerem, şahininin rehberliğinde, Aslı ile ilk defa orada karşılaşmış ve o gecedен sonra "aşk badesi" ni içmiştir.

e) Doğa Olayı Simgeleri

Kerem, Aslı'ya ulaşma sürecinde karşılaştığı doğa olayları ile kendi ruh hali arasında bir özdeşim kurmuştur. Ayrılık, hasret, aşk duygularını kimi zaman kendini engelleyen dumanlı dağlar, kimi zaman da gök gürlemesi vb. aracılığı ile anlatmıştır. Kimseye anlatamadığı derdini onlara anlatıp çare aramıştır. Çünkü dağlar da kendisi gibi gamlı-kederli, gök yüzü de kendisi gibi içten içe acı çekerek ağlamaktadır. Ay ışığı ise sevgiliye götüren yolu aydınlatığı için, geçici bir umuttur, hüzdür. Hikayede geçen doğa olayı simgelerinin anlamları aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Kuşkusuz havanın güneşli, bulutlu ya da yağmurlu oluşunun insanın ruh haline etkisi farklı farklı olmaktadır. Güneşli bir gün herkes için cıvıl cıvıl yaşanılabilir bir gündür. Kapalı bir hava ise insanın içini sikan bir havadır. Ancak bunu genellemek yanlıştır. Çünkü çok sevdiği bir insanı kaybeden birinin dışarı ne kadar güneşli, canlı da olsa, içi kan ağlıyor olabilir.

Dumanlı Dağlar: Beklenen bir mutsuzluğu ya da yası dile getirmek için doğa betimlemesi de sıkça kullanılan simgesel ifadelerdendir. Bu dağ ya

da kara bulutlu gökyüzü betimlemesini, istisnasız bir şikayet ve endişe izlemektedir.

Gök gürlemesi, yer sallanması: Doğa çoğunlukla ruhu varmış gibi betimlenir, yani bir insanın ruhu ile özdeşleştirilir.

Ay : Mutluluk duygusunu simgeler. Ay mutsuzluk durumu olarak da ifade edilebilmektedir. Bu nedenle onu mutluluk için bir umut simgesi olarak değerlendirmek olanaklıdır. İ. Zeki Eyüboğlu, ay simgesinin kaynağını tabiat dininde ve Şamanlıkta aramaktadır.

f) Diğer Simgeler

Mendil: Ayrılık.

Mendilin ayrılık anlamı dışında, sevgiliye davet anlamı da vardır. Örneğin, bir genç kız kendi elleri ile işlediği mendili sevdiği kişinin alması için yere düşürmektedir. Yerden alınan mendil, sevgilinin hediyesi ve sevginin simgesi olarak saklanmaktadır.

Ancak Kerem ile Aslı hikayesinde mendil, birbirine kavuşamayan sevgilileri ve ayrılığı simgelemektedir.

4.2. İlişkiler

Ana-baba-çocuk İlişkisi: Aile içi ilişkilerden hareketle, Hıristiyan ve Müslüman aile yapısına ilişkin bazı özellikler, hikayeden kısmen çıkartılabilir. Her iki aile yapısında da tek eşlilik söz konusu olmakla birlikte, Müslüman olan ailede erkek çocuğun önemli olduğu vurgusunu satır aralarında, dolaylı olarak bulmak mümkündür. Kerem'in sevdiği kız ile evlenmek isteği ve çabasında bir seçim hakkı söz konusu iken, Aslı bu konuda Kerem'i çok seviyor olsa da pasiftir ve ailesinin isteğine göre hareket etmektedir. Ailesi onu Kerem'den kaçırarak evlenmelerini engellemek için nereye götürürse, itirazsız bir şekilde onların tercihine uymaktadır. Aşkta kovalanan pasif bir tip olarak çizilmiştir. Sanki, "Aşkta kaçan kovalanı!" sözünü doğrular gibidir. Baba-oğul, baba-kız ilişkisi geleneksel özellikler taşımaktadır. Ana-baba-kız ilişkisine hikayede, ana-oğul ilişkisinden daha fazla yer verildiği görülmektedir. Bu nedenle Kerem'in annesi ile ilişkisi, Kerem doğduktan sonra izlenememektedir.

Kadın-erkek İlişkisi: Aile yapılarında kadın-erkek ilişkisine bakıldığında, Müslüman ailede kadın-erkek ilişkisi daha demokratik olarak çizilirken Hıristiyan ailede kadın daha güçlü olarak çizilmiştir. Örneğin Keşişin

karısı hep Keşişe akıl veren, güçlü ve biraz da kurnaz olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte her iki ailede de daha çok baba figürü ön plana çıkmaktadır. Buradan, Müslüman ailede de baba, başka bir deyişle erkek figürünün daha baskın olduğu yorumunun yapılması yanlış olmayacaktır.

Sofu İle Olan Dostluk İlişkisi: Arkadaşlık ilişkilerinin sağlamlığı açısından, Kerem ile Sofu'nun ilişkileri oldukça anlamlıdır. Sofu da arkadaşı Kerem ile birlikte 7 yıl boyunca, büyük bir azimle Anadolu coğrafyasını dolaşmış ve Kerem'in Aslı'ya kavuşabilmesi için devamlı destek olmuştur. Ancak her ikisi de sonunda Tanrının karşısında aciz kalmış ve Kerem muradına erememiştir. Babası, Kerem öldükten sonra Keşiş ve karısını öldürmüştür. Sofu'yu ise, gelinlik kızlardan biri ile evlendirip kırk gün kırk gece düğün yapmıştır. Oğlunun muradını göremeyen paşa, onun yakın arkadaşı Sofu'nun muradına ermesini istemiştir. Ancak, hikayede çok açık olmakla birlikte, Sofu'nun evleneceği kızı paşa seçmiştir. Çünkü hikayede sadece: "...Halep Paşası Sofu'yu getirtti, gelinlik kızlardan birini ona verip kırk gün kırk gece düğün eyledi" şeklinde Sofu'nun evliliği geçmektedir. Dolayısıyla Paşa karşısında Sofu'nun bir seçim hakkı yok gibi görünmektedir.

Gerdek Gecesi: Hikayede gerek Kerem evlenirken gerekse Sofu evlendirilirken "Gerdek Gecesi"ne ilişkin yapılan hazırlıklar, günümüzde Anadolu'da uygulanan ritüellerle aynıdır. Buna hikayede yer alan: "Kerem ile Aslı'yı bir mübarek gecede gerdeğe koydular. Paşa silahlı kırk bekçi koydu ki kız bir oyun etmeye...Bunun üzerine Kerem içeriye girdikte iki rekat namaz kılıp yenge kadın Aslı Han'ı elinden tutup içeriye getirdi..." ya da "...Bir Cuma gecesi dualar okuyarak Sofu'yu gerdeğe koydular. Sofu iki rekat namaz kılıp, el ele tutuşup murat alıp murat verdiler..." paragrafları örnek olarak verilebilir.

Müslüman-Hıristiyan İlişkisi: Hikayenin başlangıcında dinler arasında bir çatışma yaşanmamaktadır. Keşiş yıllarca Müslüman bir Paşanın himayesinde uyumlu bir şekilde çalışmıştır. Kadımlar, din farklılığını hiç düşünmeden, daha doğmadan çocuklarını evlendirme sözü bile vermişlerdir. Ancak çocuklar evlilik çağına gelince din farklılığının hikayede ön plana çıktığı görülmektedir. Bu farkı yaratan da Keşiş olmaktadır. Irk ve din farkından dolayı kızını, paşa oğlu da olsa, Kerem'e vermek istememektedir. Bu konuda Müslüman aile daha hoşgörülü olarak gösterilse de, Kerem'in babası, Aslı evlendiğinde Müslüman olacağı düşüncesiyle içi daha rahattır. Evlenmelerinde bir sakınca görmemektedir.

Şah-Hazinedar İlişkisi : Emir veren-itaat eden bir kul-köle ilişkisi olmamakla birlikte, Keşiş yıllarca ekmeğini yediği Paşasına da karşı geleme-mektedir. Bu nedenle kızını Kerem'e vermek istemediğini söylemek yerine, yalan söyleyerek kaçıp uzaklaşmayı tercih etmiştir.

İnsan-doğa İlişkisi: Doğa aktif, insan pasif olarak verilmiştir. Daha önce değinildiği gibi, hikayede doğaya bir ruh verilmiş ve kişileştirilmiştir. Doğa güçlü, insan ise doğanın bu gücü karşısında acizdir.

SONUÇ

Weber, toplumsal eylemi ve toplumsal olguları açıklarken geliştirdiği ideal tiplerden hareket etmiştir. Ona göre ideal tip, “akılcı yöntemlerle meydana getirilen, değer yargılarından arınmış belli bir toplumsal olayın tüm tipik özelliklerini kapsayan ve bu özellikleri bireyleştirici görüş açısından bir araya getiren soyut zihinsel yapıdır.” Gerçek yaşamda saf halleri ile bulunmayan ideal tiplere, ancak kademe kademe yaklaşmak söz konusudur. Buradan hareketle denilebilir ki, Kerem ile Aslı hikayesindeki “aşık tipi” de bir ideal tiptir. Aşk gibi karmaşık bir duygunun anlaşılabilir çözümlenmesinde de ideal tip bir araç olarak kullanılabilir.

Efsaneleşen bütün halk hikayelerinde;

- Peşinden koşulan fakat bir türlü ele geçirilemeyen sevgili,
- İçi hasret dolu, her acıya katlanan ve durmadan sevgilisinin arkasından koşan aşık ve,
- Bazan dost, bazan engel olan doğa gibi konular, farklı ifadelerle de olsa tekrarlanmaktadır.

Kaplan'a (1985)'a göre, eski çağlara ait destanlar ile mesnevilerde, genellikle karakterleri aynı kalan kişilere rastlanır. “Tip” adı verilebilecek bu basit ve sabit karakterli kişiler, küçük farklarla, aynı devirde yazılan başka eserlerde de görülür. Tiplerin sosyal bakımdan anlamlı olduğuna da değinen Kaplan, onların belli bir devirde toplumun inandığı temel değerleri temsil ettiğini ve tipler aracılığıyla içinde meydana geldikleri toplumun sosyal koşullarını, zihniyet, örf ve adetlerini anlamanın daha kolay olduğunu belirtmektedir. Hatta, edebi metinlerden yola çıkarak, her medeniyet aşamasının ve her sosyal tabakanın kendisini temsil eden belli tipler doğurduğunu; medeniyet değiştikçe tipin değiştiğini ya da bazı özelliklerini koruyarak devam ettiğini de belirtmektedir. Örneğin: Hayvancı toplumun ideal kahramanı “alp tipi”, tarım toplumlarının ki ise “veli tipi”dir. Alp tipinin şahsiyetine “hare-

ket”, veli tipinin şahsiyetine ise “manevi güç” hakimdir. Bunlardan birincisi “dışa dönük”, ikincisi ise “içe dönük”tür.

Yukarıda yapılan açıklamalar ışığında Kerem ile Aslı hikayesi “aşık tipi”nden hareketle şu şekilde yorumlanabilir:

Hikayede yapısal öğelerden çok, kültürel öğelere rastlanmaktadır. Hatta, “yaşam biçimlerinin yerleşik yaşam olduğu dışında herhangi bir yapısal anlatıma rastlanmamaktadır.

Mistik öğelere rastlanılmakla birlikte, hikayeden, bütünüyle din motifinin işlendiği ya da dinin yaşamın her alanına yön veren bir olgu olduğu şeklinde bir sonuç çıkarmak oldukça zordur. Çünkü buradaki aşk tamamıyla dünyevi ve dolayısıyla özel yaşam alanı ile ilgili ve bireye toplum yaşamından ayrı bir varlık ve kişilik sağlayan bir oluşumdur.

Aşk “kavuşamamanın şekli, ölüm ve acının kaynağı olarak” işlenmektedir. Hikayenin sonunda iki sevgili de yanarak kül olmuştur. Buradaki kül simgesi, bazı araştırmacılar tarafından, Türk halk hikayesinde Hint etkisinin olabileceği şeklinde yorumlanmaktadır.

Bununla birlikte aşk, aynı zamanda sabır, mücadele, yaşam kaynağı, azim ve umut karşılığında “ancak” ulaşılabilecek bir yol olarak çizilmektedir. Çoğunlukla “fiziksel aşk” olarak, aşkın bütünlüğü içinde düşünülen cinsellik olgusu, hikayede fazla ön plana çıkarılmamıştır. Sadece Kerem’in Aslı için sazı ile söylediği türkülerin bazılarında cinsel temalara rastlanmaktadır. Ayrıca, Kerem’in hikayenin sonunda, gerdek gecesinde, aşk ateşi ile cayır cayır yanmasında da cinsellik olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte hikaye metni boyunca, genel olarak aşk, cinsellik dışarıda bırakılarak, yoğun olarak duyulan, yaşanan bir sevgi şeklinde ifade edilmektedir. Gerdek gecesi ile ilgili ritüeller ve işlenen sevgi motifi de bugüne aktarılan kültürel süreklilikler olarak değerlendirilebilir.

Aslında günümüzde de aşk, sevgiliye ruhen ve bedenen ulaşamama değil midir? Ulaşıldığında da zaten bu aşk evlilik kurumunda sevgi ve saygıya dönüşmektedir. Bu nedenle olsa gerek, hiçbir aşk hikayesi evlilikle bitirilmemektedir. Çünkü sevgililer kavuşunca, aşkın büyümesi bozulmaktadır. Maddi manevi anlamda “arzulanan şeye sahip olmak” beraberinde doyumunu, alışkanlığı ve arzunun sönmesini getirmektedir. Bu noktada sahip olunan şeyin değeri, ancak onu yitirince anlaşılacaktır.

Aşk denilince hemen genç kızların düşlediği Leyla ile Mecnun, Kerem ile Aslı, Ferhat ile Şirin misali hikayelerdeki “aşık tipi” geçmişten günümüze

kadar süregelen ideal bir tip olarak varlığını sürdürmektedir. Öyle ki, kimi zaman bu dünyada sevdiği kişiye, ailevi, dini vb. nedenlerle ulaşamadığından, öbür dünyada ulaşmak için birlikte intihar eden sevgililer de günümüzde oldukça tanıtık manzaralardır. Ancak 21. yüzyılda, Kerem'in aşkının saflığından emek eksiltilip biraz para ve çıkar eklenmiştir. Günümüzde aşk için din, mezhep vb. engellere bir de, yaşamın ritminden kaynaklanan "zamanlılık" engeli eklenmiştir. Kuşkusuz kağıt mendillerin çıkmasıyla birlikte genç kızların işledikleri mendili yere düşürme zevki ya da bilgisayarlarla birlikte sayfalarca mektup yazma alışkanlığı artık kalmamıştır. Ama yine de yaşamın anlamı, aşkıta, sevgide ve dostlukta gizlidir. Bu üç anlam alanı, bireyin yaşamı daha fazla önemsemesine ve mücadele gücüne sahip olmasına en önemli gerekçedir. Halk arasında kullanılan "Aşk, sen nelere kadersin" ifadesi de bu anlamda oldukça gerçekçidir.

SUMMARY

In this tale, love is a road that is only completed by struggle, patience, will and hope. Although it is a part of love, sexuality does not become a popular or central issue of the tale.

Instead of a class and status differentiations and structural factors, cultural elements are seen in the tale. In addition, there are very rare structural elements beyond the theme that "life styles are existing ones".

The characteristics of Christian and Muslim family structures can be specified by the tale. Although monogamy is the dominant form of both of these family types, it can be guessed between the lines that the value of son is higher among Muslim families.

Although there are some mystical elements, it is difficult to say that religion is the central phenomenon that shapes the whole life.

In the "Kerem and Aslı" tale:

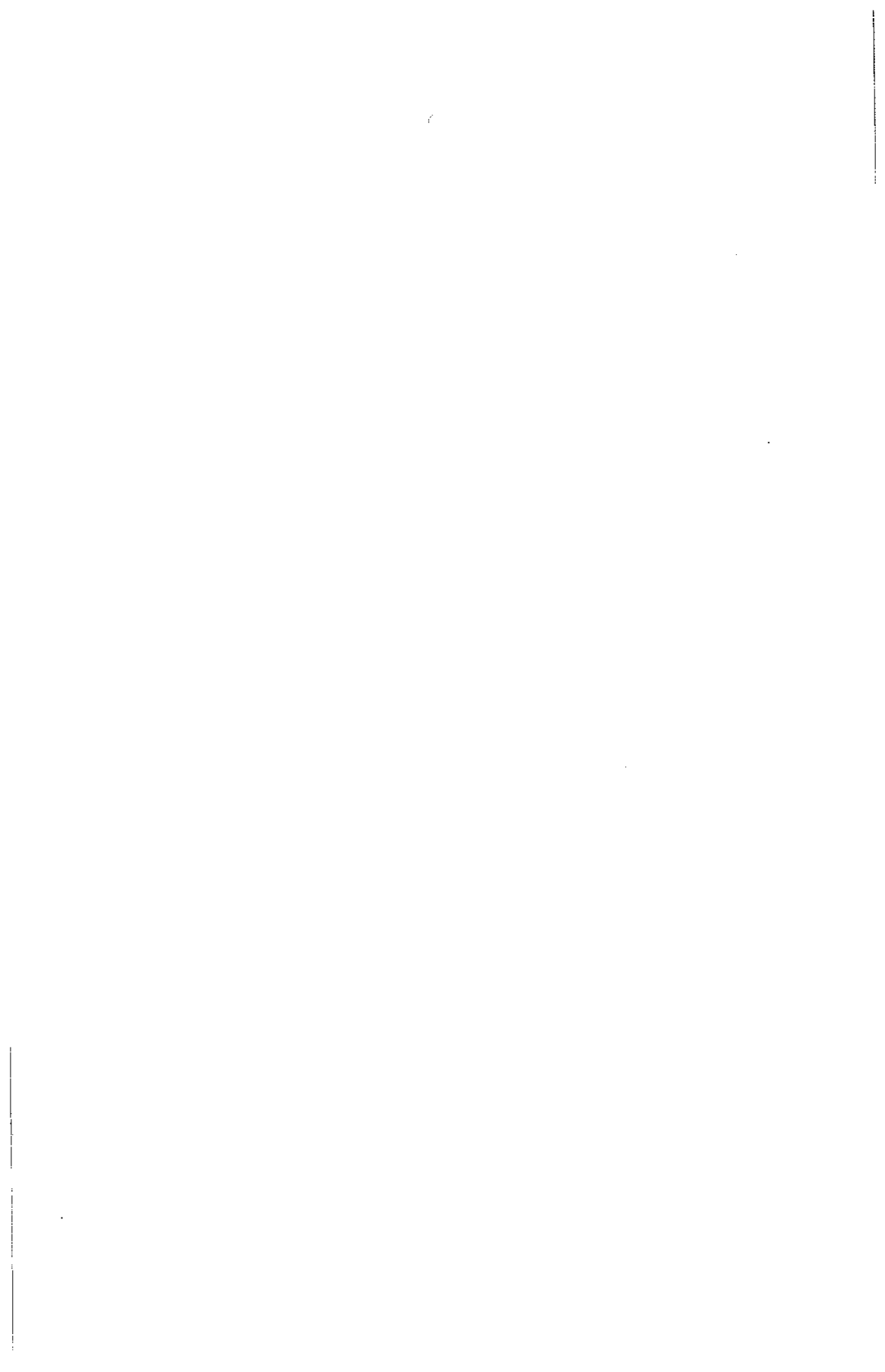
- Beloved who is never reached
- "Lover" who is full of pain and continuously struggles to reach beloved.
- Nature as a friend or sometimes full of difficulties is emphasized at the all of poems.

Zuhal GÜLER PARLAK

Kerem who is far away from his beloved finds nature and his friend “Sofu” always near him. Therefore, all the natural events become the symbols that explain his love, senses and thoughts.

KAYNAKÇA

- ALBERONI, Francesco (1990) **Aşık Olma ve Aşk** (Çev: Gül Çetinor), İstanbul: Düzlem Yayınları.
- BAYKURT, Fakir (1964) **Kerem ile Aslı**, Ankara: İmece yayınları.
- BORATAV, P. Naili (1988) **Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği**, İstanbul: Adam Yayınları.
- DUBY, Georges (1991) **Erkek Ortaçağ: Aşka Dair ve Diğer Denemeler** (Çev: M.Ali Kılıçbay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ELÇİN, A. Şükrü (1977) **Halk Edebiyatı Araştırmaları**, Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, yayın No:24.
- GUIRAUD, P. (1990) **Göstergebilim** (Çev: Mehmet Yalçın), Sivas: Önder Matbaacılık.
- İSTANBUL MAARİF KÜTÜPHANESİ (1946) **Aşık Kerem ile Aslı Han**, İstanbul Maarif Kütüphanesi Yayınları, Halk Kitapları Serisi, No:16.
- KAPLAN, Mehmet (1985) **Tip Tahlilleri**, İstanbul: Dergah Yayınları.
- KASAPOĞLU, Aytül (1999) "Türkiye'de Toplum-Kültür İlişkilerini Anlamak: Battalgazi Örneği", **Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Toplumsal Tarihi Sempozyumu**, Van Bildiri Özetleri
- ÖGEL, Bahattin (1984) **Türk Kültür Tarihine Giriş, Cilt:VI**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, No:244.
- ÖZTÜRK, O. Ali (1998) "Türk Halk Türkülerinde Söz Kalıpları", **Pertev Naili Boratav'a Armağan** (Der:Metin Turan), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, No:2088.
- RADO, Şevket (1972) **Kerem ile Aslı**, İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları.
- SENNETT, Richard (1996) **Kamusal İnsanın Çöküşü** (Çev:S.Durak-A.Yılmaz), İstanbul:Ayrıntı Yayınları.
- SCHENK, Herrad (1992) "Günümüzde Aşk: Bir Öğrenme Süreci", **Sevgi ve Toplumsal İlişkiler** (Der:Yılmaz Öner), İstanbul: Belge Yayınları.
- UYGUR, Nermi (1998) "Sevgi, Sevgi, Sevgi", **Cogito: Aşk**, 6. Baskı, Sayı:4, İstanbul:Yapı Kredi yayınları.
- ÜNSAL, Artur (1998) "Aşka Dair", **Cogito: Aşk**, 6. Baskı, Sayı:4, İstanbul:Yapı Kredi yayınları.

YAZARLARA DUYURU

1. Dergiye gönderilecek yazılar, makale, çeviri makale ve kitap tanıtma-eleştirisî türlerinde olacaktır.
2. Makaleler, Türkçe ve İngilizce olabilir. Her makalede, ana başlığın hemen altında, biri Türkçe biri İngilizce olmak üzere 150 kelimeyi aşmayan iki öz/abstract yer almalıdır. "Öz"lerin altında, altı kelimeyi aşmayan anahtar kelimeler/key words bulunmalıdır. Türkçe makalelerin en sonuna İngilizce, İngilizce makalelerin en sonuna Türkçe, ayrı bir sayfa halinde 500 kelimeyi geçmeyen bir genel özet, "Summary/Özet" başlığı ile eklenmelidir. Diğer bir deyişle makaleler, **Ana Başlık, Öz, Anahtar Kelimeler, Abstract, Key Words, Makale Metni, Notlar ve Summary/Özet, Kaynakça** sırası ile kaleme alınmıştır.
3. Yazıların 8000 kelimeyi geçmemesi, A4 kağıdının bir yüzüne çift aralıklı, sol, üst, alt ve sağ marjlar en az 2.5 cm olarak yazılmaları gerekmektedir. Yazıların alt başlıkları, ana başlığa göre bir küçük punto ile koyu ve sol marjdan başlamak üzere yazılmalıdır. Yayımlanması kabul edilen yazıların, en son, düzeltilmiş biçimde Word programı ve Times New Roman 12 ile bir adet 3.5" diskette editörlere gönderilmesi gerekmektedir.
4. Yazılar, editörlere üç kopya olarak gönderilmeli, bir kopya hariç, hakemlere gönderilecek iki kopyaya yazar(lar)ın ad ve soyad(lar)ı yazılmamalıdır. Yazar(lar)ın ad - soyad ve yazışma adres(leri) kapalı bir zarf içinde kopyalara eklenmelidir.
5. Dergi editörlüğüne ulaşan yazılar, öncelikle içerik, sunum, yayım kuralları vd. yönlerden editörler kurulu tarafından incelenir ve daha sonra değerlendirilmek üzere isimsiz (şifre numaralı) olarak konu ile ilgili en az iki hakeme gönderilir. Hakemlerce, makalenin yayınlanmasına, değişiklikle yayımlanmasına veya reddine karar verilir ve sonuç yazar(lar)a bildirilir. Düzeltme istenen yazıların, en geç bir ay içinde editörler kuruluna ulaştırılmaları gerekir. Belirtilen sürede geri gönderilmeyen yazılar, daha sonraki sayılarda yeniden değerlendirilmek üzere kabul edilir.
6. Dergiye gönderilen yazılar ile ilgili yazışmalar için posta masrafı olarak, Sosyoloji Derneği'nin İş Bankası ODTÜ Şubesi 385 825 nolu hesabına 15 milyon TL.sının yatırılması ve makbuzun fotokopisinin metin kopyaları ile birlikte gönderilmesi gerekmektedir.
7. Dergi 'APA' yazım sistemi kullanılmaktadır. Kaynaklara göndermeler, metnin içinde açılacak araçlarla yapılmalıdır. Araç içindeki sıra şöyle olmalıdır: yazar(lar)ın soyadı, kaynağın yılı, sayfa numaraları. Örneğin (Gökçe, 1994:33).
Metinde gönderme yapılan bütün kaynaklar, kaynakçada belirtilmeli; gönderme yapılmayan kaynaklar, kaynakçaya konmamalıdır. Kaynaklar, ayrı bir sayfada alfabetik sırayla yazılmalıdır. Dergi ve derlemelerdeki makalelerin sayfa numaraları kesinlikle belirtilmelidir.

8. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi'nde yayınlanan yazıların her hakkı saklıdır. Dergide yayınlanan eserlerden alıntı yapılması halinde, kaynak belirtilmesi yeterlidir. Sosyoloji Derneği'nin yazılı izni olmadan eserin bir kısmının veya tamamının kullanılması, gorsel veya işitsel malzemelerle çoğaltılması hiçbir surette yapılamaz.
9. Sosyoloji Araştırma Dergisi'nde yayınlanan yazıların içeriğinden ve tartışılan dűřüncelerden yazarların kendileri sorumludur. İleri sürülen Sosyoloji Derneđini bağlamaz.

NOTES FOR CONTRIBUTORS

1. JSR publishes original articles, translated articles, and book reviews both in Turkish and English.
2. The text including bibliography should be double-spaced on one side of A4 sheets, with margins at top, bottom and side of at least one inch (2.5 cm) and should be written in word forma with Times New Roman 12 font. The manuscript should contain; (i) title, (ii) abstarct-both in English and Turkish, no longer then 150 words with key words-no more than six word, (iii) text (iv) summary no longer than 500 words-an English for Turkish manuscript and a Turkish for English manuscript, and (v) bibliography. For authors who do not know Turkish, the Editorial Board can translate their English abstract and summary into Turkish. Manuscripts should not normally be longer than 8.000 words including abstract, notes and bibliography.
3. The received manuscript will firstly be investigated in term of format, content and publishing rules by the Editorial Board. The board has right to refuse improperly prepared manuscripts.
4. Manuscript that appear in JRS are subject to the usual academic process of anonymous reviewing of at least two referees. The refereeing procedure normally takes 2-3 months. To protect anonymity, the name(s) and address(es) of author(s) should no be type on the manuscripts, should be typed on a separate page, and three copies of manuscript should be submitted.
5. The author(s) should make sure that is one-to-one correspondence between the names, years in the text and those on he bibliography list.
6. All right reserved. Except for short passeges for the purpose of criticism and review, no part of this publication may be reproduced in any form or by any means without the written permission of the Sociological Association,Turkey.
7. The opinions expressed in he Journal are the responsibility of the individual author(s).
8. Manuscripts of articles communications should be sent to:JRS Editors, Sosyoloji Derneği,Maraşal Fevzi Çakmak Caddesi No: 9/7 06500 Beşevler ANKARA/TURKEY

